



4/2004



РЕДАКЦИОННОЕ СОВЕЩАНИЕ:

*Айманбетова Г. З. – редактор,
Ақышев Д.Т. – редактордың орынбасары*

КЕНЕС МҮШЕЛЕРІ:

*э. г. д., профессор Тимошенко Л. С.,
э. г. д., профессор Сейткадиева А. М.
к. ф. м. н. Конурбаева Б.М.,
Терентьев А.Л., Нәжімеденова С. Ж.*

ЖАУАПТЫ ШЫҒАРУШЫЛАР:

Ертлесова Г.Д., Әлгожина Ә. Б.

Құрылтайшы – Қазақстан Ұлттық Банкі

Басылым Қазақстан Республикасының Баспасөз және бұқаралық ақпарат істері
жөніндегі Ұлттық агенттігінде 1997 жылғы 24 ақпанда тіркеліп, № 430 куәлік берілген.

© Қазақстан Ұлттық Банкі

Авторлардың көзқарасы Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің көзқарасын білдірмейді.

Басылымы және таралымы:
ресми эксклюзивті дистрибьюторы ЖШС «Interconsult ltd»

ЖШС «Interconsult ltd» басылған.

Басылымға жазылу хабарласыңыздар:

Тел. (3272) 960-465, факс: 73-00-16, e-mail: info@wfin.kz

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

*Айманбетова Г. З. – редактор,
Акишев Д. Т. – заместитель редактора*

ЧЛЕНЫ СОВЕТА:

*д. э. н., профессор Тимошенко Л. С.,
д. э. н., профессор Сейткадиева А. М.
к. ф. м. н. Коңурбаева Б. М.,
Терентьев А.Л., Нажимеденова С. Ж.*

ОТВЕТСТВЕННЫЕ ЗА ВЫПУСК

Ертлесова Г.Д., Альгожина А. Б.

Учредитель – Национальный Банк Казахстана

Издание зарегистрировано в Национальном агентстве по делам печати и
массовой информации РК № 430 от 24.02.1997 г.

© Национальный Банк Казахстана

Издается с марта 1994 года

Мнение авторов не всегда отражает точку зрения Национального Банка Республики Казахстан

Печать и распространение:
официальный эксклюзивный дистрибьютор TOO “INTERCONSULT LTD”
По вопросам подписки обращаться:
Тел. (3272) 960-465, факс: 73-00-16, e-mail: info@wfin.kz

Объем 10,5 п.л., Формат 60х84/8. Тираж 140 экз. Заказ № 164
Отпечатано TOO “INTERCONSULT LTD”

ҚАРЖЫ СЕКТОРЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ / **СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА**

Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша динамикасын талдау	
Анализ динамики наличных денег вне Национального Банка	
Рысбек А.Д. Зерттеу және статистика департаментінің бас маманы-талдаушысы	
Рысбек А.Д. Главный специалист-аналитик Департамента исследований и статистики	6
Жеке табыс салығы мен әлеуметтік салық ставкаларының төмендеуіне талдау	
Анализ снижения ставок индивидуального подоходного налога и социального налога	
Әбішева Т. Т., Тутушкин В. А. Зерттеу және статистика департаменті	
Абишева Т. Т., Тутушкин В. А. Департамент исследований и статистики	11

ШЕТЕЛДЕРДІҢ ТӘЖІРИБЕСІ **ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН**

Чилидің ақша-кредит саясатының режимі	
Режим денежно-кредитной политики Чили	
Талқанбаева И.К. Зерттеу және статистика департаменті	
Талханбаева И. К. Департамент исследований и статистики	18

ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ: АЙМАҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕР **ЭКОНОМИКА И ФИНАНСОВЫЙ РЫНОК: РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ**

2004 жылғы 3-тоқсандағы Қазақстан Республикасы аймақтарының әлеуметтік-экономикалық дамуы	
Социально-экономическое развитие регионов Республики Казахстан за 3 квартал 2004 года	
Жақыпбек Л. Зерттеу және статистика департаменті	
Жақыпбек Л.Б. Департамент исследований и статистики	23
«Атырау шағын кредит беру орталығы» қоғамдық қорының қызметі туралы	
О деятельности общественного фонда «Атырауский центр микрокредитования»	
Сағынбаева А. Ұлттық Банктің Атырау филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бас маман-экономисі	
Сагинбаева А. Главный специалист-экономист отдела экономического анализа и статистики	
Атырауского филиала Национального Банка	36
Аймақтағы депозиттік нарықты дамытудың кейбір аспектілері	
Некоторые аспекты развития депозитного рынка региона	
Нукина Г.К. Ұлттық Банктің Павлодар филиалының бас маманы-экономисі	
Нукина Г.К. Главный специалист-экономист Павлодарский филиал Национального Банка	39
Қарағанды облысындағы ипотекалық кредиттеудің ағымдағы жай-күйі, проблемалары және даму перспективалары	
Текущее состояние, проблемы и перспективы развития ипотечного кредитования в Карагандинской области	
Спатаева Н., Араева Е. Ұлттық Банктің Қарағанды филиалы	
Спатаева Н., Араева Е. Карагандинский филиал Национального Банка	42

Атырау облысының шағын бизнесінің жағдайы	
Состояние малого бизнеса Атырауской области	
Сағынбаева А. Ұлттық Банктің Атырау филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бас маманы-экономисі	
Сагинбаева А. Главный специалист-экономист отдела экономического анализа и статистики Атырауского филиала Национального Банка	46

ЗАҢНАМАҒА ТҮСІНІКТЕМЕ

КОММЕНТАРИИ К ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ

Қолма-қол ақша пайдаланылған төлемдер және аударымдар туралы	
О платежах и переводах с использованием наличных денег	
Құлжанова Н.К. Ұлттық Банктің Алматы қалалық филиалының бас маманы-заң кеңесшісі	
Кульжанова Н.К. Главный специалист-юрисконсульт Алматинского городского филиала Национального Банка	49

ТАРИХИ АНЫҚТАМА

ИСТОРИЧЕСКАЯ СПРАВКА

Қазақстан қор нарығы – дамуының маңызды кезеңдері	
Казахстанский фондовый рынок – важнейшие этапы развития	
Шалғымбаева Г. Н. Ұлттық Банк Төрағасының Кеңесшісі	
Шалгимбаева Г. Н. Советник Председателя Национального Банка	52
Филиалдың мұражай экспонаттарындағы тарихы	
История филиала в экспонатах музея	
Шалунова Л.А. Ұлттық Банктің Батыс Қазақстан филиалының қызметкерлермен жұмыс жүргізу жөніндегі бас маманы	
Шалунова Л.А. Главный специалист по работе с персоналом Западно-Казахстанского филиала Национального Банка	65

МАҢЫЗДЫ ОҚИҒАЛАР

Алтын, күміс ақша – байлықтың, тарихтың, мәдениеттің көзі	
Мираш Жұмашұлы Жұмашев. Ұлттық Банктің Қостанай филиалының директоры	72

Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша динамикасын талдау

Рысбек А.Д.

Зерттеу және статистика департаментінің бас маманы-талдаушысы

Халық кірістерінің өсуімен қатар Қазақстан экономикасының дамуындағы сақталып отырған оң ілгерілеу 2004 жылы Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша көлемінің көбеюіне ықпал етуін жалғастырып отыр.

Осы мақаланың мақсаты ағымдағы жылдың басынан бері Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша динамикасын талдау және банктер мен Қазпochtаның қолма-қол ақша айналымдары туралы есебін талдау негізінде олардың өсуін түсіндіретін факторларды айқындау болып табылады.

Жылдар бойынша Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша динамикасын салыстырмалы түрде талдау 2004 жылғы 11 айдағы үрдістің өткен жылдардың осындай көрсеткіштерімен ұқсастығын көрсетеді (1-кесте және 1-график).

1-кесте

Анализ динамики наличных денег вне Национального Банка

Рысбек А.Д.

Главный специалист-аналитик Департамента исследований и статистики

Сохранившиеся положительные сдвиги в развитии экономики Казахстана наряду с ростом доходов населения продолжают способствовать увеличению объема наличных денег вне Национального Банка в 2004 году.

Целью данной статьи является анализ динамики наличных денег вне Национального Банка с начала текущего года и определение факторов, объясняющих их рост на основе анализа отчета об оборотах наличных денег банков и Казпochtы.

Сравнительный анализ динамики наличных денег вне Национального Банка по годам показывает, что тенденция за 11 месяцев 2004 года схожа с аналогичными показателями прошлых лет (таблица 1 и график 1).

Таблица 1

	2002			2003			2004		
	млрд. тенге	өткен айға өзг., % изм. к пред. мес., %	өткен жылдың желтоқс. өзг., % изм. к дек. пред.года, %	млрд. тенге	өткен айға өзг., % изм. к пред. мес., %	өткен жылдың желтоқс. өзг., % изм. к дек. пред.года, %	млрд. тенге	өткен айға өзг., % изм. к пред. мес., %	өткен жылдың желтоқс. өзг., % изм. к дек. пред.года, %
қаңтар	127,5	-12,4	-12,4	156,1	-12,2	-12,2	250,8	-4,3	-4,3
январь									
ақпан	131,3	3,0	-9,7	167,2	7,1	-6,0	261,6	4,3	-0,2
февраль									
наурыз	135,9	3,5	-6,6	175,8	5,2	-1,2	265,0	1,3	1,1
март									
сәуір	136,4	0,4	-6,2	180,7	2,8	1,6	277,6	4,8	5,9
апрель									
мамыр	139,1	2,0	-4,4	188,2	4,1	5,8	283,3	2,0	8,1
май									
маусым	146,9	5,6	1,0	206,1	9,5	15,8	303,2	7,0	15,7
июнь									
шілде	150,7	2,6	3,6	218,2	5,9	22,7	321,5	6,0	22,7
июль									
тамыз	155,0	2,9	6,6	224,9	3,1	26,4	333,4	3,7	27,2
август									
қыркүйек	155,4	0,2	6,8	238,6	6,1	34,1	338,6	1,6	29,2
сентябрь									
қазан	163,8	5,4	12,6	255,6	7,1	43,7	359,0	6,0	37,0
октябрь									
қараша	161,5	-1,4	11,0	246,8	-3,4	38,7	374,6	4,3	42,9
ноябрь									
желтоқсан	177,9	10,1	22,3	262,1	6,2	47,3			
декабрь									

Мәселен, 2004 жылғы қаңтарда Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша 4,3%-ға немесе 11,3 млрд. теңгеге, ал 2002-2003 жылдары – тиісінше 12,4%-ға және 12,2%-ға (18,1 млрд. теңге және 21,8 млрд. теңге) төмендеді. Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша көлемінің осындай маусымдық төмендеуі негізінен бюджеттік шығыстар динамикасының ерекшеліктерімен түсіндіріледі.

Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақшаның ағымдағы жылы ең жоғары өсуі өткен жылдағыдай маусым айында 7%-ға немесе 20 млрд. теңгеге (2003 жылғы маусымда – 9,5%-ға немесе 17,9 млрд. теңгеге) белгіленді. Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақшаның осындай өсуінің негізгі себебі білім беру саласындағы қызметкерлерге демалыс ақыларын төлеуге байланысты жалақыға мемлекеттік бюджет шығыстарының көбеюі болып табылады.

Әдетте, қазанда Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша динамикасында ауылшаруашылығы өнімі көлемінің көбеюіне байланысты маусымдық өсу байқалады. Мәселен, 2004 жылғы қазанда Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша 6%-ға өсті, оны өткен жылдың осындай кезеңіндегі көрсеткішпен салыстыруға әбден болады.

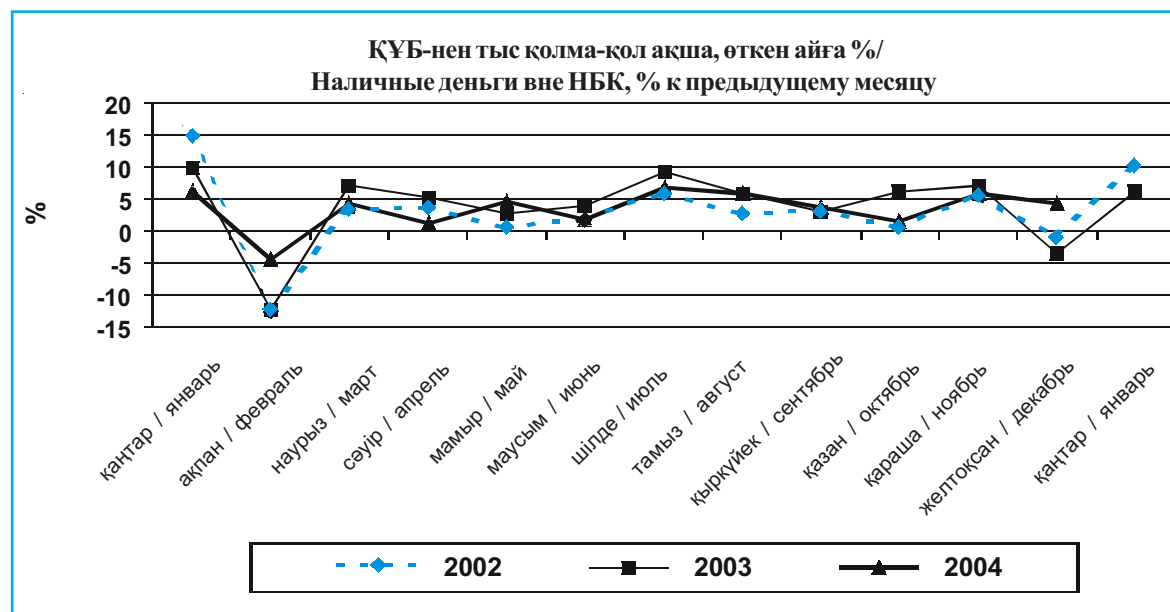
Так, в январе 2004 года наличные деньги вне Национального Банка снизились на 4,3% или на 11,3 млрд. тенге, а в 2002-2003 годах – на 12,4% и 12,2% соответственно (18,1 млрд. тенге и 21,8 млрд. тенге). Такое сезонное снижение объема наличных денег вне Национального Банка объясняется в основном особенностями динамики бюджетных расходов.

Максимальный рост наличных денег вне Национального Банка в текущем году, как и в предыдущем году, был отмечен в июне на 7% или на 20 млрд. тенге (в июне 2003 года – на 9,5% или 17,9 млрд. тенге). Основной причиной такого роста наличных денег вне Национального Банка является увеличение расходов государственного бюджета на заработную плату, связанные с выплатой отпускных работникам сферы образования.

Обычно в октябре в динамике наличных денег вне Национального Банка также наблюдается сезонный рост, связанный с увеличением объема сельскохозяйственной продукции. Так, в октябре 2004 года наличные деньги вне Национального Банка выросли на 6%, что вполне сопоставимо с показателем за аналогичный период прошлого года.

1-график

График 1



2004 жылғы қарашада, күтулерге қарамастан, Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша 4,3%-ға өсіп, 374,6 млрд. теңгеге жетті, сол уақытта 2002-2003 жылдардағы осындай кезеңдердегі сияқты олар тиісінше 1,4%-ға және 3,4%-ға төмендеді. Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша құрылымында банктер қассындағы қолма-қол ақшаның қалдығы алдын ала деректер бойынша 5,5%-ға өсті және 28,5 млрд. теңгені құрады. Нәтижесінде айналыстағы қолма-қол ақшаның көлемі осы кезеңде ағымдағы жылдың

В ноябре 2004 года вопреки ожиданиям наличные деньги вне Национального Банка выросли на 4,3% до 374,6 млрд. тенге, в то время как за аналогичные периоды 2002-2003 годов они уменьшились на 1,4% и 3,4% соответственно. В структуре наличных денег вне Национального Банка остатки наличных денег в кассе банков по предварительным данным выросли на 5,5% и составили 28,5 млрд. тенге. В результате объем наличных денег в обращении за этот период оценивается в 346,1 млрд. тенге, увели-

қазан айымен салыстырғанда 4,2%-ға өсіп, 346,1 млрд. теңгеге бағаланды (2002-2003 жылдардағы қарашада тиісінше 0,5%-ға және 3,1%-ға төмендеу орын алды).

Тұтастай алғанда 2004 жылы Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақшаның динамикасы өткен жылдармен салыстырғанда неғұрлым бірқалыпты өзгерістермен сипатталады.

Осылайша, 2004 жылғы 1 желтоқсанда Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша ағымдағы жылдың 11 айында 42,9%-ға өсіп, 374,6 млрд. теңгені құрады, бұл 2003 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда жоғары (38,7%).

Ағымдағы жылы Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақшаның өсу себептерін анықтау үшін банктердің және Қазпochtаның қолма-қол ақша айналымы туралы есебі жөніндегі деректер қарастырылды.

«Жеке тұлғалардың талап ету бойынша салымдары мен ағымдағы шоттары бойынша шоттардан беру» бабы бойынша, негізінен POS-терминалдар арқылы жеке тұлғаларға олардың банктегі ағымдағы (карточкалық) шотынан қолма-қол ақша төлемдері көрсетілгенін атап өткен жөн. Мысалы, 2004 жылғы 1 қарашада көрсетілген бап бойынша берілетін жалпы сомадағы ағымдағы шоттан төлемдердің үлесі 71,4%-ды құрады, ал қалған 28,3%-ы талап ету салымдары бойынша төлемдерге тиесілі. Басқаша айтсақ, банкоматтардан берген сияқты жеке тұлғалардың ағымдағы (карточкалық) шоты бойынша да жалақы беріледі. Сондықтан, «банкоматтарды толықтыруды ескере отырып еңбекақы төлеуге қолма-қол ақша беру» және «жеке тұлғалардың талап ету бойынша салымдары мен ағымдағы шоттары бойынша шоттардан қолма-қол ақша беру» баптарын біріктіру банктер мен Қазпochта кассаларынан жалақы берудің нақты көлемін көрсетуге мүмкіндік береді.

Банктер мен Қазпochта кассаларынан қолма-қол ақша шығыстарының жалпы өсіміндегі факторлар үлесі есебінің нәтижесі 2-кестеде келтірілген.

чившись на 4,2% по сравнению с октябрём текущего года (в ноябре 2002-2003 годов имело место снижение на 0,5% и 3,1% соответственно).

В целом динамика наличных денег вне Национального Банка в 2004 году характеризуется более плавными изменениями по сравнению с прошлыми годами.

Таким образом, на 1 декабря 2004 года наличные деньги вне Национального Банка составили 374,6 млрд. тенге, увеличившись за 11 месяцев текущего года на 42,9%, что выше по сравнению с аналогичным периодом 2003 года (38,7%).

Для выяснения причин роста наличных денег вне Национального Банка в текущем году были рассмотрены данные по отчету об оборотах наличных денег банков и Казпочты.

Следует отметить, что по статье «выдачи со счетов по вкладам до востребования и текущим счетам физических лиц» отражены в основном выплаты наличных денег физическим лицам с их текущего (карточного) счета в банке посредством POS-терминалов. Например, на 1 ноября 2004 года доля выплат с текущего счета в общей сумме выдач по указанной статье составила 71,4%, а остальные 28,3% приходятся на выплаты по вкладам до востребования. Иначе говоря, по текущему (карточному) счету физических лиц также как и с банкоматов выдается заработная плата. Поэтому объединение статей «выдачи на оплату труда с учетом подкреплений банкоматов» и «выдачи со счетов по вкладам до востребования и текущим счетам физических лиц» позволит отразить реальные объемы выдач из касс банков и Казпочты на заработную плату.

Результаты расчета вклада факторов в общий прирост расходов наличных денег из касс банков и Казпочты приведены в таблице 2.

Как видно из таблицы 2, если прирост суммарных расходов наличных денег из касс банков за 10 месяцев 2004 года равен 38,3%, то 18,3% из них обусловлены ростом выдач по заработной плате с учетом подкреплений банкоматов и выдач по вкладам до востребования и текущим счетам физических лиц.

2-кесте

Таблица 2

**Банктер мен Қазпochта кассаларының шығыс бөлігінің жалпы өсіміндегі қолма-қол ақша берудің жекелеген баптарының үлесі, %/
Вклад отдельных статей выдач наличных денег
в общий прирост расходной части касс банков и Казпочты, %**

Факторлар Факторы	2002ж. 10 ай 10 мес. 2002г.	2003ж. 10 ай 10 мес. 2003г.	2004ж. 10 ай 10 мес. 2004г.
тауарлардың, қызмет көрсетулердің және орындалған жұмыстың акысын төлеуге қолма-қол ақша берудің өсімі прирост выдач на оплату товаров, услуг и выполненных работ еңбекақы төлеуге, банкоматтарды толықтыруға және жеке тұлғалардың талап ету бойынша	3,9	8,6	7,5

Факторлар Факторы	2002ж. 10 ай 10 мес. 2002г.	2003ж. 10 ай 10 мес. 2003г.	2004ж. 10 ай 10 мес. 2004г.
салымдары мен ағымдағы шоттары бойынша қолма-қол ақша берудің өсімі			
прирост выдач на оплату труда, подкрепление банкоматов и выдач по вкладам до востребования и текущим счетам физических лиц	8,3	16,3	18,3
шетел валютасын сатып алуға қолма-қол ақша берудің өсімі			
прирост выдач на покупку иностранной валюты жеке тұлғалардың мерзімді салымдары бойынша шоттардан қолма-қол ақша берудің өсімі	3,3	5,7	4,0
прирост выдач со счетов по срочным вкладам физических лиц			
ауылшаруашылығы өніміне ақы төлеуге қолма-қол ақша берудің өсімі	3,5	-4,6	-1,5
прирост выдач на оплату продукции сельского хозяйства			
зейнетақылар мен жәрдемақыларды төлеуге қолма-қол ақша берудің өсімі	0,6	1,1	-1,3
прирост выдач на выплату пенсий и пособий басқа да төлемдердің өсімі	1,9	2,7	0,4
прирост прочих выплат	4,0	12,4	10,9
өсім, барлығы			
всего прирост	25,6	42,3	38,3

2-кестеден көріп отырғанымыздай, 2004 жылғы 10 айда банктердің қассаларынан берілген қолма-қол ақшаның жиынтық шығыстарының өсімі 38,3%-ға тең болса, онда олардың 18,3%-ы банкоматтарды толықтыруды ескере отырып жалақы берудің және жеке тұлғалардың талап ету бойынша салымдары мен ағымдағы шоттары бойынша ақша берудің өсуіне негізделген.

Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақшаның өсуіне әсер еткен келесі факторлар тауарларға және қызмет көрсетулерге ақы төлеуге қолма-қол ақша берудің өсуі (7,5%), зейнетақылар мен жәрдемақыларды төлеуге қолма-қол ақша берудің өсуі (0,4%), шетел валютасын сатып алуға ақша берудің өсуі (4,0%) болып табылады, ал қалған 10,9% басқа да төлемдерге тиесілі. «Басқа да төлемдер» бабында қайырымдылық қызметке байланысты салықтарды қайтару үшін жеке тұлғалардың аударымдары бойынша банктердің қассаларынан қолма-қол ақша беру және басқа да жіктелмеген шығыстар көрсетіледі.

Сонымен, Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақшаның өсуі ағымдағы жылы, негізінен, халықтың ақшалай кірістерінің, жалақының, сондай-ақ экономика субъектілерінің іскерлік белсенділігінің жалғаса отырып көбеюіне байланысты болды.

Мұны Статистика жөніндегі агенттіктің ресми деректері де растайды. Мәселен, ағымдағы жылдың қаңтар-қыркүйегінде 2003 жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда халықтың номиналдық және нақты ақшалай кірістерінің өсуі тиісінше 20,7% және 13%-ды құрады (2002 жылғы 9 айда олар 13,8% және 7,7%-ға, ал 2003 жылғы – тиісінше 14% және 7,2%-ға өсті). 2004 жылғы 9 айда орташа айлық номиналдық жалақы 2003 жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда 20,7%-ға

Следующими факторами, оказавшими влияние на рост наличных денег вне Национального Банка, являются рост выдач на оплату товаров и услуг (7,5%), рост выдач на выплату пенсий и пособий (0,4%), рост выдач на покупку иностранной валюты (4,0%), а остальные 10,9% приходятся на прочие выплаты. В статье «прочие выплаты» отражаются выдачи наличных денег из касс банков для возврата налогов, связанные с благотворительной деятельностью, по переводам физических лиц и прочие неклассифицированные расходы.

Таким образом, рост наличных денег вне Национального Банка в текущем году в основном обусловлен продолжающимся увеличением денежных доходов населения, заработной платы, а также ростом деловой активности субъектов экономики.

Это подтверждается также официальными данными Агентства по статистике. Так, за январь-сентябрь текущего года по сравнению с аналогичным периодом 2003 года рост номинальных и реальных денежных доходов населения составил 20,7% и 13% соответственно (за 9 месяцев 2002 года они выросли на 13,8% и 7,7%, а за 2003 год – на 14% и 7,2% соответственно). Среднемесячная номинальная заработная плата за 9 месяцев 2004 года по сравнению с аналогичным периодом 2003 года выросла на 20,7% (в 2002-2003гг. – на 17,7% и 13,8% соответственно).

Рост денежных доходов населения и заработной платы также обусловлены повышением заработной платы работников бюджетных организаций

өсті (2002-2003жж. – тиісінше 17,7% және 13,8%-ға өсті).

Халықтың ақшалай кірістері мен жалақысының өсуіне 2004 жылғы қаңтардан бастап бюджеттік ұйымдардың қызметкерлері мен мемлекеттік қызметшілердің жалақысының көтерілуі себеп болды. 2004 жылғы 9 айда өткен жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда жалақы төлеуге мемлекеттің шығыстары 39,7%-ға өсті (2002-2003 жылдары – тиісінше 27,8% және 16,2%-ға).

Банктер мен Қазпочтаның кассаларынан берілетін қолма-қол ақша шығыстарының жалпы өсімінде тауарлар мен қызмет көрсетулерге ақы төлеуге берілетін қолма-қол ақша үлесінің көбеюі экономикадағы іскерлік белсенділіктің өсуімен (2004 жылғы 9 айда ЖІӨ нақты көрінуде 9,1%-ға өсті) және сатудың барлық арналары бойынша бөлшек тауар айналымының көбеюімен (2004 жылғы 9 айда өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда өсу 10%-ға) түсіндіріледі.

Сонымен, 2004 жылы Ұлттық Банкпен тыс қолма-қол ақшаның өсуіне бұрынғы жылдардағы сияқты: 1) халықтың ақшалай кірістерінің және жалақының көбеюі; 2) экономиканың іскерлік белсенділігінің өсуі басым әсер етті. Азымдағы жылы бюджеттік ұйымдар қызметкерлерінің және мемлекеттік қызметшілердің жалақысының көбеюімен бірінші фактордың әсері күшейді.

и государственных служащих с января 2004 года. За 9 месяцев 2004 года по сравнению с аналогичным периодом прошлого года расходы государства на выплату заработной платы выросли на 39,7% (в 2002-2003 годах – на 27,8% и 16,2% соответственно).

Увеличение доли выдач на оплату товаров и услуг в общем приросте расходов наличных денег из касс банков и Казпочты объясняется ростом деловой активности в экономике (за 9 месяцев 2004 года ВВП в реальном выражении вырос на 9,1%) и увеличением розничного товарооборота по всем каналам реализации (за 9 месяцев 2004 года по сравнению с соответствующим периодом прошлого года рост на 10%).

Таким образом, на рост наличных денег вне Национального Банка в 2004 году также как и в предыдущих годах доминирующее влияние оказали: 1) увеличение денежных доходов населения и заработной платы; 2) рост деловой активности экономики. При этом влияние первого фактора было усилено повышением заработной платы работников бюджетных организаций и государственных служащих.

Жеке табыс салығы мен әлеуметтік салық ставкаларының төмендеуіне талдау

Әбдиева Ш.К., Тутушкин В.А.
Зерттеу және статистика департаменті

Салықтар қай уақытта да мемлекеттік қаржының маңызды санаттарының бірі және кәсіпкерлер үшін шығасылар мен қолайсыздықтың басты элементтерінің бірі болып келді. Бүкіл адамзат тарихында мемлекет өзінің фискальдық органдары арқылы осы аумақта тұратын жеке және заңды тұлғаларға неғұрлым үлкен салық ставкалары бойынша мүмкіндігінше көбірек салық салуға тырысып келді, ал салық төлеушілер, салық ауыртпалығынан жалтарудың заңды, сол сияқты заңсыз жолдарын пайдалана отырып, өздерінің салық төлемдерін барынша азайтуға тырысады. Бұл мақала жеке табыс салығы мен әлеуметтік салық ставкалары төмендеуінің мемлекеттік бюджетке олар бойынша 2004 жылы түсетін түсімге жасайтын ықпалына қысқаша шолу болып табылады.

Салық кодексіне енгізілген өзгерістерге байланысты 2004 жылғы 1 қаңтардан бастап жеке табыс салығын (ЖТС) және әлеуметтік салықты (ӘС) салу арқылы келтірілетін ауыртпалық айтарлықтай дәрежеде төмендеді. Қазіргі уақытта ЖТС бойынша ең жоғары ставка 20% құрайды, бұрын ол 30% болған, ал ӘС-ның 21%-ға тең бірыңғай ставкасы регрессивтік ставка шкаласымен 20% ең жоғары ставкамен ауыстырылды (1-қосымша).

2004 жылғы 10 айдың ішінде мемлекеттік бюджет түсімі 1042,0 млрд. теңге болды, бұл алдыңғы жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 24,2%-ға көп. Салық түсімдері 21,4%-ға, оның ішінде ЖТС бойынша – 6,2%-ға, ӘС – 6,7%-ға өсті. Нақты көрсетуде ЖТС мен ӘС бойынша түсімдердің біршама, тиісінше 0,6%-ға және 0,2%-ға қысқарғанын атап айту қажет (1-кесте).

Мемлекеттік бюджет кірістері /
Доходы государственного бюджета

1-кесте	Таблица 1		
	10 ай 03 млрд. тенге 10 мес.03 млрд. тенге	10 ай 04 млрд. тенге 10 мес.04 млрд. тенге	10 ай 04 - 10 айға 03 % 10 мес.04 к 10 мес.03 %
Түсімдер Поступления	838,7	1042,0	24,2

Анализ снижения ставок индивидуального подоходного налога и социального налога

Абдиева Ш.К., Тутушкин В.А.
Департамент исследований и статистики

Налоги во все времена представляли из себя одну из важнейших категорий государственных финансов и один из главнейших элементов издержек и неудобств для предпринимателей. На протяжении всей истории человечества государство в лице своих фискальных органов стремится обложить физических и юридических лиц, находящихся на данной территории, по возможности большим количеством налогов по наибольшим налоговым ставкам, а налогоплательщики, используя как законные, таки нелегальные пути уклонения от налогового бремени, стремятся минимизировать свои налоговые платежи. Это статья является кратким обзором влияния снижения ставок индивидуального подоходного налога и социального налога на поступления в государственный бюджет по ним в 2004 году.

В соответствии с изменениями, внесенными в Налоговый Кодекс, с 1 января 2004 года было снижено в значительной степени бремя обложения индивидуальным подоходным налогом (ИПН) и социальным налогом (СН). Максимальная ставка по ИПН в настоящее время составляет 20%, тогда как ранее она была 30%, а единая ставка СН в 21% была заменена регрессивной шкалой ставки с максимальной ставкой в 20% (приложение 1).

За 10 месяцев 2004 года поступления государственного бюджета составили 1042,0 млрд. тенге, что по сравнению с соответствующим периодом предыдущего года больше на 24,2%. Налоговые поступления увеличились на 21,4%, в том числе по ИПН – на 6,2%, СН – на 6,7%. Необходимо отметить, что в реальном выражении поступления по ИПН и СН несколько сократились, на 0,6% и 0,2%, соответственно (табл.1).

	10 ай 03 млрд. тенге 10 мес.03 млрд. тенге	10 ай 04 млрд. тенге 10 мес.04 млрд. тенге	10 ай 04 - 10 айға 03 % 10 мес.04 к 10 мес.03 %
Салық түсімдері	775,6	941,7	21,4
Налоговые поступления	74,4	79,0	6,2
Жеке табыс салығы			
Индивидуальный подоходный налог	125,9	134,4	6,7
Әлеуметтік салық			
Социальный налог			

Бұл ретте жеке табыс салығы және әлеуметтік салық алынатын база, яғни халықтың табысы мен жалақысы номиналдық, сол сияқты нақты көрсеткішпен айтарлықтай дәрежеде өсті. 2004 жылғы қаңтар – қыркүйекте 2003 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда орташа жан басына шаққанда халықтың ақшалай кірісі 20,7%-ға, нақты ақшалай кіріс – 13,0%-ға өсті. Ағымдағы жылғы қаңтар – қыркүйекте орташа айлық номиналдық жалақы алдыңғы жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда 21,2%-ға, ал нақты – 13,5%-ға өсті (1-график).

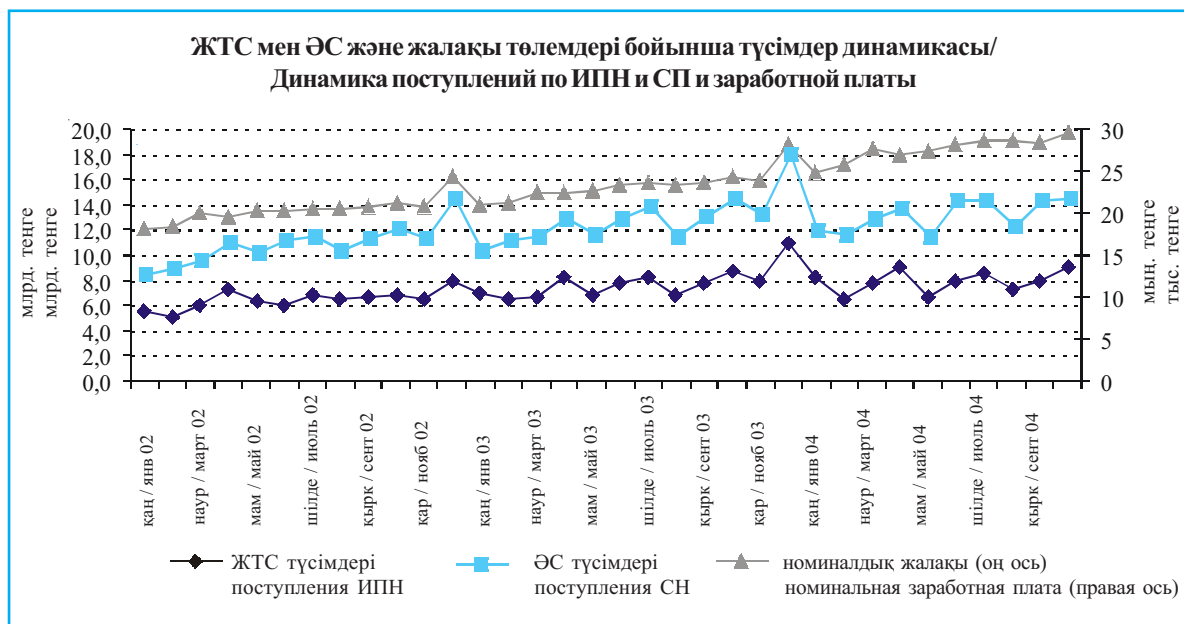
1-графиктен көрініп тұрғанындай, 2002-2003 жылдары ЖТС және ӘС түсімдерінің динамикасы номиналдық жалақы динамикасына сай келді. 2004 жылы жалақының өсуіне қарай осы салықтар бойынша түсімдердің өсу қарқыны азайды. Мұның өзі өткен жылдардағы көрсеткіштерге қарағанда ағымдағы жылда ЖТС және ӘС тиімді ставкаларының азаюымен түсіндіріледі.

При этом база, с которой взимаются индивидуальный подоходный налог и социальный налог, то есть, доходы населения и заработная плата, возросли в значительной степени, как в номинальном, так и в реальном выражении. В январе-сентябре 2004 года по сравнению с соответствующим периодом 2003 года среднедушевые денежные доходы населения увеличились на 20,7%, реальные денежные доходы – на 13,0%. Среднемесячная номинальная заработная плата в январе-сентябре текущего года возросла по сравнению с аналогичным периодом предыдущего года на 21,2%, а реальная – на 13,5% (график 1).

Как видно из графика 1, динамика поступлений ИПН и СН в 2002-2003 годах соответствовала динамике номинальной заработной платы. В 2004 году на фоне роста заработной платы темпы роста поступлений по данным налогам снизились. Это объясняется снижением эффективной ставки ИПН и СН в текущем году по сравнению с показателями предыдущих лет.

1-график

График 1



2003 және 2004 жылдары олар бойынша түсімді салыстыру үшін базаның салыстыруға келмейтінін ескере отырып, ЖТС және ӘС ставкаларының өзгеруінен болған нәтижені анықтау үшін осы салықтардың тиімді ставкасының мына формула бойынша есептелетін мәнін бағалау қажет:

Для того чтобы определить эффект от изменения ставок ИПН и СН, учитывая, что база для сравнения поступлений по ним в 2003 и 2004 годах несопоставима, необходимо оценить значение эффективной ставки данных налогов, которая будет рассчитываться по следующей формуле:

тиімді салық ставкасы эффективная ставка налога	=	$\frac{\text{салық түсімі}}{\text{поступления налога}}$ $\frac{\text{жалдамалы қызметкерлер саны} * \text{жалақы}}{\text{численность наемных работников} * \text{заработная плата}}$
--	---	--

2-график ағымдағы жылы ЖТС және ӘС тиімді ставкаларының азаюын көрсетеді.

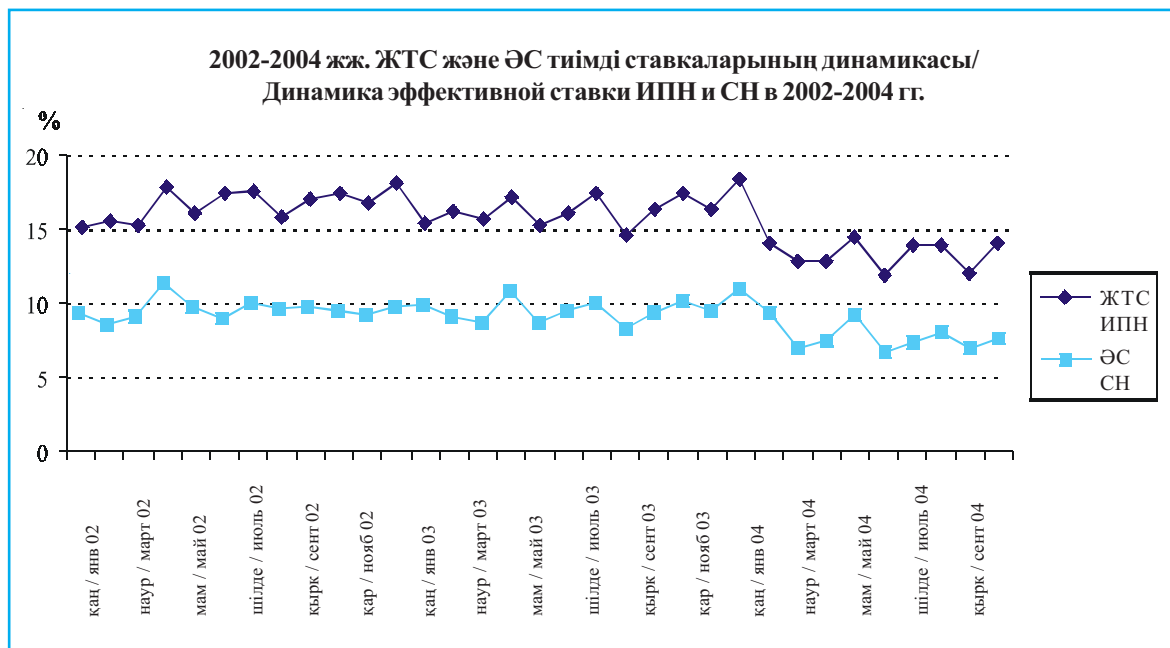
Есептеу кезінде түрлі негіздерден алынған деректер пайдаланылғандықтан, тиімді ставканы есептеу шамамен алынған бағалау болып табылатынын атап айту қажет. Біріншіден, жалақы және жұмыспен қамту бойынша деректер – Статистика агенттігінің, ал ЖТС және ӘС түсімдері бойынша – Қаржы министрлігінің ақпараты, бұл ретте деректердің белгілі бір айырмашылығы бар. Екіншіден, мұнда түгелдей жалақы қоры және басқа да кіріс көздері емес, жалдамалы қызметкерлердің жалақысы ғана есепке алынады. Жұмыспен қамтылған халықты және ЖТС мен ӘС салықтары салынатын объектіні толық есепке алған кезде тиімді ставканың мәні біршама төмен болады, бірақ тұтастай алғанда жағдай сақталады.

График 2 демонстрирует снижение эффективных ставок ИПН и СН в текущем году.

Необходимо отметить, что расчет эффективной ставки является приблизительной оценкой, поскольку при расчете использовались данные различных источников. Во-первых, данные по заработной плате и занятости – это информация Агентства по статистике, а по поступлениям ИПН и СН – Министерства финансов, при этом существует определенное расхождение в данных. Во-вторых, здесь учитывается только заработная плата наемных работников, а не весь фонд оплаты труда и другие источники дохода. При полном учете занятого населения и объекта обложения ИПН и СН значение эффективной ставки будет несколько ниже, но в целом картина сохраняется.

2-график

График 2



2004 жылғы қаңтар-қыркүйектің қорытындылары бойынша ЖТС-ның тиімді ставкасы алдыңғы жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда 9,5%-дан төмендеп, 7,8% болды, мұның өзі жаңадан енгізудің бірінші жылы үшін қалыпты жағдай. Егер 2003 жылы ЖТС-ның тиімді ставкасы 7,8% болды деп шамаласақ, осы салық бойынша ағымдағы жылғы түсім 29,6%-ға, яғни еңбекке ақы төлеудің есеп айырысу қоры көлемінің өсу шамасына ұлғайған болар еді (формуладағы бөлгіш). Жалақы 21,2%-ға көбейгендіктен, қалған 8,4% ЖТС ставкасының өзгеруінен оң нәтиже болып табылады.

Ағымдағы жылдың 9 айында ӘС-ның тиімді ставкасы 13,4%-ға бағаланды, бұл өткен жылғы тиісті кезеңде – 16,1% болды. 2003 жылы ӘС-ның тиімді ставкасы 13,4% болды деп болжасақ, онда ағымдағы жылы осы салық бойынша түсімнің өсуі де 29,6% болар еді, оның 8,4%-ы ӘС ставкасы төмендеуінің нәтижесі болып табылады.

Осылайша, ЖТС және ӘС ставкаларының төмендеуі «сұр» жалақының бір бөлігін «көлеңкеден шығаруға» мүмкіндік берді, яғни мақсатқа ресми түрде ішінара қол жеткізілді.

Екінші жағынан, ЖТС және ӘС түсімдері есепке алынатын жергілікті бюджеттер айтарлықтай соманы түгел ала алмады. Егер 2004 жылы ЖТС және ӘС тиімді ставкалары 2003 жылғы деңгейде, яғни тиісінше 9,5% және 16,1% қалыптасты деп шамаласақ, онда жергілікті бюджеттердің «шеккен зияндары» 39,8 млрд. теңгеге бағаланады. Бұл сома жергілікті бюджеттердің кіріс бөлігінің жалпы көлемінің 8,9%-ына немесе 2004 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша республикалық бюджеттен субвенцияларды есепке алмағанда, түсімнің 14,0%-ына тең болады. Сонымен қатар, бұл сома жергілікті бюджеттердің экономиканың нақты секторын қаржыландыруға арналған шығыстарынан асып кетеді.

Жергілікті бюджеттердің «шеккен зияндары» ағымдағы жылдың 9 айында өткен жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 65,3%-ға өскен республикалық бюджеттен берілетін субвенциялардың ұлғаюымен өтелгенін атап айту қажет.

Сонымен қатар, біздің пікірімізше, салық ауыртпалығын азайту соншалықты түбірлі болып қана қойған жоқ, сонымен қатар экономикалық тұрғыдан толық негізделмеген болып шықты. 1 қаңтарға дейін ЖТС және ӘС жиынтық ставкасы 26%-дан (5% – ЖТС және 21% – ӘС) 51%-ға дейін (30% және 21%) өсті. Ағымдағы жылдан бастап, салық салу шкаласы бірыңғай екенін есепке ала отырып, осы екі салықтың жиынтық ставкасының өзгеруі 2-кестеде ұсынылды.

По итогам января-сентября 2004 года эффективная ставка ИПН составила 7,8%, снизившись с 9,5% в аналогичном периоде предыдущего года, что в первый год нововведений вполне естественно. Если предположить, что в 2003 году эффективная ставка ИПН составляла 7,8%, то поступления по данному налогу в текущем году увеличились бы на 29,6%, т.е. на величину роста объема расчетного фонда оплаты труда (знаменатель в формуле). Поскольку заработная плата возросла на 21,2%, то оставшиеся 8,4% являются позитивным эффектом от изменения ставки ИПН.

Эффективная ставка СН за 9 месяцев текущего года оценивалась в 13,4%, тогда как в соответствующем периоде прошлого года – 16,1%. При предположении, что в 2003 году эффективная ставка СН составляла 13,4%, то рост поступлений по данному налогу в текущем году составил бы также 29,6%, из которых 8,4% являются эффектом от снижения ставки СН.

Таким образом, снижение ставок ИПН и СН позволило «вывести из тени» часть «серых» заработных плат, т.е. формально цель частично была достигнута.

С другой стороны, местные бюджеты, в которые зачисляются поступления ИПН и СН, недополучили весьма значительные суммы. Если предположить, что в 2004 году эффективная ставка ИПН и СН сложилась бы на уровне 2003 года, т.е. 9,5% и 16,1%, соответственно, то «потери» местных бюджетов оцениваются в 39,8 млрд. тенге. Эта сумма равняется 8,9% от общего объема доходной части местных бюджетов или 14,0% поступлений без учета субвенций из республиканского бюджета по итогам 9 месяцев 2004 года. Кроме того, эта сумма превышает расходы местных бюджетов на финансирование реального сектора экономики.

Необходимо отметить, что «потери» местных бюджетов компенсировались увеличением субвенций из республиканского бюджета, которые за 9 месяцев текущего года возросли на 65,3% по сравнению с соответствующим периодом прошлого года.

Кроме того, по нашему мнению, снижение налогового бремени было не только слишком радикальным, но и экономически не совсем обоснованным. До 1 января суммарная ставка ИПН и СН увеличивалась от 26% (5% – ИПН и 21% – СН) до 51% (30% и 21%). С текущего года, учитывая, что шкала обложения является единой, изменение суммарной ставки этих двух налогов представлено в таблице 2.

**2004 жылдан бастап ЖТС және ӘС жиынтық ставкасы /
Суммарная ставка ИПН и СН с 2004 года**

Кіріс шамасы Величина дохода	Жиынтық ставка, % Суммарная ставка, %
15 ЖЕК ¹ -ке дейін	25 (5% ЖТС және 20% ӘС)
До 15 ГРП	25 (5% ИПН и 20% СН)
15 – 40 ЖЕК	23 (8% ЖТС және 15% ӘС)
От 15 до 40 ГРП	23 (8% ИПН и 15% СН)
40 – 200 ЖЕК	25 (13% ЖТС және 12% ӘС)
От 40 до 200 ГРП	25 (13% ИПН и 12% СН)
200 – 600 ЖЕК	24 (15% ЖТС және 9% ӘС)
От 200 до 600 ГРП	24 (15% ИПН и 9% СН)
600 ЖЕК-тен астам	27 (20% ЖТС және 7% ӘС)
Свыше 600 ГРП	27 (20% ИПН и 7% СН)

Осылайша, осы ставкалардың қандай есептеулердің негізінде алынғаны түсініксіз болып қалуда. Тұтастай алғанда ЖТС және ӘС ставкаларының азаюы қажет болды, бірақ ол бір жылдың ішінде емес, 3-5 жылдың ішінде бірте-бірте жүргізілуі тиіс еді.

Таким образом, остается непонятным, на основании каких расчетов были получены данные ставки. В целом снижение ставок ИПН и СН являлось необходимым, но оно должно было проводиться постепенно в течение 3-5 лет, а не одного года.

¹ ЖЕК – жылдық есептік көрсеткіш

¹ ГРП – годовой расчетный показатель

Жеке табыс салығын салу шкаласы

Төлеушінің салық салынатын табысы	2004 жылғы 1 қаңтарға дейін	2004 жылғы 1 қаңтардан бастап
15 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін	Салық салынатын кіріс сомасынан 5 пайыз	Салық салынатын кіріс сомасынан 5 пайыз
15 – 40 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін	15 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 10 пайыз	15 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 8 пайыз
40 – 200 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін	40 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 20 пайыз	40 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 13 пайыз
200 – 600 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін		200 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 15 пайыз
600 еселенгеннен бастап және жоғары	600 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 30 пайыз	600 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 20 пайыз

Шкала обложения индивидуальным подоходным налогом

Облагаемый доход плательщика	до 1 января 2004 года	с 1 января 2004 года
До 15-кратного годового	5 процентов с суммы облагаемого дохода	5 процентов с суммы облагаемого дохода расчетного показателя
От 15-кратного до 40-кратного расчетного показателя	Сумма налога с 15-кратного годового расчетного показателя + 10 процентов с суммы, превышающей его	Сумма налога с 15-кратного расчетного показателя + 8 процентов с суммы, превышающей его
От 40-кратного до 200-кратного годового расчетного показателя	Сумма налога с 40-кратного годового расчетного показателя + 20 процентов с суммы, превышающей его	Сумма налога с 40-кратного годового расчетного показателя + 13 с суммы, превышающей его
От 200-кратного до 600-кратного годового расчетного показателя		Сумма налога с 200-кратного годового
От 600-кратного и свыше	Сумма налога с 600-кратного годового расчетного показателя + 30 процентов с суммы, превышающей его	Сумма налога с 600-кратного расчетного показателя + 20 с суммы, превышающей его

Әлеуметтік салықты салу шкаласы

Төлеушінің салық салынатын табысы	2004 жылғы 1 қаңтарға дейін	2004 жылғы 1 қаңтардан бастап
15 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін	бірыңғай ставка 21 пайыз	Салық салынатын кіріс сомасынан 20 пайыз
15 – 40 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін		15 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 15 пайыз
40 – 200 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін		40 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 12 пайыз
200 – 600 еселенген жылдық есептік көрсеткішке дейін		200 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 9 пайыз
600 еселенгеннен бастап және одан жоғары		600 еселенген жылдық есептік көрсеткіштен салық сомасы + одан асатын сомадан 7 пайыз

Шкала обложения социальным налогом

Облагаемый доход плательщика	до 1 января 2004 года	с 1 января 2004 года
До 15-кратного годового расчетного показателя	единая Ставка 21 процент	20 процентов с суммы облагаемого дохода
От 15-кратного до 40-кратного годового расчетного показателя		Сумма налога с 15-кратного годового расчетного показателя + 15 процентов с суммы, превышающей
От 40-кратного до 200-кратного годового расчетного показателя		Сумма налога с 40-кратного годового расчетного показателя + 12 процентов с суммы, превышающей
От 200-кратного до 600-кратного годового расчетного показателя		Сумма налога с 200-кратного годового расчетного
От 600-кратного и свыше Сумма налога с 600-кратного годового расчетного		Сумма налога с 600-кратного годового показателя + 7 процентов с суммы, превышающей

Чилидің ақша-кредит саясатының режимі

Талқанбаева И.К.

Зерттеу және статистика департаменті

1990-шы жылдардың басынан бастап өнеркәсібі дамыған және дамып келе жатқан бірнеше елдер, оның ішінде Чили, ақша-кредит саясатының базалық құрамдас бөлігі ретінде инфляцияның мақсатты көрсеткіштерін белгілеуді пайдалана бастады. Әр елдегі экономикалық даму деңгейіндегі елеулі айырмашылықтарға қарамастан, тұтастай алғанда инфляциялық таргеттеу қағидаттарына көшу нәтижелері дамыған елдердегі сияқты дамып келе жатқан елдерде де оң болды деп айтуға болады. Атап айтқанда, Чилидің ақша-кредит саясатының осы режиміне көшуі жүргізіліп отырған саясатқа деген сенімді нығайтуға және елдегі баға тұрақтылығына біртіндеп қол жеткізуге ықпал етті.

Чилидің орталық банкі туралы заңда көрсетілген негізгі міндеттердің бірі бағалардың тұрақтылығы болып табылады. Банк 1989 – 2000 жылдар аралығында инфляциялық күтулерді тұрақтандыру үшін номиналдық зәкір ретінде инфляция жөніндегі жылдық болжамдық көрсеткіштерді пайдаланды. Осы жылдар ішінде біртіндеп дамитын дефляция процесіне ерекше көңіл бөлінді. Әр жылы өткен жылға қарағанда төмен болған жаңа қысқа мерзімді мақсат жарияланды. Жарияланған ұзақ мерзімді мақсат индустриалды дамыған елдердегі басым деңгейге дейінгі инфляция конвергенциясы болды. Нәтижесінде, инфляция құбылмалы екендігін көрсеткенмен, 1990 жылғы 30%-дан, 1999 жылғы 3%-дан да кем болып, біртіндеп төмендеді.

Инфляциялық таргеттеу практикасын пайдалану 1990 жылы басталды. Чили орталық банкінің саясатында бастапқыда инфляциялық таргеттеудің кейбір ерекше белгілері ғана байқалды. 1999 жылғы қыркүйекте орталық банк 2001 жылдың басынан бастап толық көлемді инфляциялық таргеттеуге көшу ниеті туралы жариялады.

Чилидегі инфляциялық таргеттеу режимінің қажетті элементтеріне инфляцияның үздіксіз мақсаты интервалы, жоспарлаудың алдын ала айқындалған деңгейі, инфляцияның болжамын кезең-кезеңімен жариялап отыру, монетарлық саясат жөнінде алдын ала қабылданған шешімнің негіздемесі және инфляцияның мақсатты көрсеткіштерден уақытша ауытқу себептерін түсіндіру кіреді. Мәселен, жарияланған режимге сәйкес монетарлық саясаттың

Режим денежно-кредитной политики Чили

Талханбаева И. К.

Департамент исследований и статистики

Начиная с начала 1990-х годов, несколько промышленно развитых и развивающихся стран, в том числе Чили, начали использовать установление целевых показателей инфляции в качестве базового компонента денежно-кредитной политики. Несмотря на существенные различия в уровне экономического развития в разных странах, в целом результаты перехода к принципам инфляционного таргетирования как в развитых, так и в развивающихся странах, можно назвать позитивными. В частности, переход Чили к этому режиму денежно-кредитной политики способствовал укреплению доверия к проводимой политике и постепенному достижению стабильности цен в стране.

Одной из основных задач, указанных в Законе о центральном банке Чили, является стабильность цен. С 1989 по 2000 годы для стабилизации инфляционных ожиданий в качестве номинального якоря банк использовал годовые прогнозные показатели по инфляции. В течение этих лет упор делался на процессе постепенной дефляции. Каждый год объявлялась новая краткосрочная цель, которая была ниже предыдущей. Объявленной долгосрочной целью была конвергенция инфляции до уровня, преобладающего в индустриально развитых странах. В результате инфляция постепенно снизилась с 30% в 1990 году до менее 3% в 1999 году, хотя и продолжала демонстрировать волатильность.

Использование практики инфляционного таргетирования началось в 1990 году. Поначалу в политике центрального банка Чили наблюдались лишь некоторые отличительные признаки инфляционного таргетирования. В сентябре 1999 года центральный банк объявил о намерении перехода к полномасштабному инфляционному таргетированию с начала 2001 года.

Необходимые элементы режима инфляционного таргетирования в Чили включают непрерывный целевой интервал инфляции, predetermined горизонт планирования, периодическое объявление прогноза инфляции, обоснование предпринятого решения по монетарной политике и разъяснение причин временных отклонений инфляции от целевых показателей. Так, согласно объявленному режиму целью монетарной политики является под-

масаты инфляцияны 2-4% үздіксіз интервал шегінде қолдау болып табылады. Жоспарлау деңгейі бір жылдан бастап екі жылға дейінгі кезеңге тең. Мақсатты көрсеткіш – тұтыну бағаларының оңай бақыланып отыратын индексі. Монетарлық саясаттың әрекеті тұрақты түрде бағаланады және инфляция болжамының өзгеруіне қарай кем дегенде айына бір рет түзетіліп отырады.

Банктің операциялық мақсаты немесе монетарлық саясаттың құралы Юнидад де Фоментадағы (чилийлік индекстелген құн бірлігіндегі) «овернайт» кредиттері бойынша номиналдық ставка болып табылады. 2001 жылғы тамызға дейін саясаттың бағдарланған көрсеткіші «овернайт» нақты ставкасы болып табылатынын атап кеткен жөн. Содан бері банк инфляция бойынша индекстелген міндеттемелерді біртіндеп азайтып келеді және өзінің индекстелмеген міндеттемелерінің созылу ұзақтығының шектерін ұлғайтуда.

Орталық банк инфляцияның кең көлемді көрсеткішіне, сол сияқты базалық инфляцияға да тұрақты түрде болжам жасайды. Инфляция болжамы әлуетті шығарудың нақты шығарудан ауытқу көрсеткішіне, әлемдік экономиканың перспективаларына, тауарлардың бағаларына, фискалдық саясат позициясына және фирмалар маржасына негізделген. Ақша агрегаттарының инфляцияға ықпалы аз болғандықтан, олардың эконометрикалық модельдердегі салмағы аз болады. Мәселен, банк зерттеулеріне сәйкес M1A агрегаты (айналыстағы ақша массасы + қаржылық емес жеке ұйымдардың шығарылған заемын (акцияларын) алып тастағанда ағымдағы шоттары + талап ету бойынша депозиттер + талап ету бойынша жинақ депозиттері) өсуінің 1986-2002 жылдар ішінде инфляцияға аздаған ықпалы болды және оның болжанатын қабілеттілігі сыртқы инфляция сияқты қосымша түсіндірмелі ауыспалыларды модельге қосу арқылы едәуір азайып отырды. Сонымен бірге, ақша-кредит саясаты сенімге ие болған, инфляция деңгейі төмен елдердегі жоғары ақша ұсынысының кезеңдері инфляцияның жоғары деңгейімен ерекшеленбеді (Де Григорио, 2003).

Орталық банктің жарияланатын басылымдарында инфляция болжамы және инфляциялық тәуекелдерді талдау, оған қоса банктің реттеуші органының саясаты жөніндегі есептері, ай сайынғы жиналыстардың күн тәртібі және жылына үш рет шығарылатын, монетарлық саясат жөніндегі егжей-тегжейлі есеп көрсетіледі. Сонымен берге, банк болжамды модельдерге шолу жариялады және оларды тұрақты негізде жариялауға ниеттеніп отыр.

Инфляцияға көзделмеген қысымдар жасалған жағдайларда да инфляция бойынша мақсатты көрсеткіштердің қайта қаралмағанын атап кеткен жөн: ұзақ мерзімді мақсат инфляциялық таргеттеу режиміне көшкен сәттен бастап өзгермеген қалпында қалды.

держание инфляции в пределах непрерывного интервала в 2-4%. Горизонт планирования равен периоду от одного до двух лет. Целевой показатель – легко контролируемый индекс потребительских цен. Действия монетарной политики постоянно оцениваются и корректируются, как минимум один раз в месяц, по мере изменения прогноза инфляции.

Операционной целью банка или инструментом монетарной политики является номинальная ставка по кредитам «овернайт» в Юнидад де Фоменто (чилийской индексированной единице стоимости). Следует заметить, что до августа 2001 года показателем, на который ориентировалась политика, являлась реальная ставка «овернайт». С тех пор банк постепенно уменьшает обязательства, индексированные по инфляции и увеличивает пределы продолжительности своих неиндексированных обязательств.

Центральный банк регулярно делает прогноз как широкого показателя инфляции, так и базовой инфляции. Прогноз инфляции основан на показателе отклонения потенциального выпуска от фактического, перспективах мировой экономики, ценах на товары, позиции фискальной политики и маржи фирм. Денежные агрегаты имеют меньше веса в эконометрических моделях, так как они имеют меньше влияния на инфляцию. Так, согласно исследованиям банка, рост агрегата M1A (денежная масса в обращении + текущие счета нефинансовых частных организаций за минусом выпущенного займа (акций) + депозиты до востребования + сберегательные депозиты до востребования) в течение 1986-2002 годов имел незначительное влияние на инфляцию, и его прогнозируемая способность существенно уменьшалась с включением в модель дополнительных объясняющих переменных таких, как внешняя инфляция. Кроме того, в странах с низким уровнем инфляции, где денежно-кредитная политика пользуется доверием, периоды высокого денежного предложения не отличались высоким уровнем инфляции (Де Григорио, 2003).

Прогноз инфляции и анализ инфляционных рисков отражается в публикуемых изданиях центрального банка, включая отчеты по политике регулирующего органа банка, повестки дня ежемесячных собраний и подробный отчет по монетарной политике, выпускаемый три раза в год. Кроме того, банк опубликовал обзоры прогнозных моделей и намерен публиковать их на регулярной основе.

Необходимо заметить, что даже в условиях непредвиденных давлений на инфляцию целевые показатели по инфляции не пересматривались: долгосрочная цель осталась неизменной с момента перехода к режиму инфляционного таргетирования.

В целом результаты введения практики инфляционного таргетирования можно назвать позитив-

Тұтастай алғанда инфляциялық таргеттеу практикасының енгізілу нәтижелерін оң деп айтуға болады. Біріншіден, нақты инфляция негізінен мақсатты интервал шегінде қалды. Жылдық көрсетумен өлшенетін ауқымды көрсеткіш және базалық инфляция 2-4% шегінде қалып отыр. Интервалдың жоғарғы және төменгі шегіне жақын инфляцияның мәндері негізгі бағалардағы уақытша күрт өзгерістерге байланысты еді: жоғарғы шекараға жақын мәндер мұнайдың импортталатын бағаларының күрт жоғарылауы салдарынан болса, төменгі шекараға жақын мәндер “импортталатын дефляция” нәтижесі болып табылды.

Екіншіден, инфляциялық болжамдардың индикаторларын мақсатты көрсеткіштермен салыстыруға болатын еді. Жылдық инфляция болжамының орташа мәні 3%-ға жуық мәнге теңесті. Кезеңі бір жылдан бес жылға дейінгі инфляция бойынша номиналды және индекстелген міндеттемелер жөніндегі пайыздық ставкалар арасындағы алшақтық сияқты басқа көрсеткіштердің болжамы да 3%-ға жақын болды.

Айырбас бағамының режимі

1999 жылғы қыркүйекте орталық банк үздіксіз валюталық дәлізден бас тарту туралы жариялап, өзгермелі айырбас бағамы режиміне көшті. Нақты айтқанда, банк әдеттегі жағдайларда өзінің валюталық нарықтағы кез келген интервенциядан бас тарту ниетін хабарлады. Содан бері интервенция ерекше жағдайларда ғана валюталық операциялар арқылы, сол сияқты айырбас бағамын хеджирлеу құралдарын ұсыну арқылы жүргізіліп келеді. Сонымен бірге билік интервенция жүргізу негіздемесін және олардың көлемі туралы деректерді жариялап отырды.

Ерекше жағдайларға, мысалы, экономикаға аса зор теріс ықпалы бар айырбас бағамының “шамадан тыс секірістерінің” пайда болу ықтималдығы жатады. Шамадан тыс секірістер деп айырбас бағамының негізгі детерминанттарындағы (сауда жағдайлары, сыртқы қаржыландыру көздеріне қол жеткізу жағдайлары) елеулі өзгерістерсіз-ақ оның айтарлықтай жоғарылауын (төмендеуін) айтады, ол салыстырмалы түрде қысқа уақыт аралығында, мысалы, бірнеше айда бағамның осы сияқты елеулі төмендеуімен (жоғарылауымен) ауысады (Чилидің Орталық банкі, Ақша-кредит саясаты жөніндегі есеп, қаңтар, 2003).

Осындай жағдайда нарықтың қатысушылары сенімділігінің кенеттен өзгеруі “тобыр әсерінің” пайда болуына әкеп соғады, мұндай кезде субъектілер басқалардың үлгісіне ілесе бастайды немесе инвестициялық портфельдерді ауқымды өзгертуге кіріседі. Осының бәрі песо құнының жылдам өзгеруіне, активтердің песоға деноминирленген долларлық құнын күрт азайтуға және айырбас бағамының одан әрі құнсыздана түсуін күтулерге әкеп соғуы мүмкін. Мұның нәтижесінде ақша-кредит саясатына және

ными. Во-первых, фактическая инфляция в основном оставалась в пределах целевого интервала. Широкий показатель и базовая инфляция, измеряемые в годовом выражении, оставались в пределах 2-4%. Значения инфляции близкие к верхнему и нижнему пределу интервала связаны с временными резкими изменениями в ключевых ценах: значения близкие к верхней границе были следствием резкого повышения импортируемых цен на нефть, значения близкие к нижней границе явились результатом «импортируемой дефляции».

Во-вторых, индикаторы инфляционных прогнозов были сопоставимы с целевыми показателями. Среднее значение прогноза годовой инфляции равнялось значению близкому к 3%. Прогнозы других показателей таких, как разрыв между процентными ставками по номинальным и индексированным по инфляции обязательствам с периодом от одного до пяти лет были также близки к 3%.

Режим обменного курса

В сентябре 1999 года центральный банк объявил об отказе от непрерывного валютного коридора и перешел к режиму плавающего обменного курса. Более точно, банк объявил о своем намерении отказаться от любых интервенций на валютном рынке в обычных условиях. С тех пор интервенции проводились только при исключительных обстоятельствах как посредством валютных операций, так и предоставлением инструментов хеджирования обменного курса. При этом власти опубликовывали обоснования проведения интервенций и данные об их объеме.

К исключительным обстоятельствам относится, например, вероятное возникновение «чрезмерных скачков» обменного курса, имеющих потенциально негативное воздействие на экономику. Под чрезмерными скачками понимается существенное повышение (понижение) обменного курса без значительных изменений в его основных детерминантах (условия торговли, условия доступа к внешним источникам финансирования), которое сменяется таким же существенным понижением (повышением) курса в сравнительно короткий промежуток времени, например, несколько месяцев (Центральный банк Чили, Отчет по денежно-кредитной политике, январь, 2003).

В этом случае внезапное изменение уверенности участников рынка может спровоцировать возникновение «эффекта толпы», при котором субъекты начинают следовать примеру других, или массовые изменения портфельных инвестиций. Все это может привести к быстрому изменению стоимости песо, резкому уменьшению долларовой стоимости деноминированных в песо активов и ожиданиям дальнейшей девальвации обменного курса. Результатом может стать потеря контроля над де-

пайыздық ставкаларға бақылау жасаудан айырылып қалуға болады (С.Филлипс, М. Эспиноза-Вега, 2004).

Инфляциялық таргеттеу практикасы жарияланған кезеңнен бастап орталық банк ерекше жағдаяттардың 2001 жылғы шілдедегі және 2002 жылғы қазандағы екі жағдайын бірегейлендірді және жария етті. Екі жағдайда да аймақтық жағдайларға байланысты песо едәуір құнсызданды (2001 жылы – Аргентинада, 2002 жылы – Бразилияда). Валюталық бағамды таргеттеуден бас тарту жағдайында аса құбылмалылықтың алдын алуға әрекет жасау үшін орталық банк ерекше жағдаяттардың жарияланған кезеңдерінде спот-нарықта ресми резервтерді сатудың алдын ала белгіленген көлемінде және долларға индекстелген орташа мерзімді облигацияларды нетто-шығаруда интервенция қабылдады.

Бірінші жағдайда билік 2001 жылғы шілдеден бастап 6 айға дейінгі кезеңге долларға индекстелген бағалы қағаздар шығару туралы шешім қабылдады. Осы құралдарға сату көлемі 3,5 миллиард АҚШ доллары болып айқындалды және спот-нарықтағы интервенциялар көлемі 2 миллиард доллар болып белгіленді. 2001 жылдың екінші жартысы ішінде банк спот-нарықта 0,8 миллиард доллар көлемінде өз резервтерін сатты, сонымен қатар ол құны 2,3 миллиард АҚШ доллар болатын долларға индекстелген облигацияларды нетто-шығаруды жүзеге асырды.

Екінші жағдайда іс-қимылдың осындай пакеті жарияланды. Ол долларға индекстелген облигацияларды нетто-шығаруға және 4 айға дейінгі ең көп кезеңге – 2002 жылғы қазанның басынан 2003 жылғы ақпанның басына дейінгі споттық интервенцияларға арналған 2 миллиард доллар болатын көлемді қамтыды. Бұл жолы банк спот-нарықта мәмілелер жасаған жоқ, бірақ долларға индекстелген борыш көлемін 1,5 миллиард АҚШ доллары сомасына ұлғайтты.

Сонымен, интервенциялар негізінен долларға индекстелген орташа мерзімді міндеттемелер шығарудан тұрды. Банктің долларлық міндеттемелер шығару арқылы интервенциялар жүргізуді қолайлы көруі өтімділікті шетел валютасымен сақтау қажеттігімен түсіндіріледі. Сонымен қатар банк қысқа мерзімді міндеттемелер шығарудан аулақ болды, шығарылған міндеттемелердің ұзақтығы екі жылдан бес жылға дейін құбылып отырды.

Чилиде валюталық интервенциялар жүргізу және айырбас бағамын басқару барынша айқындығымен ерекшеленеді. Спот-нарықта интервенциялар жүргізген күндері орталық банк хабарландыру жасайды. Сонымен бірге, банк әрбір екі аптада халықаралық резервтер бойынша нетто-позицияны, сондай-ақ түрлі санаттағы резервтердің жуырдағы орын ауыстыру кестелерін жариялап отырады, олардың бірі спот-нарықтағы интервенциялар болып табылады. Интервенциялар сияқты мұндай міндеттеме-

нежно-кредитной политикой и процентными ставками (С.Филлипс, М. Эспиноза-Вега, 2004).

Начиная с периода объявления практики инфляционного таргетирования, центральный банк идентифицировал и объявлял два случая исключительных обстоятельств: в июле 2001 и октябре 2002. В обоих случаях песо значительно девальвировало в условиях региональных обстоятельств (в 2001 году – в Аргентине, 2002 – в Бразилии). В попытке предотвратить излишнюю волатильность в условиях отказа от таргетирования валютного курса центральный банк в объявленные периоды исключительных обстоятельств предпринимал интервенции в определенном объеме продаж официальных резервов на спот-рынке, и нетто-выпуск среднесрочных индексированных к доллару облигаций.

В первом случае власти приняли решение о выпуске ценных бумаг, индексированных к доллару, на период до 6 месяцев, начиная с июля 2001 года. Объем продаж на эти инструменты был определен в 3,5 миллиарда долларов США, и объем интервенций на спот-рынке был установлен в 2 миллиарда долларов. В течение второй половины 2001 года банк продал свои резервы в объеме 0,8 миллиардов долларов на спот-рынке, в то же время он осуществил нетто-выпуск индексированных к доллару облигаций стоимостью 2,3 миллиарда долларов США.

Во втором случае был объявлен аналогичный пакет действий. Он включал объем в 2 миллиарда долларов для нетто-выпуска индексированных к доллару облигаций и спотовые интервенции на максимальный период до 4 месяцев – с начала октября 2002 года до начала февраля 2003 года. На этот раз банк не проводил сделок на спот-рынке, но увеличил объем долга, индексированного к доллару, на сумму 1,5 миллиарда долларов США.

Следовательно, интервенции в основном состояли из выпуска среднесрочных индексированных к доллару обязательств. Предпочтение банка проводить интервенции путем выпуска долларовых обязательств объясняется необходимостью сохранения ликвидности в иностранной валюте. К тому же банк избежал выпуска краткосрочных обязательств, продолжительность выпущенных обязательств варьировала с двух до пяти лет.

Проведение валютных интервенций и управление обменным курсом в Чили отличаются достаточной транспарентностью. В дни проведения интервенций на спот-рынке центральный банк делает объявления. Кроме того, каждые две недели банк публикует нетто-позиции по международным резервам, а также таблицы недавних перемещений резервов в различные категории, одними из которых являются интервенции на спот-рынке. Объем таких обязательств, как интервенции посредством выпуска индексированных к доллару обязательств,

лердің көлемі долларға индекстелген міндеттемелер шығару арқылы резервтер мен валюталық өтімділік бойынша деректерді жариялау жөніндегі ХВҚ стандарттарының шеңберінде айына бір рет жарияланады. Деректер сондай-ақ күнделікті негізде банктік веб-сайтта жарияланады.

Интервенциялар жүргізген уақытта банк айырбас бағамына арналған мақсатты бағдарлардың жоқ екендігін түсіндірді. Интервенциялар жүргізу схемасы осыны растайды. Индекстелген міндеттемелерді шығару айырбас бағамының әр күнгі өзгерістерімен байланысты болған жоқ. Дұрысында, олар барлық кезеңге және әр айдың кезеңіне арналған алдын ала айқындалған кестеге сәйкес жүргізілді. Спот-нарықта интервенциялар жүргізу күндері песо бағамының ең көп төмендеу кезеңіне сәйкес келмейді.

Чилиде инфляция қарқынын біртіндеп төмендету инфляциялық таргеттеу қағидаттарына негізделген ақша-кредит саясаты ықтимал балама ақша-кредит тетіктеріне қарағанда әлдеқайда ұтымды деудің күмәнсіз дәлелі болып табылмайды. Алайда, Чилиде инфляцияның мақсатты көрсеткіштерін белгілеу инфляцияны төмендетуде және оны төмен деңгейде ұстауда айтарлықтай роль атқарғанын сенімді түрде растауға болады.

публикується один раз в месяц в рамках стандартов МВФ по опубликованию данных по резервам и валютной ликвидности. Данные также публикуются на ежедневной основе на банковском веб-сайте.

Во время проведения интервенций банк разъяснял, что не имеет целевых ориентиров для обменного курса. Схема проведения интервенций подтверждает это утверждение. Выпуск индексируемых обязательств не был связан с каждодневными изменениями обменного курса. Скорее они проводились согласно predetermined графику на весь период и на период каждого месяца. Дни проведения интервенций на спот-рынке не соответствуют периоду наибольшего понижения курса песо.

Постепенное снижение темпов инфляции в Чили не являются несомненным доказательством того, что денежно-кредитная политика, основанная на принципах инфляционного таргетирования, была более действенной, чем могли бы быть возможные альтернативные денежно-кредитные механизмы. Однако можно с уверенностью утверждать, что установление целевых показателей инфляции в Чили сыграло существенную роль в снижении инфляции и поддержании ее на низком уровне.

2004 жылғы 3-тоқсандағы Қазақстан Республикасы аймақтарының әлеуметтік- экономикалық дамуы

Жақыпбек Л.
Зерттеу және статистика департаменті

2004 жылы республиканың әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі көрсеткіштері экономиканың жалғасып отырған өсуінің айғағы болуда. Мәселен, 3-тоқсанда өнеркәсіп өндірісінің өсу, ауыл шаруашылығы өнімдері көлемінің көбею үрдісі сақталды, инвестициялардың өсуі белгіленді. Әлеуметтік салада жағымды өзгерістер болды – күнкөрістің ең төменгі мөлшері көбейді, жалақы өсті. Осы мақалада аймақтардың әлеуметтік-экономикалық ахуалын бақылауды жалғастыру мақсатында, Ұлттық Банктің аумақтық филиалдары ұсынған есептер негізінде, 2004 жылғы 3-тоқсанда облыстардың әлеуметтік-экономикалық дамуына талдау ұсынылған.

2004 жылғы 9 айда инфляцияның жалпы деңгейін сипаттайтын тұтыну бағаларының индексі облыстық статистика басқармаларының деректері бойынша Алматы қаласында – 105,6%, Астана қаласында – 105,0%, Қарағанды облысында – 104,7% және Шығыс Қазақстан облысында – 104,6% болып барынша жоғары қалыптасты. Осы аймақтарда бағаның көтерілуі іс жүзінде барлық тұтыну тауарлары бойынша белгіленді. Қарағанды облысында жеміс-жидектер мен көкөністер бойынша 12,1%-ға, Шығыс Қазақстан облысында сүт тағамдары мен жұмыртқа бойынша тиісінше 1,8% және 2,1%-ға төмендеу белгіленді.

Тұтыну бағасының индексі Қызылорда, Қостанай және Батыс Қазақстан облыстарында неғұрлым төмен болды және барлық үш облыс бойынша 102,5%-ды құрады.

Азық-түлік бөлігінде бағаның ең жоғары көтерілуі Алматы қаласында – 106,8%, Астана қаласында – 106,2%, ал ең төменгі көтерілуі Батыс Қазақстан облысында – 100,9% және Оңтүстік Қазақстан облысында – 101,5% болып тіркелді.

Азық-түлік тауарларының құрылымында ұнға, орташа алғанда, 15%-ға, нанға 10,8%-ға, етке 10,2%-ға және теңіз өнімдеріне 8,6%-ға бағаның көтерілгені белгіленді.

Әдетте, ұнға бағаның өсуі нанға және ұннан пісірілген тағамдарға бағаның көтерілуіне себеп

Социально- экономическое развитие регионов Республики Казахстан за 3 квартал 2004 года

Жақыпбек Л.Б.
Департамент исследований и статистики

В текущем году основные показатели социально-экономического развития республики свидетельствуют о продолжающемся росте экономики. Так в 3 квартале сохранилась тенденция роста промышленного производства, увеличения объемов продукции сельского хозяйства, отмечен рост инвестиций. Произошли благоприятные изменения в социальной сфере – увеличилась величина прожиточного минимума, выросла заработная плата. В данной статье в целях продолжения отслеживания социально-экономической ситуации в регионах, на основе отчетов, представленных территориальными филиалами Национального Банка, представлен анализ социально-экономического развития областей за 3 квартал 2004 года.

За 9 месяцев 2004 года индекс потребительских цен, характеризующий общий уровень инфляции, по данным областных управлений статистики сложился наиболее высоким в г. Алматы – 105,6%, г. Астана – 105,0%, Карагандинской области – 104,7% и в Восточно-Казахстанской области – 104,6%. Повышение цен в этих регионах зафиксировано практически по всем видам потребительских товаров. Снижение отмечено по фруктам и овощам на 12,1% в Карагандинской области, по молочным изделиям и яйцам на 1,8% и 2,1% соответственно в Восточно-Казахстанской области.

Индекс потребительских цен был минимален в Кызылординской, Костанайской и Западно-Казахстанской областях и составил по всем трем областям 102,5%.

В продовольственном сегменте наибольшее повышение цен зарегистрировано в г. Алматы – 106,8% и в г. Астана – 106,2%, наименьшее повышение – в Западно-Казахстанской области – 100,9% и в Южно-Казахстанской области – 101,5%.

В структуре продовольственных товаров повышение цен отмечено на муку в среднем на 15%, хлеб – 10,8%, мясо – 10,2% и морепродукты – 8,6%.

Как правило, рост цен на муку влечет рост цен на хлеб и хлебобулочные изделия. Рост цен на мясо отмечался по всем видам, включая мясо птиц. Подорожание этих видов продукции обусловлено се-

болады. Етке бағаның көтерілуі құс етін қоса алғанда, барлық түрлері бойынша байқалды. Осы өнімдердің қымбаттауы маусымдық факторларға және ауыл шаруашылығы өндірушілері тарапынан сату бағасының өсуіне байланысты болды. Атырау филиалының атап көрсеткеніндей, суаттардың ластануы, браконьерлік, Каспий теңізінің қайраңындағы мұнай өндіруді қарқындандыру балық қорының азаюына алып келді, нәтижесінде өнімнің осы түріне бағаның өсуі жалғасып отыр.

2004 жылғы 9 айда ұнға және етке бағаның ең жоғары өсуі Астана қаласында – тиісінше 23,5% және 20,7%-ға, Ақтөбе облысында нанға 15,9%-ға белгіленді.

Азық-түлік тауарларының қалған түрлері бойынша 2004 жылғы 9 айда әр түрлі бағыттағы динамика қалыптасты.

Мәселен, сүт тағамдары бойынша бағаның Оңтүстік Қазақстан, Маңғыстау облыстарында, сондай-ақ Алматы қаласында орташа алғанда 7,7%-ға өсуі белгіленді. Өнімнің осы түріне бағаның орташа алғанда 12,2%-ға төмендеуі Ақтөбе, Қостанай, Шығыс Қазақстан және Батыс Қазақстан облыстарында байқалды.

Жеміс-жидек-көкөністер бойынша бағаның орташа алғанда 9,6%-ға көтерілуі Қызылорда облысында, Шығыс Қазақстан облысында және Алматы қаласында тіркелді. Бағаның орташа алғанда 6,9%-ға төмендеуі Оңтүстік Қазақстан, Павлодар, Қарағанды, Маңғыстау, Қостанай және Батыс Қазақстан облыстарында тіркелді.

Жұмыртқа Оңтүстік Қазақстан, Павлодар, Қарағанды, Маңғыстау облыстарында және Алматы қаласында орташа алғанда 13,1%-ға қымбаттады, Ақтөбе, Қостанай, Шығыс Қазақстан және Батыс Қазақстан облыстарында орташа алғанда 12,6%-ға арзандады.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар бөлігінде бағалар индексі барлық облыстарда өспелі болды. Ең жоғары өсу Алматы қаласында – 106,7%, Батыс Қазақстан облысында – 105,1% және Астана қаласында – 104,9% болып тіркелді. Ең төменгі өсу Павлодар облысында – 102,1% және Алматы облысында – 102,7% болды.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар құрылымында жанармай сияқты тауарлар бойынша бағаның өсуі орташа алғанда 11,3%-ға, тұрмыстық заттар – 5,8%-ға, аяқ киім – 5,1%-ға, киім – 4,6%-ға белгіленді.

Барлық облыстарда талданып отырған кезеңнің соңында жанармайға бағаның күрт өскендігі байқалды. Павлодар филиалы атап көрсеткендей, бағаның өсуі Ақтөбе және Павлодар МҚЗ-ның сату бағасын көбейтуімен түсіндіріледі. Сату бағасының қымбаттауы өз кезегінде жеткізушілердегі шикізат бағасының өсуімен түсіндіріледі. Мәселен, Павлодар облысына жанармайды негізгі жеткізушілер

зонным фактором и как следствие увеличением отпускной цены со стороны сельхозпроизводителей. Как отмечает Атырауский филиал, загрязнение водоемов, браконьерство, интенсификация нефтедобычи на шельфе Каспийского моря привело к снижению запасов рыбы, вследствие чего продолжается рост цен на этот вид продукции.

За 9 месяцев 2004 года наибольшее увеличение цен на муку и мясо отмечено в г. Астана – 23,5% и 20,7% соответственно, на хлеб в Актобинской области – на 15,9%.

По остальным видам продовольственных товаров за 9 месяцев 2004 года сложилась разнонаправленная динамика.

Так по молочным изделиям повышение цен отмечено в Южно-Казахстанской, Мангистауской областях, а также в г. Алматы в среднем на 7,7%. Понижение цен на этот вид продукции отмечено в Актобинской, Костанайской, Восточно-Казахстанской и Западно-Казахстанской областях в среднем на 12,2%.

По фруктам-овощам повышение цен зарегистрировано в Кызылординской области, в Восточно-Казахстанской области и в г. Алматы в среднем на 9,6%. Понижение цен зарегистрировано в Южно-Казахстанской, Павлодарской, Карагандинской, Мангистауской, Костанайской и Западно-Казахстанской областях в среднем на 6,9%.

Яйца подорожали в Южно-Казахстанской, Павлодарской, Карагандинской, Мангистауской областях и в г. Алматы в среднем на 13,1%, подешевели в Актобинской, Костанайской, Восточно-Казахстанской и Западно-Казахстанской областях в среднем на 12,6%.

В сегменте непродовольственных товаров индекс цен во всех областях был возрастающим. Наибольшее увеличение зарегистрировано в г. Алматы – 106,7, в Западно-Казахстанской области – 105,1% и в г. Астана – 104,9%. Наименьшее повышение – в Павлодарской области – 102,1% и в Алматинской области – 102,7%.

В структуре непродовольственных товаров повышение цен отмечено по таким товарам как бензин в среднем на 11,3%, бытовые приборы – 5,8%, обувь – 5,1%, одежда – 4,6%.

Во всех областях отмечается резкое повышение цен на бензин к концу анализируемого периода. Как отмечает Павлодарский филиал, повышение цен объясняется увеличением отпускных цен Актобинским и Павлодарским НПЗ. Удорожание отпускных цен в свою очередь объясняется увеличением цены сырья у поставщиков. Так, например основными поставщиками бензина в Павлодарскую область являются юридические лица г. Алматы и г. Астаны, которые приобретают топливо у АО «Мангистау-МунайГаз», основного поставщика сырья (нефти) на Павлодарский НПЗ. Павлодарский НПЗ по тех-

Павлодар МКЗ-на шикізатты (мұнайды) негізгі жеткізуші «МаңғыстауМұнайГаз» АҚ-нан отын сатып алатын Алматы және Астана қалаларының заңды тұлғалары болып табылады. Павлодар МКЗ технология бойынша әлемдік баға бойынша «МаңғыстауМұнайГаз» АҚ сатып алатын ресей (Тюмень мұнай компаниясы) шикізатын ғана қайта өңдейді. Мұнайға әлемдік баға 3-тоқсанда бір тонна үшін 170 АҚШ долларынан бір тонна үшін 210 АҚШ долларына дейін өсті.

Ақылы қызмет көрсету бөлігі бойынша ең жоғары өсу Қарағанды облысында – 105,9% және Шығыс Қазақстан облысында – 103,8%, ал ең төменгі өсу Ақмола облысында 101,4% және Атырау облысында – 101,4% болып тіркелді.

Ақылы қызмет көрсету құрылымында тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық қызмет көрсетулері бойынша бағаның көтерілуі орташа алғанда 2,2%-ға, білім беру саласындағы қызмет көрсетулер – 13,7%-ға, жолаушылар көлігінің қызмет көрсетулері – 2,9%-ға белгіленді.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық қызмет көрсетулеріне бағаның көтерілуі жылу беру маусымының басталуына байланысты талданып отырған кезеңнің соңында белгіленді. Жолаушылар көлігінің қызмет көрсетулері жанармайға бағаның өсуі салдарынан қымбаттады.

2004 жылғы 3-тоқсанда күнкөрістің ең төменгі мөлшерінің өзгеруі шамалы болды. 8 облыста ол орташа алғанда 57 теңгеге көтерілді және 8 облыста орташа алғанда 88 теңгеге төмендеді. Осы көрсеткіш Маңғыстау мен Атырау облыстарында бұрынғыдай неғұрлым жоғары – тиісінше 7256 теңге және 6829 теңге, және Жамбыл мен Оңтүстік Қазақстан облыстарында төмен – тиісінше 4696 теңге және 4770 теңге болды.

Экономиканың нақты секторында бағаның өсуі жалғасты. Қорытындысында, өткен жылдың желтоқсанымен салыстырғанда бағаның ең жоғары көтерілуі Батыс Қазақстан және Ақтөбе облыстарында тиісінше 43,1%-ға және 36,2%-ға тіркелді. Өндіруші кәсіпорындар бағаларының 1,7%-ға төмендеуі тек Жамбыл облысында байқалды. Жыл басынан бері бағаның ең жоғары көтерілуі тау-кен өнеркәсібінде (Ақтөбе облысында – 44,8%, Атырау облысында – 32,9%), содан кейін өңдеу өнеркәсібінде (Ақтөбе облысында – 30,8%, Ақмола облысында – 22,4%) белгіленді, электр қуаты, газ және су өндірісінде бағаның өсуі шамалы (Ақтөбе облысында – 108,2% және Павлодар облысында – 101,9%) болды.

2004 жылғы 3-тоқсанда Қазақстанның барлық облыстарында тұрақты экономикалық өсу байқалды. Ең жоғары экономикалық өсу Алматы қаласында 1,9 есеге, Қызылорда облысында 55,2%-ға және Қостанай облысында 50,8%-ға тіркелді.

Тау-кен өнеркәсібі белсенді қарқынмен дамуда. Өсудің неғұрлым жоғары көрсеткіштері 2,7 есеге

нологии перерабатывает только российское сырьё (Тюменской нефтяной компании), которое АО «МангистауМунайГаз» закупает по мировым ценам. Мировые цены на нефть за 3 квартал выросли со 170 долл. США за тонну до 210 долл. США за тонну.

По сегменту платных услуг наибольшее повышение цен зарегистрировано в Карагандинской области на 105,9% и в Восточно-Казахстанской области – 103,8%, наименьшее увеличение в Акмолинской области – 101,4% и в Атырауской области – 101,4%.

В структуре платных услуг повышение цен отмечено по услугам жилищно-коммунального хозяйства в среднем на 2,2%, услуги образования – 13,7%, услуги пассажирского транспорта – 2,9%.

Повышение цен на услуги жилищно-коммунального хозяйства отмечается в конце анализируемого периода, в связи с началом отопительного сезона. Услуги пассажирского транспорта подорожали вследствие роста цен на бензин.

Изменение величины прожиточного минимума за 3 квартал 2004 года было незначительным. В 8-ми областях она повысилась в среднем на 57 тенге и в 8-ми областях она понизилась в среднем на 88 тенге. Данный показатель, как и прежде наиболее высок в Мангистауской и Атырауской областях – 7256 тенге и 6829 тенге соответственно, и минимален в Жамбылской и Южно-Казахстанской областях – 4696 тенге и 4770 тенге соответственно.

В реальном секторе экономики продолжалось повышение цен. В итоге по сравнению с декабрем прошлого года наибольшее повышение цен зарегистрировано в Западно-Казахстанской и Актыбинской областях на 43,1% и 36,2% соответственно. Снижение цен предприятий производителей отмечено только в Жамбылской области на 1,7%. Наибольшее повышение цен с начала года отмечено в горнодобывающей промышленности (в Актыбинской – 44,8%, в Атырауской – 32,9%), затем в обрабатывающей (в Актыбинской области – 30,8%, в Акмолинской – 22,4%), увеличение цен при производстве электроэнергии, газа и воды было незначительным (в Актыбинской области – 108,2% и в Павлодарской области – 101,9%).

В 3 квартале 2004 года наблюдался стабильный экономический рост во всех областях Казахстана. Наибольший экономический рост был зарегистрирован в г. Алматы в 1,9 раза, в Кызылординской области на 55,2% и в Костанайской области на 50,8%.

Активными темпами развивается горнодобывающая промышленность. Наиболее высокие показатели роста зафиксированы в Западно-Казахстанской области в 2,7 раза, в Костанайской области на 73,5%, в Кызылординской области на 56,5%, в Актыбинской на 27,6%. Увеличение объемов обеспечено ростом добычи нефти и попутного газа на

Батыс Қазақстан облысында, 73,5%-ға Қостанай облысында, 56,5%-ға Қызылорда облысында, 27,6%-ға Ақтөбе облысында белгіленді. Көлемнің өсуі мұнай өндіру мен жолшыбай газды 56,5%-ға, табиғи құмды 2,6 есеге, қосындысы жоқ темір рудасын 28%-ға, асбесті, темір рудаларының түйіршіктерін, хром рудаларын, гранитті, құм тасты, әк тасты және гипсті өндірудің өсуімен қамтамасыз етілді. Осыған қарамастан, мынадай облыстарда: Оңтүстік Қазақстанда 1%-ға, Шығыс Қазақстанда 7,2%-ға, Солтүстік Қазақстанда 18,6%-ға, Ақмола облысында 22,5%-ға тау-кен өнеркәсібі саласындағы өндіріс көлемі төмендеді. Алайда, 2004 жылғы 3-тоқсанда төмендеу қарқыны өсу қарқынынан төмен болды, ал 2004 жылғы 9 айда өндіріс көлемін бағалауда көрсетілген облыстарда өсу байқалды.

Сондай-ақ, өңдеу өнеркәсібінде, және де Қазақстанның барлық облыстарында белсенді өсу белгіленіп отыр. Ең жоғары өсу Жамбыл облысында 42,9%-ға, Қызылорда облысында 39,1%-ға және Маңғыстау облысында 38,3%-ға тіркелді. Өсу тамақ өнеркәсібі (Астана қаласында өсу 42,7%, Қызылорда облысында – 40%, Батыс Қазақстан облысында – 30,3%, Солтүстік Қазақстан облысында – 21,7%), тоқыма және тігін өнеркәсібі (Батыс Қазақстан облысында – 69,9%, Шығыс Қазақстан облысында – 60,6%, Қостанай облысында – 46,4%), химия өнеркәсібі (Шығыс Қазақстан облысында – 61,2%, Павлодар облысында – 25,6%) және целлюлоза-қағаз өнеркәсібі (Алматы қаласында – 46,9%, Павлодар облысында – 33,1% және Қызылорда облысында – 16,1%) сияқты салаларда өнім шығарудың көбеюі есебінен қамтамасыз етілді. Әр түрлі бағыттағы динамика машина жасайтын салаларда қалыптасты, мәселен, өсу Астана қаласында 47,3%-ға және Шығыс Қазақстан облысында 16%-ға белгіленді, Маңғыстау облысында 12,1%-ға құлдырау байқалды.

Газды және суды өндіру және бөлу Қызылорда облысында 10,8%-ға, Маңғыстау облысында 4,5%-ға және Батыс Қазақстан облысында 1%-ға өсті, ал қалған облыстарда өндірістің құлдырауы белгіленді, әсіресе, Ақмола облысында 60,5%-ға және Астана қаласында 44,5%-ға барынша жоғары құлдырау белгіленді.

2004 жылғы 3-тоқсанда Қазақстанның көптеген облыстарында ауыл шаруашылығы өнімдері көлемінің өскендігі байқалды. Есептік кезеңде өткен тоқсанмен салыстырғанда ең жоғары өсу Оңтүстік Қазақстан облысында 3,1 есеге, Ақтөбе облысында 2,7 есеге, Павлодар облысында 55,4%-ға тіркелді. Өндірістің өсуі мал басының көбеюіне, 100%-ға жуық егіс алаңынан астық өнімдерін жинауға байланысты болды. Алайда, сүт және жұмыртқа өндірісінде құлдырау байқалады, бұл маусымдық фактормен түсіндіріледі.

Кейбір облыстарда мал басы азаюда. Солтүстік

56,5%, песка природного в 2,6 раза, руды железной не агломерированной на 28%, асбеста, окатышей железнорудных, хромовых руд, гранита, песчаника, известняка и гипса. Тем не менее, в следующих областях произошел спад объемов производства в горнодобывающей отрасли: в Южно-Казахстанской на 1%, в Восточно-Казахстанской на 7,2%, в Северо-Казахстанской на 18,6%, в Акмолинской на 22,5%. Однако темпы спада в 3 квартале 2004 г. ниже темпов роста, а в оценке объемов производства за 9 месяцев 2004 г., в указанных областях наблюдался рост.

Также отмечается активный рост и в обрабатывающей промышленности, причем во всех областях Казахстана. Наибольший рост зарегистрирован в Жамбылской области на 42,9%, в Кызылординской области – 39,1% и в Мангистауской области – 38,3%. Рост обеспечен за счет увеличения выпуска продукции в таких отраслях как пищевая промышленность (г.Астана рост на 42,7%, Кызылординская область – 40%, Западно-Казахстанская область – 30,3%, Северо-Казахстанская область – 21,7%), текстильная и швейная промышленность (Западно-Казахстанская – 69,6%, Восточно-Казахстанская – 60,6%, Костанайская – 46,4%), химическая промышленность (Восточно-Казахстанская – 61,2%, Павлодарская – 25,6%) и целлюлозно-бумажная промышленность (г.Алматы – 46,9%, Павлодарская область – 33,1% и Кызылординская область – 16,1%). Разнонаправленная динамика сложилась в машиностроительной отрасли, так рост отмечен в г.Астане на 47,3% и в Восточно-Казахстанской области на 16%, спад отмечен в Мангистауской области на 12,1%.

Производство и распределение газа и воды было увеличено в Кызылординской области на 10,8%, в Мангистауской области на 4,5% и в Западно-Казахстанской области на 1%, в остальных областях отмечен спад производства, причем наибольший спад зафиксирован в Акмолинской области на 60,5% и в г. Астана на 44,5%.

В 3 квартале 2004 года отмечен рост объемов продукции сельского хозяйства в большинстве областей Казахстана. Наибольший рост в отчетном периоде в сравнении с предыдущим кварталом зафиксирован в Южно-Казахстанской области в 3,1 раза, в Актюбинской области в 2,7 раза и в Павлодарской области на 55,4%. Увеличение производства связано с ростом поголовья скота, сбором урожая зерновых почти со 100% посевных площадей. Однако отмечается спад в производстве молока и яиц, что объясняется сезонным фактором.

В некоторых областях происходит снижение поголовья скота. Как отмечает Северо-Казахстанский филиал, это связано, во-первых, с увеличением стоимости кормов, и, во-вторых, с забоем животных населением для реализации мяса в целях личных

Қазақстан филиалы атап көрсеткендей, бұл, біріншіден, жем құнының өсуіне және екіншіден, балаларды оқуға жіберуге, қысқы киім, отын сатып алуға қажетті жеке шығыстар мақсатында ет сату үшін халықтың мал союына байланысты болып отыр. Ең көп мал сою Жамбыл, Шығыс Қазақстан, Қарағанды және Алматы облыстарында (өткен тоқсанмен салыстырғанда өсу орташа алғанда 10%-ды құрады) белгіленді.

Бұрынғысынша, ауыл шаруашылығы өнімдерінің негізгі өндірушілері үлесіне өнімнің барлық көлемінің шамамен 90%-ы тиесілі үй және шаруа қожалықтары болып табылады.

Ауыл шаруашылығын қаржыландыру жалғасуда. Мәселен, Атырау облысында ауылшаруашылығы өнімдерін шығару және қайта өңдеу бойынша жаңа құрылымдарды ұйымдастыруға кредиттер бөлу мақсатында ауылдық кредиттік серіктестіктер құру жөнінде жұмыс жүргізіледі. Қарағанды облысында 2004 жылғы 9 айда ауылдық жерде негізгі капиталға 1 174,4 млн. теңге инвестиция игерілді.

Тұтастай алғанда, республика бойынша инвестициялардың өскендігі байқалады. 2004 жылғы 3-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда неғұрлым жоғары көрсеткіштер Солтүстік Қазақстан облысында байқалды, мұнда өсу 2 есе, Алматы қаласында – 1,7 есе, Оңтүстік Қазақстан облысында – 55% және Маңғыстау облысында – 54,1% болды. Инвестициялар көлемінің төмендеуі Қызылорда облысында 20,9%-ға, Павлодар облысында 9,4% және Батыс Қазақстан облысында 8,8%-ға белгіленді.

Инвестициялар тау-кен, өңдеу өнеркәсіптеріне, ауыл шаруашылығына, көлік және байланыс салаларына бағытталды. Бұл ретте инвестицияның басым бөлігі негізгі капиталға салынды.

Инвестициялардың негізгі көзі кәсіпорындар мен жеке тұлғалардың меншікті қаражаттары (оның ішінде кредиттері) болып табылады – олардың үлесіне 64,4%-ға жуығы тиесілі, содан кейін мемлекеттік бюджеттің қаражаттары – олардың үлесіне 21,2% және шетелдік инвестициялардың үлесіне шамамен 16,7% тиесілі.

Өндірістің өсуі жағдайында, сондай-ақ жинау науқанындағы жұмыс бағытын маусымдық ұлғайту салдарынан бүкіл республика бойынша көлікпен жүк тасымалдау көлемінің көбейгендігі байқалды. Өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 3-тоқсанда ең жоғары өсу Солтүстік Қазақстан облысында 1,9 есеге және Ақмола облысында 9,7%-ға тіркелді. Көліктің барлық түрлерімен тасымалдау көлемі, байланыс кәсіпорындарының көрсеткен қызметтерінің көлемі, сондай-ақ құрылыстық мердігерлік шарттар бойынша орындалған жұмыстардың көлемі өсті.

Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының дамуындағы негізгі проблема, бұрынғысынша,

расходов, необходимых для отправки детей на учебу, покупку зимней одежды, топлива. Наибольший рост убоя скота зафиксирован в Жамбылской, Восточно-Казахстанской, Карагандинской и Алматинской областях (в среднем рост составил 10% в сравнении с предыдущим кварталом).

Как и прежде основными производителями сельскохозяйственной продукции являются домашние и крестьянские хозяйства, на долю которых приходится около 90% от всего объема продукции.

Продолжается финансирование сельского хозяйства. Так, в Атырауской области в целях выделения кредитов на организацию новых структур по производству и переработке сельскохозяйственной продукции проводится работа по созданию сельских кредитных товариществ. В Карагандинской области за 9 месяцев 2004 года было освоено 1 174,4 млн. тенге инвестиций в основной капитал в сельской местности.

В целом по республике наблюдается рост инвестиций. Наиболее высокие показатели в 3 квартале 2004 года в сравнении с предыдущим кварталом отмечены в Северо-Казахстанской области, где увеличение произошло в 2 раза, в г. Алматы – 1,7 раза, в Южно-Казахстанской области – на 55% и в Мангистауской области – на 54,1%. Снижение объемов инвестиций зафиксировано в Кызылординской области на 20,9%, в Павлодарской области на 9,4% и в Западно-Казахстанской на 8,8%.

Инвестиции были направлены в горнодобывающую, обрабатывающую промышленности, сельское хозяйство, транспорт и связь. При этом большая часть инвестиций была вложена в основной капитал.

Основным источником инвестиций являются собственные средства предприятий и физических лиц (в том числе и кредиты) – на их долю приходится около 64,4%, затем средства государственного бюджета – на их долю приходится около 21,2% и на долю иностранных инвестиций приходится около 16,7%.

В условиях роста производства, а также вследствие сезонного наращивания фронта работ в уборочной кампании наблюдается увеличение объемов транспортных грузоперевозок по всей республике. Наибольшее увеличение в 3 квартале по сравнению с соответствующим периодом прошлого года зарегистрировано в Северо-Казахстанской области в 1,9 раза и в Ақмолинской области на 9,7%. Увеличен объем перевозок всеми видами транспорта, объем услуг, оказанных предприятиями связи, а также объем работ выполненных по договорам строительного подряда.

Как и прежде основной проблемой в развитии предприятий реального сектора экономики является недостаточная обеспеченность собственными

меншікті қаражаттармен жеткіліксіз қамтамасыз етілу, техника мен жабдықтардың тозуы, берілетін кредиттердің қымбаттығы, кредиттерді ресімдеу кезіндегі едәуір құжат айналымы және кепілді мүлікке қойылатын жоғары талаптар болып табылады. Осыған байланысты өндіріске шығындар көбейеді, бұл шығарылатын өнім құнының өсуіне және тиісінше оның бәсеке қабілетсіздігіне себеп болады.

Сонымен бірге кәсіпорындар шетелдік кәсіпорындар тарапынан нарықтық бәсеке сияқты проблемаларды, әкелінетін шикізатқа жоғары кеден баждарын, отандық өнімдер экспортының тиімсіз жағдайларын, сатып алушылардың төлем қабілетсіздігін атап көрсетеді.

Өнеркәсіптік кәсіпорындардың қаржылық жағдайы жоғары салықтармен тежеледі. Бірқатар кәсіпорындарда маркетинг қызметінің дамуына қарамастан, жетекші ұлтаралық компаниялар өздерінің еншілес кәсіпорындарымен жұмыс істейтіндіктен және басқа аймақтық кәсіпорындармен ынтымақтастық мүмкіндігін назарға алмайтындықтан, тапсырыстар портфелін толтыру проблемалы мәселе болып қалып отыр.

Ауыл шаруашылығындағы проблемалар ерекше болып тұр. Банк кредиті, тіпті жеңілдікпен берілетін кредит есебінен шикізат пен ЖЖМ сатып алу өте проблемалы болып табылады. Бұл ретте көптеген шаруа қожалықтары айналым қаражаттарының тым жеткіліксіздігін сезінеді. Ауылшаруашылығы жұмыстарына банк кредиттерін, оның ішінде бюджет қаражаттарын сатып алу үшін барлық шаруа қожалықтарының күші жете бермейтін өтімді кепіл ұсыну қажет.

Осыған қарамастан, аса маңызды болып табылатын нақты сектордың проблемаларына қарамастан, экономиканың қаржы секторы табысты дамуы жалғастыруда.

Мәселен, 2004 жылғы 3-тоқсан ішінде депозит нарығының дамуы есептік кезеңнің соңында шоттардағы депозиттердің көлемі тиісінше 13,2%-ға және 1,3%-ға төмендеген Қызылорда және Батыс Қазақстан облыстарын қоспағанда, барлық облыстарда депозиттер көлемі өсуінің жағымды үрдістерімен сипатталады. Өткен кезеңмен салыстырғанда депозиттер көлемінің неғұрлым жоғары өсуі Оңтүстік Қазақстан облысында 22,5%-ға белгіленді. Қалған аймақтар бойынша депозиттер көлемінің өсуі 3%-дан 13%-ға дейін жетті, бұл өндірістің өсуі, халықтың ақшалай кірістерінің көбеюі, сондай-ақ депозиттерді тарту бойынша екінші деңгейдегі банктердің белсенді саясатының нәтижесі болып табылады.

Есептік кезеңде Қазақстанның барлық аймақтары бойынша ұлттық валютадағы салымдардың өсу үрдісі жалғасты. Тенгедегі салымдардың ең жоғары үлес салмағы Қостанай, Солтүстік Қазақстан және Шығыс Қазақстан облыстарында – тиісінше 70,4%,

средствами, изношенность техники и оборудования, дороговизна предоставляемых кредитов, значительный документооборот при оформлении кредитов и высокие требования к залоговому имуществу. В связи с этим затраты на производство увеличиваются, что приводит к росту стоимости выпускаемой продукции и соответственно к ее неконкурентоспособности.

Также предприятия отмечают такие проблемы как рыночная конкуренция со стороны зарубежных предприятий, высокие таможенные пошлины на ввозимое сырье, невыгодные условия экспорта отечественной продукции, неплатежеспособность покупателей.

Финансовое положение промышленных предприятий сдерживается высокими налогами. Несмотря на развитие маркетинговых служб у ряда предприятий остается проблематичным заполнение портфеля заказов, так как ведущие транснациональные компании работают со своими дочерними предприятиями и не принимают во внимание возможность сотрудничества с другими региональными предприятиями.

Особо остро стоят проблемы в сельском хозяйстве. Приобретение сырья и ГСМ за счет банковского кредита, даже льготного, является весьма проблематичным. При этом большинство крестьянских хозяйств испытывают острый недостаток оборотных средств. Для приобретения кредитов банков, в том числе и бюджетных средств на сельскохозяйственные работы необходимо предоставлять ликвидный залог, что не всем крестьянским хозяйствам под силу.

Тем не менее, несмотря на проблемы реального сектора, которые являются вполне актуальными, финансовый сектор экономики продолжает успешно развиваться.

Так, развитие депозитного рынка в течение 3 квартала 2004 года характеризуется благоприятной тенденцией роста объемов депозитов во всех областях, за исключением Кызылординской и Западно-Казахстанской областей, где произошло снижение объемов депозитов на счетах на конец отчетного периода на 13,2% и 1,3% соответственно. Наибольший рост объемов депозитов в сравнении с предыдущим периодом отмечен в Южно-Казахстанской области на 22,5%. По остальным регионам рост объемов депозитов составил от 3% до 13%, что явилось следствием роста производства, увеличения денежных доходов населения, а также активной политики банков второго уровня по привлечению депозитов.

В отчетном периоде продолжалась тенденция роста вкладов в национальной валюте по всем без исключения регионам Казахстана. Наибольший удельный вес вкладов в тенге отмечен в Костанайс-

64,3% және 69,2% болып белгіленді. Теңгедегі салымдардың көбеюі себебі бұрынғысынша – шетел валюталары бағамдарының тұрақсыздығы, теңгенің тиісті нығаюы, сондай-ақ сыйақының тартымды ставкалары болып отыр. Теңгедегі салымдардың ең төменгі үлес салмағы бұрынғысынша, Қызылорда облысы мен Алматы қаласында (тиісінше 43,1% және 34,1%) белгіленді, алайда өткен тоқсанның көрсеткіштерімен салыстырғанда осы салымдар үлесінің өскендігі байқалады (2004 жылғы 2-тоқсанда Алматы қаласында – 31%, Қызылорда облысында – 23%).

3-тоқсанның ішінде сыйақының орташа алынған ставкасы бойынша теңгелік депозиттер бойынша да, шетелдік валютадағы депозиттер бойынша да әр түрлі бағыттағы динамика қалыптасты. Теңгелік депозиттер бойынша ставканың көтерілуі 6 облыста тіркелді және орташа алғанда ол 1,2 п.т. құрады, төмендеу 7 облыста болды және ол орташа алғанда 0,5 п.т. құрады. Теңгелік депозиттер бойынша ең жоғары орташа алынған ставкалар Павлодар, Қостанай және Қарағанды облыстарында (тиісінше 10,2%, 9,5% және 9,4%) байқалды. Ең төменгі ставкалар – Маңғыстау және Жамбыл облыстарында (тиісінше 3,7% және 5,1%).

Шетел валютасындағы депозиттер бойынша ставкалардың көтерілуі 4 облыста байқалды және орташа алғанда 0,7 п.т. құрады, ставкалардың төмендеуі 9 облыста белгіленді және орташа алғанда 0,5 п.т. болды. Шетел валютасындағы депозиттер бойынша ең жоғары орташа алынған ставкалар Қарағанды, Алматы облыстарында және Астана қаласында (тиісінше 7,1%, 6,7% және 6,8%) белгіленді. Ең төменгі ставкалар – Маңғыстау және Жамбыл облыстарында (тиісінше 2% және 3%).

Салымшының түрі бойынша депозиттік базаны қараған кезде көптеген облыстарда депозиттердің едәуір бөлігі жеке тұлғалардың үлесіне тиесілі болды. Осындай депозиттер депозиттік портфель құрылымында 6 облыста 90%-дан астамын және 5 облыста 80%-дан астамын құрады. Алматы және Астана қалалары бұрынғысынша ерекшеленеді, мұнда жеке тұлғалардың үлесіне тиісінше салымдардың небары 50,8% және 38,3%-ы тиесілі.

Жан басына шаққандағы депозиттер көлемінің динамикасы 1-кестеде берілген.

кой, Северо-Казахстанской и Восточно-Казахстанской областях – 70,4%, 64,3% и 69,2% соответственно. Причины увеличения вкладов тенге остались прежними – нестабильность курсов иностранных валют, соответствующее укрепление тенге, а также привлекательные ставки вознаграждения. Наименьший удельный вес вкладов в тенге отмечен, как и прежде, в Кызылординской области и г. Алматы (43,1% и 34,1% соответственно), однако по сравнению с показателями предыдущего квартала, отмечается рост долей этих вкладов (во 2 квартале 2004 г. в г. Алматы – 31%, в Кызылординской области – 23%).

В течение 3 квартала по средневзвешенным ставкам вознаграждения сложилась разнонаправленная динамика как по тенговым депозитам, так и по депозитам в иностранной валюте. Повышение ставок по тенговым депозитам зарегистрировано в 6 областях и в среднем оно составило 1,2 п.п., снижение произошло в 7 областях и в среднем оно составило – 0,5 п.п. Самые высокие средневзвешенные ставки по тенговым депозитам отмечены в Павлодарской, Костанайской и Карагандинской областях (10,2%, 9,5% и 9,4% соответственно). Самые низкие ставки – в Мангистауской и Жамбылской областях (3,7% и 5,1% соответственно).

Повышение ставок по депозитам в иностранной валюте отмечено в 4 областях и в среднем повышение составило 0,7 п.п., снижение ставок отмечено в 9 областях и в среднем понижение составило 0,5 п.п. Самые высокие средневзвешенные ставки по депозитам в иностранной валюте отмечены в Карагандинской, Алматинской областях и в г. Астана (7,1%, 6,7% и 6,8% соответственно). Самые низкие ставки – в Мангистауской и Жамбылской областях (2% и 3% соответственно).

При рассмотрении депозитной базы по типу вкладчика во многих областях значительная часть депозитов приходилась на долю физических лиц. Такие депозиты составляли более чем 90% в 6 областях и более чем 80% в 5 областях в структуре депозитного портфеля. Исключением стали как и прежде г. Алматы и г. Астана, где на долю физических лиц пришлось всего 50,8% и 38,3% вкладов соответственно.

Динамика объемов депозитов на душу населения представлена в таблице 1.

1-кесте

Таблица 1

**Жан басына шаққандағы депозиттердің көлемі /
Объем депозитов на душу населения**

Облыстар Области	2004 жылғы 1 маусымда На 1 июня 2004 года			2004 жылғы 1 қыркүйекте На 1 сентября 2004 года		
	халық салымда- ры-ның жалпы көлемі (млн. теңге) общий объем вкладов населения (млн. теңге)	халық (мыңадам) население (тыс. человек)	жан басына шаққанда (мың теңге) на душу населения (тыс. теңге)	халық салымда- ры-ның жалпы көлемі (млн. теңге) общий объем вкладов населения (млн. теңге)	халық (мыңадам) население (тыс. человек)	жан басына шаққанда (мың теңге) на душу населения (тыс. теңге)
Ақмола	5 334,3	748,2	7,1	5 554,7	748,3	7,4
Ақмолинская						
Ақтөбе	15 058,9	675,2	22,3	15 601,2	677,0	23,0
Актюбинская						
Алматы	4 670,9	1577,2	3,0	4 728,1	1580,5	3,0
Алматинская						
Атырау	8 025,6	459,9	17,4	8 342,6	461,2	18,1
Атырауская						
Шығыс Қазақстан	27 414,3	1451,2	18,9	28 142,7	1449,1	19,4
Восточно-Казахстанская						
Жамбыл	6 325,4	989,4	6,4	6 519,5	991,0	6,6
Жамбылская						
Батыс Қазақстан	9 721,9	605,2	16,1	9 910,8	605,8	16,4
Западно-Казахстанская						
Қарағанды	32 334,0	1331	24,3	34 009,7	1331,0	25,6
Қарагандинская						
Қостанай	15 688,5	911	17,2	16 116,0	909,9	17,7
Костанайская						
Қызылорда	4 210,1	610,2	6,9	4 314,9	611,3	7,1
Қызылординская						
Маңғыстау	8 215,2	355,4	23,1	8 881,6	357,3	24,9
Мангистауская						
Павлодар	13 280,3	744,8	17,8	13 974,8	744,9	18,8
Павлодарская						
Солтүстік Қазақстан	8 006,5	670,6	11,9	8 098,2	669,1	12,1
Северо-Казахстанская						
Оңтүстік Қазақстан	10 057,7	2173	4,6	10 407,9	2180,8	4,8
Южно-Казахстанская						
Алматы қаласы	183 860,3	1189,9	154,5	189 663,2	1193,8	158,9
г. Алматы						
Астана қаласы	24 633,0	519	47,5	25 269,9	522,5	48,4
г. Астана						

Тұтастай алғанда республика бойынша 2004 жылғы 1 қыркүйекте жан басына шаққанда салымдардың көлемі жыл басынан бері 2 900 теңгеге көбейіп, шамамен 25 900 теңгені құрады.

Кестені негізге ала отырып, жан басына шаққандағы депозиттер көлемінің ең жоғары көрсеткіші Алматы және Астана қалаларында – тиісінше 158,9 мың теңге және 48,4 мың теңге болып белгіленді. Алматы, Оңтүстік Қазақстан және Жамбыл облыстарында осы көрсеткіш төмен – тиісінше 3 мың теңге, 4,8 мың теңге және 6,6 мың теңге болды. Жыл басынан бері облыстар бойынша жан басына шаққандағы ең жоғары және төменгі көрсеткіштерді бөлу бойынша жағдайдың өзгермегенін атап айтқан жөн.

2004 жылғы 3-тоқсанда кредиттеу көлемінің өсу үрдісі байқалды. Кредиттер бойынша негізгі борыш-

В целом по республике объем вкладов на душу населения на 1 сентября 2004 года составлял примерно 25 900 тенге, увеличившись с начала года на 2 900 тенге.

Исходя из таблицы, самый высокий показатель объема депозитов на душу населения зафиксирован в г.Алматы и г.Астана – 158,9 тыс. тенге и 48,4 тыс. тенге соответственно. В Алматинской, Южно-Казахстанской и Жамбылской областях данный показатель минимален – 3 тыс. тенге, 4,8 тыс. тенге и 6,6 тыс. тенге соответственно. Стоит отметить, что ситуация по распределению самых высоких и низких показателей на душу населения по областям с начала года не изменилась.

В 3 квартале 2004 года наблюдается тенденция увеличения объемов кредитования. Наибольшее

тың барынша көбеюі Алматы және Маңғыстау облыстарында болды, әрбір облыс бойынша 20,6%-ға өсті. Қалған аймақтар бойынша кредиттердің өсуі 14%-дан 19%-ға дейін жетті.

Есептік кезеңде ұлттық валютадағы кредиттер үлесін бөлу мынадай түрде қалыптасты. Ең жоғары үлес салмағы Қызылорда, Ақмола және Ақтөбе облыстарында – тиісінше 79,8%, 76,9% және 73% болып тіркелді. Ең төменгі үлес салмағы Шығыс Қазақстан облысы мен Астана қаласында – тиісінше 37,2% және 39,1% болып белгіленді.

Кредиттеу мерзімдері бойынша кредиттер құрылымында қарқынды өсу ұзақ мерзімді кредиттер бойынша байқалды. Нәтижесінде барлық аймақ бойынша ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы, осы көрсеткіш тиісінше 18,3% және 48,7%-ды құраған Ақтөбе және Солтүстік Қазақстан облыстарын қоспағанда, 50%-дан асып түсті. Ақмола, Павлодар және Жамбыл облыстарында осы көрсеткіш неғұрлым жоғары – тиісінше 80,8%, 76,8% және 76,4% болды.

Кредиттер бойынша сыйақы ставкалары бойынша әр түрлі бағыттағы динамика байқалды. Теңгемен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасының төмендеуі 6 облыста белгіленді, төмендеу орташа алғанда 0,9 п.т-ты құрады, көтерілу де 6 облыста белгіленді, орташа алғанда ол 0,7 п.т. болды, теңгедегі кредиттер бойынша ең төменгі ставкалар Алматы қаласында – 14,2% және Батыс Қазақстан облысында – 14,4% болып тіркелді. Ең жоғары ставкалар – Алматы облысында – 21,6% және Маңғыстау облысында – 19,9% болды.

Шетел валютасында берілген кредиттер бойынша ставкалардың төмендеуі 8 облыста орташа алғанда 1,1 п.т. болып белгіленді, ставкалардың көтерілуі 5 облыста орташа алғанда 0,7 п.т. болды, шетел валютасындағы кредиттер бойынша ең төменгі ставкалар Ақтөбе облысында – 8,3% және Алматы қаласында – 11,9%, ең жоғары ставкалар Алматы облысында – 23,1% және Жамбыл облысында – 18,2% болып тіркелді.

Кредиттердің едәуір бөлігі, бұрынғысынша, сауда саласына бағытталды: қысқа мерзімді кредиттер бойынша олардың үлесі 16%-дан 58%-ға дейін, ұзақ мерзімді кредиттер бойынша 6%-дан 50%-ға дейін; содан кейін ауыл шаруашылығында: қысқа мерзімділер бойынша – 2%-дан 38%-ға дейін, ұзақ мерзімділер бойынша – 2%-дан 32%-ға дейін; өнеркәсіпте: қысқа мерзімділер бойынша – 5%-дан 18%-ға дейін, ұзақ мерзімділер бойынша – 7%-дан 37%-ға дейін; құрылыста: қысқа мерзімділер бойынша – 3%-дан 24%-ға дейін, ұзақ мерзімділер бойынша – 1%-дан 15%-ға дейін, сондай-ақ көлік және байланыс: қысқа мерзімділер бойынша – 1%-дан 4%-ға дейін, ұзақ мерзімділер бойынша – 1%-дан 8%-ға дейін.

3-тоқсанда кредиттеу көлемі 25%-ға төмендеген Астана қаласын қоспағанда, Қазақстанның барлық

увеличение основного долга по кредитам произошло в Алматинской и Мангистауской областях на 20,6% по каждой области. По остальным регионам рост кредитов составил от 14% до 19%.

Распределение долей кредитов в национальной валюте в отчетном периоде сложилось следующим образом. Наибольший удельный вес зарегистрирован в Кызылординской, Акмолинской и Актюбинской областях – 79,8%, 76,9% и 73% соответственно. Наименьший удельный вес зафиксирован в Восточно-Казахстанской области и г. Астана – 37,2% и 39,1% соответственно.

В структуре кредитов по срокам кредитования, опережающий рост отмечался по долгосрочным кредитам. В результате почти по всем регионам удельный вес долгосрочных кредитов превысил 50%, за исключением Актюбинской и Северо-Казахстанской областей, в которых этот показатель составил – 18,3% и 48,7% соответственно. В Акмолинской, Павлодарской и Жамбылской областях этот показатель был наибольшим – 80,8%, 76,8% и 76,4% соответственно.

По ставкам вознаграждения по кредитам наблюдалась разнонаправленная динамика. Снижение средневзвешенной ставки по кредитам, выданным в тенге, отмечено в 6 областях, в среднем снижение составило 0,9 п.п., повышение отмечено тоже в 6 областях, в среднем повышение составило 0,7 п.п. самые низкие ставки по кредитам в тенге зарегистрированы в г.Алматы – 14,2% и Западно-Казахстанской области – 14,4%. Самые высокие – в Алматинской области – 21,6% и Мангистауской области – 19,9%.

Снижение ставки по кредитам, выданным в иностранной валюте, отмечено в 8 областях в среднем на 1,1 п.п., повышение отмечено в 5 областях в среднем на 0,7 п.п. самые низкие ставки по кредитам в иностранной валюте зарегистрированы в Актюбинской области – 8,3 и в г.Алматы – 11,9%, самые высокие в Алматинской области – 23,1% и в Жамбылской области – 18,2%.

Как и прежде значительная часть кредитов направлена в сферу торговли: по краткосрочным кредитам их доля занимает от 16% до 58%, по долгосрочным – от 6% до 50%; затем в сельское хозяйство: по краткосрочным – от 2% до 38%, по долгосрочным – от 2% до 32%; в промышленность: по краткосрочным – от 5% до 18%, по долгосрочным – от 7% до 37%; в строительство: по краткосрочным – от 3% до 24%, по долгосрочным – от 1% до 15%, а также транспорт и связь: по краткосрочным – от 1% до 4%, по долгосрочным – от 1% до 8%.

В 3 квартале продолжилась тенденция роста кредитования банками субъектов малого предпринимательства во всех регионах Казахстана за исключением г.Астаны где объемы кредитования снизились

аймақтарында шағын кәсіпкерлік субъектілерін банктер кредиттеуінің өсу үрдісі жалғасты. Тұтастай алғанда шағын бизнеске берілген кредиттер көлемінің неғұрлым көбеюі Жамбыл облысында 31,6%-ға, Қостанай облысында 29,7%-ға және Маңғыстау облысында 20,1%-ға белгіленді.

2004 жылғы 3-тоқсанда Қазақстанның барлық облыстарында өткен тоқсанмен салыстырғанда қолма-қол ақша эмиссиясының өскендігі байқалды. Қолма-қол ақша эмиссиясының өсу үрдісін түсіндіретін факторларға халықтың ақшалай кірістерінің жалғаса отырып көбеюін, тұтыну тауарлары мен қызмет көрсетулерге бағалар мен тарифтердің көтерілуін жатқызуға болады. Бұдан басқа, теңгеге қатысты доллар бағамының төмендеуі салдарынан валютаны теңгедегі қолма-қол ақшаға айырбастаудың өсуі орын алып отыр, бұл қолма-қол ақша эмиссиясын көбейтеді.

Есептік тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда екінші деңгейдегі банктер филиалдарының қасалары арқылы өтетін қолма-қол ақша ағынын талдау барлық облыстар бойынша кіріс бойынша да, сол сияқты шығыс бөлігі бойынша да қолма-қол ақша айналымының өскенін көрсетті. Қолма-қол ақша түсімдерінің ең жоғары көлемі Алматы, Маңғыстау және Жамбыл облыстарында байқалды, мұнда өткен тоқсанмен салыстырғанда өсу тиісінше 85%, 54% және 52%-ды құрады. Жұмсаудың ең жоғары көлемі Жамбыл, Алматы және Қостанай облыстарында – тиісінше 64,7%, 51,1% және 47,8% болып белгіленді.

Екінші деңгейдегі банктер филиалдарының қаса айналымының кіріс бөлігінің түсімдері құрылымында: «тауарлар мен қызмет көрсетулерді сатудан», «кәсіпорындар мен ұйымдардан», «шетел валютасын сатудан», «депозиттер бойынша шоттарға халықтың салымдары», «салықтар мен алымдардан» түсімдері басым болып қалып отыр.

Қолма-қол ақшаны жұмсаудың негізгі бағыттары еңбекке ақы төлеуге, тауарлар мен қызмет көрсетулерге ақы төлеуге, жеке тұлғалардың салымдары бойынша төлемдерге, несие беруге, банкоматтарды толықтыруға қолма-қол ақша беру болып табылады.

2004 жылғы 3-тоқсанда іс жүзінде Қазақстанның барлық облыстары бойынша республикадағы айырбастау операциялары жүргізілетін валютаның негізгі үш түрі: доллар, еуро және ресей рублі бойынша сатып алу сияқты сату көлемінің де өскені байқалды. Айырбастау операциялары көлемі көбеюінің жалпы үрдістерінен есептік кезеңде Батыс Қазақстан облысы ерекшеленді, мұнда долларды сатып алу 12,2%-ға төмендеді, сондай-ақ Атырау және Жамбыл облыстарында еуроны сату көлемі тиісінше 12,7% және 12,2%-ға төмендегені байқалды. Тұтастай алғанда сатып алу/сату көлемінің өсуі нарықтың қолайлы конъюктурасымен, сондай-ақ

на 25%. В целом наибольшее увеличение объемов кредитов, выданных малому бизнесу, отмечено в Жамбылской области на 31,6%, в Костанайской области на 29,7% и в Мангистауской области на 20,1%.

Во всех областях Казахстана в 3 квартале 2004 года по сравнению с предыдущим кварталом наблюдался рост эмиссии наличных денег. К факторам, объясняющим тенденцию роста эмиссии наличных денег можно отнести продолжающееся увеличение денежных доходов населения, повышение цен и тарифов на потребительские товары и услуги. Кроме того, вследствие снижения курса доллара по отношению к тенге имеет место рост обмена валюты на тенговую наличность, что увеличивает эмиссию наличных денег.

Анализ потоков наличных денег, проходящих через кассы филиалов банков второго уровня в отчетном квартале по сравнению с предыдущим, показал рост оборотов наличных денег, как по приходной, так и по расходной части по всем областям. Наибольшие объемы поступлений денежной наличности отмечены в Алматинской, Мангистауской и Жамбылской областях, где по сравнению с предыдущим кварталом увеличение составило 85%, 54% и 52% соответственно. Наибольшие объемы расходов отмечены в Жамбылской, Алматинской и Костанайской областях – 64,7%, 51,1% и 47,8% соответственно.

В структуре поступлений приходной части кассового оборота филиалов банков второго уровня преобладающими остались поступления: «от реализации товаров и услуг», «от предприятий и организаций», «от продажи иностранной валюты», «вкладов населения на счета по депозитам», «от налогов и сборов».

Основными направлениями расходования наличных денег являются выдача наличных на оплату труда, на оплату товаров и услуг, выплата по вкладам физических лиц, выдача ссуд, выдача на поддержку банкоматов.

В течение 3 квартала 2004 года практически по всем областям Казахстана наблюдался рост объемов, как покупки, так и продажи по трем основным видам валют, по которым совершаются обменные операции в республике: доллару, евро и российским рублем. Исключение из общей тенденции увеличения объемов обменных операций составили в отчетном периоде Западно-Казахстанская область, где отмечено снижение покупки доллара на 12,2%, а также Атырауская и Жамбылская области, где отмечено снижение объемов продажи евро на 12,7% и 12,2% соответственно. В целом рост объемов покупки/продажи объясняется благоприятной конъюнктурой рынка, а также сезонным фактором, выраженным активизацией торговли направленной на дорогостоящий зимний ассортимент товаров.

кысқы қымбат тауарларға бағытталған сауданың белсенділігімен көрінетін маусымдық факторлармен түсіндіріледі.

Әлемдік нарықта еуроға қатысты доллардың әлсіреуі Қазақстанның барлық дерлік аймақтарында еуроны сатып алу көлемінің өсуіне себеп болғанын айтқан жөн. Мәселен, 3-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда еуроны сатып алу көлемі Астана қаласында 2,9 есеге, Қостанай облысында 86,2%-ға, Алматы облысында 69,5%-ға өсті. Қалған аймақтар бойынша өсу 5-тен 60%-ға дейін құрады. Нәтижесінде 3-тоқсанда валюталардың түрлері бойынша ең жоғары үлес салмақ еуромен жасалған операцияларға, содан кейін доллармен жасалған операцияларға және ең төменгі үлес салмақ ресей рублімен операцияларға тиесілі болды.

3-тоқсанда ұлттық валютаның нығаюу үрдісі жалғасты, бұл барлық үш валюта бойынша сатып алу сияқты сатуға да орташа алынған айырбастау бағамдарының төмендеуіне әсер етті. Орташа алынған бағамдардың барынша төмендеуі ресей рублі бойынша байқалды: сатып алу бағамы орташа алғанда 2,8%-ға, сату бағамы 2,4%-ға төмендеді. АҚШ доллары бойынша сатып алу бағамы орташа алғанда 1,1%-ға, сату бағамы 1,2%-ға төмендеді. Еуро бойынша жағдай бір қалыпты болмады, 13 облыс бойынша сатып алу бағамы орташа алғанда 1,1%-ға төмендеді, 3 облыста 0,2%-ға көтерілді, сату бағамы 12 облыс бойынша орташа алғанда 0,5%-ға төмендеді, 4 облыста 0,4%-ға өсті.

2004 жылғы қаңтар-тамызда өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда бүкіл республика бойынша бір қызметкерге орташа номиналдық жалақының өскені байқалды. Көрсетілген кезеңде номиналдық жалақының ең жоғары өсуі Ақмола облысында 29,2%-ға, Астана қаласында 26,8%-ға, Алматы облысында 24%-ға және Қарағанды облысында 23,8%-ға, ең төменгі өсуі – Атырау облысында 6,3%-ға және Батыс Қазақстан облысында 7%-ға белгіленді.

Аймақтық белгі бойынша халық кірістерінің едәуір алшақтығы бұрынғысынша сақталды. Ең жоғары номиналдық жалақы Атырау және Маңғыстау облыстарында – тиісінше 54,3 мың теңге және 50,3 мың теңге болды, ал ең төменгі көрсеткіш Оңтүстік Қазақстан, Солтүстік Қазақстан және Ақмола облыстарында – тиісінше 18,4 мың теңге, 18,5 мың теңге және 18,2 мың теңге болып белгіленді. Көптеген аймақтарда ең жоғары жалақыны тау-кен өнеркәсібінің қызметкерлері (орташа алғанда 68 мың теңге), қаржы саласының қызметкерлері (орташа алғанда 46 мың теңге), көлік және байланыс саласының қызметкерлері (орташа алғанда 40 мың теңге) алады, ал ең төменгі жалақыны ауыл шаруашылығының қызметкерлері (орташа алғанда 10 мың теңге), денсаулық сақтау саласының қызметкерлері (орташа алғанда 14 мың теңге), білім беру саласының

Необходимо отметить, что ослабление доллара по отношению к евро на мировых рынках привело к росту объемов покупки евро почти во всех регионах Казахстана. Так в 3 квартале по сравнению с предыдущим кварталом рост объемов покупки евро увеличился в г.Астана в 2,9 раза, в Костанайской области на 86,2%, в Алматинской области на 69,5%. По остальным регионам рост составил от 5 до 60%. В результате наибольший удельный вес по видам валют в 3 квартале пришелся на операции с евро, затем на операции с долларом и наименьший удельный вес пришелся на российский рубль.

В 3 квартале продолжилась тенденция укрепления национальной валюты, что отразилось на снижении средневзвешенных обменных курсов, как покупки, так и продажи по всем трем валютам. Наибольшее снижение средневзвешенных курсов наблюдалось по российскому рублю: в среднем курс покупки снизился на 2,8%, курс продажи на 2,4%. По доллару США в среднем курс покупки снизился на 1,1%, а курс продажи на 1,2%. По евро ситуация сложилась неоднозначно, курс покупки снизился по 13 областям в среднем на 1,1%, в 3 областях повысился на 0,2%, курс продажи снизился по 12 областям в среднем на 0,5%, в 4 областях повысился на 0,4%.

За период январь-август 2004 года в сравнении с соответствующим периодом прошлого года по всей республике отмечается рост средней номинальной заработной платы на одного работника. Наибольший рост номинальной заработной платы указанный период отмечен в Акмолинской области на 29,2%, в г. Астана на 26,8%, в Алматинской области на 24% и в Карагандинской области на 23,8%, наименьший – в Атырауской на 6,3% и Западно-Казахстанской на 7%.

Как и прежде сохраняется значительный разрыв доходов населения по региональному признаку. Самая высокая номинальная заработная плата отмечена в Атырауской и Мангистауской областях – 54,3 тыс. тенге и 50,3 тыс. тенге соответственно, тогда как самый минимальный показатель отмечен в Южно-Казахстанской, Северо-Казахстанской и Акмолинской областях – 18,4 тыс. тенге, 18,5 тыс. тенге и 18,2 тыс. тенге соответственно. В большинстве регионов максимальную заработную плату получают работники горнодобывающей промышленности (в среднем 68 тыс. тенге), работники финансовой сферы (в среднем 46 тыс. тенге), работники транспорта и связи (в среднем 40 тыс. тенге), а самую минимальную – работники сельского хозяйства (в среднем 10 тыс. тенге), работники здравоохранения (в среднем 14 тыс. тенге), работники образования (в среднем 12 тыс. тенге), работники лесоводства, рыбоводства (в среднем 8 тыс. тенге).

Динамика численности занятых по регионам

қызметкерлері (орташа алғанда 12 мың теңге), орман шаруашылығы, балық шаруашылығы қызметкерлері (орташа алғанда 8 мың теңге) алады.

Аймақтар бойынша жұмыс істейтіндер санының динамикасы әр түрлі бағытта қалыптасты, мұнда жасырын жұмыссыздық негізгі рөл атқарды. Қорытындысында, ресми жұмыссыздықтың ең жоғары деңгейі Жамбыл облысында – 9,9%, Қостанай облысында – 7,7% және Алматы облысында – 7,6% болды.

Осындай динамика жұмысшылар мен қызметшілердің жалақысы бойынша мерзімі өткен берешек бойынша да қалыптасты. Берешектің ең жоғары көлемі Павлодар және Оңтүстік Қазақстан облыстарында белгіленді, ол тиісінше 1496,8 млн. теңгені және 1032,3 млн. теңгені құрады. Еңбекке ақы төлеу бойынша мерзімі өткен берешектің ең жоғары сомасы, бұрынғысынша, өңдеу өнеркәсібіне, құрылыс кәсіпорындарына, сондай-ақ ауыл шаруашылығына тиесілі.

Жұмысқа орналастыру жөніндегі алуан түрлі бағдарламалардың белсенді дамуы жалғасуда. Мәселен, Қызылорда облысында жұмыспен қамту қызметінің жұмыссыздарды кәсіби даярлау және қайта даярлау бойынша жүргізіп отырған жұмысының арқасында жұмысқа орналасқандардың саны өткен тоқсанмен салыстырғанда 17,3%-ға көбейіп, 2013 адамға жетті. Шығыс Қазақстан облысында қаңтар-қыркүйекте 11 мың адам жұмысқа орналастырылды. Ақтөбе облысында 8108 адам жұмысқа орналастырылды, кәсіпорындардың есебінен 34,4 млн. теңге сомаға 18 426 азаматқа қайырымдылық көмек көрсетілді. Қарағанды облысында жыл басынан бері экономиканың негізгі салаларында 16024 жұмыс орны құрылды. Облыстағы кедейшілікті азайту жөніндегі аймақтық бағдарламаға сәйкес 28,6 мың адам жұмысқа орналастырылды, 13,4 мың адам қоғамдық жұмысқа, 4,4 мың адам кәсіби оқуларға және қайта даярлауға жіберілді. Ақмола облысының аумағында шағын бизнесті кредиттеу және халықты микрокредиттеу жобаларын дайындау бойынша қызметті жүзеге асыратын қорлардың филиалдары мен өкілдіктері өз қызметтерін іске асырады. «Микрокредит» ҰЕҰ» қоғамдық қорының желілері бойынша 13 бизнес-жобаға 1 млн. теңге сомасына кредит бөлінді.

Сонымен, жүргізілген талдауды қорытындылай отырып, мынадай тұжырымдар жасауға болады:

- 2004 жылғы 9 айда тұтыну бағаларының индексі бірқатар аймақтарда (Астана қаласы, Алматы қаласы, Шығыс Қазақстан, Ақтөбе және Қарағанды облыстары) инфляцияның орташа республикалық көрсеткіші – 103,8%-дан асып түсті.
- Тұтыну бағаларының өсуіне әсер еткен негізгі факторлар ұнға, ұннан жасалған тағамдарға, сүт тағамдарына бағаның көтерілуі, сондай-ақ жанармайға бағаның күрт өсуі болып табылды.
- 3-тоқсанда өндіру өнеркәсібі сияқты (мұнайды,

складывалась разнонаправлено, основную роль в этом сыграла скрытая безработица. В итоге наивысший уровень официальной безработицы сложился в Жамбылской области – 9,9%, в Костанайской области – 7,7% и в Алматинской области – 7,6%.

Аналогичная динамика складывалась и по просроченной задолженности по заработной плате рабочим и служащим. Наибольший объем задолженности зафиксирован в Павлодарской и Южно-Казахстанской областях, который составил 1496,8 млн. тенге и 1032,3 млн. тенге соответственно. Наибольшие суммы просроченной задолженности по оплате труда, как и прежде, приходятся на обрабатывающую промышленность, предприятия строительства, а также сельское хозяйство.

Продолжают активно развиваться различные программы по трудоустройству. Так в Кызылординской области благодаря проводимой работе по профессиональной подготовке и переподготовке безработных службами занятости число трудоустроенных увеличилось на 17,3% до 2013 человек в сравнении с предыдущим кварталом. В Восточно-Казахстанской области за январь-сентябрь трудоустроено 11 тысяч человек. В Актюбинской области трудоустроено 8108 человек, благотворительная помощь за счет средств предприятий оказана 18 426 гражданам на сумму 34,4 млн. тенге. в Карагандинской области с начала года в основных отраслях экономики создано 16024 рабочих мест. В соответствии с региональной программой по снижению бедности в области трудоустроено 28,6 тыс. человек, на общественные работы направлено 13,4 тыс. человек, на профобучение и переподготовку 4,4 тыс. человека. На территории Акмолинской области реализуют свою деятельность филиалы и представительства фондов, осуществляющих деятельность по подготовке проектов кредитования малого бизнеса и микрокредитования населения. По линии общественного фонда «НПО «Микрокредит» выделен кредит на сумму 1 млн. тенге на 13 бизнес-проектов.

Таким образом, подводя итоги проведенного анализа, можно сделать следующие выводы:

- За 9 месяцев 2004 года индекс потребительских цен в ряде регионов превысил среднереспубликанский показатель инфляции – 103,8% (г. Астана, г. Алматы, Восточно-Казахстанская, Актюбинская и Карагандинская области).
- Основными факторами, повлиявшими на рост потребительских цен, явились повышение цен на муку, хлебобулочные изделия, молочные изделия, а также резкий рост цен на бензин.
- В 3 квартале активно развивались как добывающая промышленность (за счет роста добычи нефти, природного газа), так и обрабатывающая промышленность (за счет роста пи-

табиғи газды өндірудің өсуі есебінен) өңдеу өнеркәсібі де (азық-түлік саласының, химия саласының, тоқыма саласының өсуі есебінен) белсенді дамыды.

- Ауыл шаруашылығында Қазақстанның барлық аймақтары бойынша көрсеткіштердің өскендігі байқалды. Бұрынғысынша, ауыл шаруашылығы өнімін негізгі өндірушілер, үлесіне өнімнің барлық көлемінің 90%-ына жуығы тиесілі шаруа қожалықтары болып табылады.

- Елдің депозит нарығының дамуы депозиттер көлемінің өсуімен сипатталады. Бұл ретте ұлттық валютадағы депозиттер үлесінің өсуі байқалады, бұл теңгенің нығаюына, екінші деңгейдегі банктердің белсенді саясатына және теңгелік депозиттер бойынша неғұрлым тартымды ставкаларға байланысты болды.

- Қазақстанның барлық облыстары бойынша кредиттеу көлемінің өскендігі белгіленді. Бұл ретте ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі өсті.

- Көптеген облыстарда қолма-қол ақша эмиссиясының өскендігі байқалды, бұл халық кірістерінің көбеюіне, сондай-ақ тұтастай алғанда қолайлы экономикалық конъюнктураға байланысты болды.

- 3-тоқсанда ұлттық валютаның нығаюы жалғасты, бұл әлемдік нарықта доллар бағамының түсуіне байланысты болды.

- 3-тоқсанда бүкіл республика бойынша орташа номиналдық жалақының көтерілгені байқалды.

щевой отрасли, химической отрасли, текстильной отрасли).

- В сельском хозяйстве также отмечается рост показателей по всем регионам Казахстана. Как и прежде основными производителями сельхозпродукции являются крестьянские хозяйства, на долю которых приходится около 90% от всего объема продукции.

- Развитие депозитного рынка страны характеризуется увеличением объемов депозитов. При этом отмечается рост доли депозитов в национальной валюте, что связано с укреплением тенге, активной политикой банков второго уровня и более привлекательными ставками по тенговым депозитам.

- По всем областям Казахстана отмечается рост объемов кредитования. При этом возросла доля долгосрочных кредитов.

- В большинстве областей наблюдался рост эмиссии наличных денег, что связано с увеличением доходов населения, а также благоприятной экономической конъюнктурой в целом.

- В 3 квартале продолжалось укрепление национальной валюты, что отчасти связано с падением курса доллара на мировых рынках.

- В 3 квартале по всей республике отмечалось повышение средней номинальной заработной платы.

«Атырау шағын кредит беру орталығы» қоғамдық қорының қызметі туралы

Сағынбаева А.

Ұлттық Банктің Атырау филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бас маман-экономисі

Шағын кредит беру халықтың қалың көпшілігінің еңбек етуін ынталандыруға бағытталған әлеуметтік көмек ретінде 70-жылдардың басында Оңтүстік және Оңтүстік-шығыс Азия елдерінде пайда болды. Алғашқы кезде оның міндетінің аясы тар болды және кедейлік мәселесін шешу құралы ретінде пайдаланылды. Қазақстанда шағын кредит берудің мақсаттық бағыты кеңейді, сөйтіп ол қазіргі кезде тұрмысы төмен отбасыларды қолдау, елде жұмыссыздық деңгейін төмендету, дәстүрлі қаржыландыру көздеріне әзір қолы жете қоймаған шағын кәсіпорындарға қаржылық-кредиттік қызмет көрсету, шағын бизнеске жәрдемдесу құралы ретінде пайдаланылады.

«Микрокредиттік ұйымдар туралы» Заң шағын кредиттік ұйымдар құрудың және олардың шағын кредиттер беру жөніндегі қызметін жүзеге асырудың оңайлатылған рәсімдерін ендіруге негіз болады.

Облыс аумағында шағын кредиттер беру жөніндегі қызмет БҰҰ-ның Дамыту бағдарламасы (БҰҰДБ) – 2004 жылғы 1 қаңтардан бастап «Атырау шағын кредит беру орталығы» қоғамдық қоры болып қайта құрылған «Атырау шағын кредит берудің пилоттық орталығы» бойынша бес жыл бойы жүзеге асырылып келді. Бұл қордың негізгі міндеті өзіне еңбекпен қамтуды дамытуға, шағын кәсіпкерліктің экономикалық қызметі үшін қажетті жағдайлар мен мүмкіндіктер жасауға бағытталған.

Қордың бағдарламасы ең алдымен шағын бастауыш капитал қажет болатындарға және өзінің ауқымы бойынша шағын кәсіпкерлік қызмет бірден-бір табыс көзі болып табылатындарға есептелген. Осы мақсатқа жету үшін кредит берудің жеңілдетілген схемалары пайдаланылады, бұл ретте кредит беру туралы шешім заем алушының кәсіпкерлік қабілеттерін және іскерлік қасиеттерін жалпы бағалауды басшылыққа ала отырып қабылданады. Бизнес-жоспарды әзірлеуге және қаржылық көрсеткіштерді бағалауға қойылатын талаптар едәуір жеңілдетілді. Шағын кредит беру рәсімі мен талаптары аймақтың әлеуметтік және экономикалық жағдай-

О деятельности общественного фонда «Атырауский центр микрокредитования»

Сагинбаева А.

Главный специалист-экономист отдела экономического анализа и статистики Атырауского филиала Национального Банка

Микрокредитование как вид социальной помощи, направленной на стимулирование трудовой деятельности широких слоев населения, появилось в начале 70-х годов в странах Южной и Юго-Восточной Азии. На первых порах оно имело узкую задачу и использовалось как инструмент решения проблемы бедности. В Казахстане целевая направленность микрокредитования расширилась, и в настоящее время оно используется как инструмент поддержки малообеспеченных семей, снижения уровня безработицы в стране, предоставления финансово-кредитных услуг микропредприятиям, не имеющим пока доступа к традиционным источникам финансирования, содействия малому бизнесу.

Закон «О микрокредитных организациях» создает основу для введения упрощенной процедуры образования и осуществления деятельности микрокредитных организаций по предоставлению ими микрокредитов.

На территории области в течении пяти лет осуществлялась деятельность по предоставлению микрокредитов по Программе развития ООН (ПРООН) – «Атырауский Пилотный центр микрокредитования», преобразованный с 1 января 2004 года в общественный фонд «Атырауский центр микрокредитования». Основная задача данного фонда направлена на развитие самозанятости, создание необходимых условий и возможностей для экономической деятельности малого предпринимательства.

В первую очередь программа фонда рассчитана на тех, кому необходим небольшой стартовый капитал и для кого скромная по своим масштабам предпринимательская деятельность является единственным источником доходов. Для достижения этой цели используются упрощенные схемы предоставления кредитов, при этом решение о выдаче кредита принимается исходя из общей оценки предпринимательских способностей и деловых качеств заемщика. Значительно упрощены требования к разработке бизнес-плана и оценке финансовых показателей. Процедура и условия микрокредитования были разработаны в соответствии с социальными

лары мен ерекшеліктеріне сәйкес әзірленді. Бағдарламаның артықшылықтары мыналар болып табылады: кепілсіз кредит ұсыну, кредитті ұзақ мерзімге алуға қол жеткізу, қолайлы пайыздық ставка, өтінімдерді қысқа мерзімде қарау, шағын және орта бизнесті біртіндеп дамыту мүмкіндігі.

«Атырау шағын кредит беру орталығы» қоғамдық қоры пайдаланатын шағын кредит берудің кепілсіз схемаларының негізгі қағидаты өзінің жеке ісін дамыту ниеті бар ұсақ кәсіпкерлердің кредиттік ресурстарға қол жеткізуін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Шағын кредиттер беру үшін саны 5-10 адамнан тұратын топ құрылады, оның мүшелері бірін-бірі жақсы білуге және сенуге тиіс, топ мүшелерінің арасында туыстық қатыстар болуына жол берілмейді. Топтың кредитті дер уақытында өтеу жөніндегі кепілдігі шағын кредиттерді кепіл ұсынбай-ақ оның әрбір мүшесіне 3-4 ай мерзімге ұсынуға мүмкіндік береді. Кредит беру 100 АҚШ долларынан басталған еді, ықтимал ең жоғарғы сома 500 АҚШ доллары болды. Кредиттер 2003 жылғы 1 қыркүйектен бастап төлемдерін доллармен қабылдауды жалғастыра отырып, теңгемен беріле бастады, 2004 жылғы 1 қаңтардан бастап қабылдау және беру тек қана теңгемен жүзеге асырылады.

«Атырау шағын кредит беру орталығы» қоғамдық қоры қызмет ете бастағаннан бері 4150 адамды қаржыландырды. Кредит алған топтар саны 867-ге жетті, бұл ретте берілген кредиттердің сомасы 2004 жылдың басынан бері 213 млн. теңге, активті кредиттік портфель – 55,6 млн. теңге болды.

Шағын кредит берудің пилоттық орталығы өз қызметін облыстың аудандарында кеңейтті: 2004 жылдың басынан бері Жылыой ауданында 700-ден астам кәсіпкер 32,3 млн. теңгеге, Исатай ауданында – 861 адам 29,1 млн. теңгеге, Құрманғазы ауданында – 999 кәсіпкер 32,7 млн. теңгеге кредит алды.

Орталықтың заем алушылары жоба шеңберінде шағын кредит алудан басқа кредит алу шарттары мен тетіктері жөнінде қажетті білім алады, бұл жалпы алғанда кредиттік мәдениет пен тәртіптің қалыптасуына оң әсерін тигізеді, бизнес саласындағы білімді кеңейтеді. Орталықтың жұмыс істеген уақытында орталықтың белсенді клиенттері үшін 4 конференция өткізілді, оларға қатысқандардың саны 1515 адам болды. 1500-ден астам кәсіпкер Орталықтың қызметкерлері өткізген семинарлар мен тренингтерге қатысты.

Ұлттық Банктің филиалы Орталықтың жұмыс істей бастаған алғашқы күндерінен бастап әдістемелік көмек көрсетіп, консультациялар бере отырып, онымен тығыз іскерлік байланыс жасап келеді. Орталықтың жұмысына халықаралық ұйымдардың да үлкен қызығушылық танытып отырғанын атай кету керек. Мысалы, Орталық Азия ша-

ми и экономическими условиями и особенностями региона. Преимуществами программы являются: предоставление кредита без залога, долгосрочный доступ к кредиту, разумная процентная ставка, короткие сроки рассмотрения заявок, возможность постепенного развития малого и среднего бизнеса.

Основной принцип беззалоговой схемы микрокредитования, используемый общественным фондом «Атырауский центр микрокредитования», позволяет обеспечить доступ к кредитным ресурсам мелких предпринимателей, желающих развивать свое собственное дело.

Для выдачи микрокредитов создается группа численностью от 5 до 10 человек, члены которой должны хорошо знать и доверять друг другу, родственные отношения между членами группы не допускаются. Групповая гарантия за своевременность погашения кредита позволяет выдавать микрокредиты сроком на 3-4 месяца каждому ее члену без предоставления залога. Кредитование начиналось со 100 долларов США, максимальная возможная сумма была 500 долларов США. С 1 сентября 2003 года кредиты выдавались в тенге, продолжая принимать выплаты в долларах, с 1 января 2004 года прием и выдача осуществляется только в тенге.

С начала своей деятельности общественный фонд «Атырауский центр микрокредитования» профинансировал 4150 человек. Количество групп, получивших кредиты, достигло 867, при этом сумма выданных кредитов с начала 2004 года составила 213 млн. тенге, активный кредитный портфель – 55,6 млн. тенге.

Пилотный центр микрокредитования расширил свою деятельность в районах области: с начала 2004 года в Жылыойском районе получили кредиты на 32,3 млн. тенге более 700 предпринимателей, Исатайском – на 29,1 млн. тенге 861 человек, Курмангазинском – на 32,7 млн. тенге 999 предпринимателей.

Помимо кредитования в рамках проекта заемщики центра получают необходимые знания об условиях и механизмах кредитования, что в целом оказывает положительное влияние на формирование кредитной культуры и дисциплины, расширяет знания в области бизнеса. За время работы Центра были проведены 4 конференции для активных клиентов центра, количество которых составило 1515 человек. Более 1500 предпринимателей приняли участие в семинарах и тренингах, проводимых сотрудниками Центра.

С первых дней функционирования Центра филиал Национального Банка поддерживает с ним тесные деловые связи, оказывая методическую помощь, предоставляя консультации. Следует также отметить, что большая заинтересованность работой Центра проявляется и со стороны международных организаций. Так, Центральнo-Азиатский микрофи-

ғын қаржылық альянсы техникалық жабдықтауға және қызметкерлерді оқытуға 25,5 мың АҚШ долларын бөлді. Бұдан басқа, «Теңізшевройл» ЖШС-мен бірге несиелік капиталды толықтыруға және Жылыой ауданында филиал ашуға арналған 32 мыңнан астам АҚШ долларын бөлген «Еуразия» қорымен келісім жасалды.

Қазіргі кезде Шағын кредит беру орталығы тұрақты құрылымға айналып, аймақтағы бизнестің дамуына қолдау көрсетіп отырған кәсіпкерлердің қауымдастықтарымен және бірлестіктерімен әріптестік қарым-қатынастар орнатып, бизнесті қолдау инфрақұрылымына үйлесімді түрде еніп отыр. Облыстағы бірден-бір шағын кредит беру ұйымының табысты дамуын ескере отырып, шағын кредит беруге әлуелінің зор, әсіресе тұрақты экономикалық өсудің бүгінгі жағдайында бұл қызмет көрсету түріне деген сұраныс сарқылмайды деп қорытынды жасауға болады.

Банктік емес қаржылық институттар арқылы шағын кредит беру бағдарламасын іске асыру тәжірибесін пайдалану (БҰҰДБ халықаралық ұйымының пилоттық жобасының режимінде) тек қолайлы қаржыландыру көзі болып қана қоймай, сонымен қатар аймақ шеңберінде айтарлықтай әлеуметтік және экономикалық міндеттерді шешуге көмектескен осындай шағын кредиттік ұйымды дамытуға мүмкіндік берді.

нансовый альянс выделил 25,5 тыс. долл. США на техническое оснащение и обучение сотрудников. Кроме того, заключено соглашение с Фондом «Евразия», который совместно с ТОО «Тенгизшевройл» выделил более 32 тыс. долл. США для пополнения ссудного капитала и открытия филиала в Жылыойском районе.

В настоящее время Центр микрокредитования, став устойчивой структурой, органично вписался в инфраструктуру поддержки бизнеса, установив партнерские отношения с ассоциациями и объединениями предпринимателей, оказывающими поддержку развитию бизнеса в регионе. Принимая во внимание успешное развитие единственной в области микрокредитной организации, можно сделать вывод, что потенциал для микрокредитования огромен, и спрос на такой вид услуг не исчерпаем, особенно в современных условиях устойчивого экономического роста.

Использование опыта реализации программы микрокредитования, осуществленной через небанковские финансовые институты (в режиме пилотного проекта международной организации ПРООН) позволило развить такую микрокредитную организацию, которая явилась не только доступным источником финансирования, но и помогла решить немалые социальные и экономические задачи в рамках региона.

Аймақтағы депозиттік нарықты дамытудың кейбір аспектілері

Нукина Г.К.

Ұлттық Банктің Павлодар филиалының бас маманы-экономисі

Коммерциялық банктер жинақ ақшаны кейіннен түрлі экономикалық әлеуметтік мақсаттарға пайдаланып, жинақтауды қамтамасыз ете отырып, экономиканың барлық секторлары үшін аса маңызды қызмет көрсетуді жүзеге асырады.

Инфляция қарқынының баяулауы және банктердің салымдар мен депозиттер бойынша кірістілікті қамтамасыз етуі қолайлы инвестициялық ахуалды қалыптастыруға арналған маңызды шарттардың бірінің негізін қалай отырып, екінші деңгейдегі банктерге жеке және заңды тұлғалардың ақша қаражатының келуін көбейтті.

Қазақстанның жеке тұлғалардың салымдарына кепілдік беру (сақтандыру) қоры қамтамасыз ететін жеке тұлғалардың салымдарына кепілдік беру жүйесін енгізгеннен бері 5 жыл өтті. Өткен кезең үшін аймақтың депозиттік нарығындағы ахуал банктердің ресурстық базасының үдемелі өсуімен сипатталады.

Некоторые аспекты развития депозитного рынка региона

Нукина Г.К.

Главный специалист-экономист Павлодарский филиал Национального Банка

Коммерческие банки осуществляют крайне важную услугу для всех секторов экономики, обеспечивая аккумуляцию сбережений с последующим их использованием на различного рода экономические цели.

Замедление темпов инфляции и обеспечение банками доходности по вкладам и депозитам увеличили приток денежных средств физических и юридических лиц в банки второго уровня, тем самым закладывая одно из важнейших условий для формирования благоприятного инвестиционного климата.

Прошло 5 лет после введения системы гарантирования вкладов физических лиц, которая обеспечивается Казахстанским фондом гарантирования (страхования) вкладов физических лиц. За прошедший период ситуация на депозитном рынке региона характеризовалась поступательным ростом ресурсной базы банков.

Аймақтың депозиттік нарығындағы көрсеткіштер динамикасы /
Динамика показателей на депозитном рынке региона

млн. тенге

млн. тенге

Атауы Наименование	01.01.00	01.01.01	01.01.02	01.01.03	01.01.04	01.10.04
Депозиттік салымдардың қалдықтары	4630,8	5331,8	6163,9	8880,1	11737,9	14857,3
Остатки депозитных вкладов						
Жеке тұлғалардың депозиттері	3519,4	2783,2	5689,3	8414,3	11159,7	13317,7
Депозиты физических лиц						
Заңды тұлғалардың депозиттері	1111,4	2548,6	474,6	465,8	578,2	1539,6
Депозиты юридических лиц						
Теңгедегі депозиттер	3183,4	3566,9	2384,6	3138,5	5613,6	8365,7
Депозиты в тенге						
Шетел валютасындағы депозиттер	1477,4	1764,9	3779,3	5741,6	6124,3	6491,6
Депозиты в ин. валюте						

Резиденттердің қаралып отырған кезеңдегі депозиттері 3,2 есе өсті. Депозиттердің негізгі үлесі (87,9%) жеке тұлғалардың депозиттеріне тиесілі.

Ұлттық валютадағы депозиттердің басымдықпен өсуі аймақтың экономикасын дамыту үшін оң жағдай болып табылады. 01.10.2004ж. жағдай бойынша теңгелік депозиттердің үлес салмағы 56,3%, валюталық – 43,7% болды. Ұлттық валютаның нығаюына депозиттердің долларизация дәрежесінің 01.01.2002ж.

Депозиты резидентов за рассматриваемый период выросли в 3,2 раза. Основная доля (87,9%) депозитов приходится на депозиты физических лиц.

Опережающий рост депозитов в национальной валюте является позитивным моментом для развития экономики региона. По состоянию на 01.10.2004г. удельный вес тенговых депозитов составил 56,3%, валютных – 43,7%. Укреплению национальной валюты способствовало снижение степени долларизации.

деректермен салыстырғанда 17,6 пайыздық тармаққа төмендеуі себепші болды. Валюталық депозиттердің негізгі үлесін, атап айтқанда 92,1%-ын халық салымдары құрайды. Осылайша, ақша қаражатын депозиттерге орналастыру кезінде халықтың көпшілігі теңгелік депозиттер бойынша нақты кірістілік деңгейі (10,5%) валюталық депозиттер бойынша кірістілік деңгейіне (6,5%) қарағанда жоғары болғандықтан теңгелік шотты артық көреді.

Ұлттық Банк Басқармасының 04.07.2003 жылғы № 201 қаулысымен енгізілген екінші деңгейдегі банктердегі жеке тұлғалардың салымдарына кепілдік беру (сақтандыру) бойынша өзгерістер жеке тұлғалардың депозиттерінің өсуіне ықпал етті, мерзімді депозиттерден басқа, оларға сәйкес талап ету бойынша салымдар, сондай-ақ карт-шоттардағы ақша қалдығы міндетті кепілдік беруге (сақтандыруға) жатады.

Екінші деңгейдегі банктердің салымдар бойынша сыйақы төлеуге қатысты саясаты салымдардың мерзіміне, салымның сомасына байланысты, сондай-ақ банктің қосымша ресурстарға қажеттілігіне орай қалыптасады. Мәселен, ағымдағы жылдың басынан бастап теңгедегі депозиттер бойынша сыйақының орташа жылдық ставкасы 0,4 пайыздық тармаққа көтерілді, ал шетел валютасындағы деректер бойынша 1,25 пайыздық тармаққа төмендеді.

Шетел валютасымен сыйақының пайыздық ставкасының төмендеуі инфляция қарқынының төмендеуі және Ұлттық Банк белгілеген қайта қаржыландырудың төменгі ставкасы аясында болды, бұл Қазақстанның жеке тұлғалардың салымдарына (депозиттеріне) кепілдік беру (сақтандыру) қоры белгілеген шектеулі мөлшердің өзгеруіне ықпал етті.

2004 жылғы 1 қазандағы жағдай бойынша Павлодар облысының әрбір тұрғынына 20077 теңге депозиттік салымдар қалдығы тиесілі, бұл 01.01.2004 ж. салыстырғанда 5283 теңгеге жоғары.

Депозиттердің өсуі шаруашылық жүргізуші субъектілерінің және халықтың екінші деңгейдегі банктерге, сол сияқты Ұлттық Банктің саясатына да сенімі деңгейінің артуын куәландырады.

Мәселен, Ұлттық Банк Басқармасының 08.12.2001 жылғы № 527 қаулысына сәйкес «Көмірбанк» ААҚ-ның банк операцияларын жүргізуге лицензиясы қайтарып алынды. Ұлттық Банк 1,8 млрд. теңге сомасындағы жеке тұлғалардың салымдарын қорғау үшін Жеке тұлғаларға кепілдік беру және сақтандыру қорындағы 600 млн. теңгеге тең сақтандырылған сомасы болғанда агент банкке («Қазақстан Халық Банкі» ААҚ) жеке тұлғалардың салымдарын төлеу үшін кредит беруге шешім қабылдады және жеке тұлғалар алдындағы барлық міндеттемелер орындалды.

Маңызды міндеті банктің депозиттік базасын көбейтуге арналған қажетті жағдайлар жасау болып

заций депозитов на 17,6 процентных пункта по сравнению с данными на 01.01.2002г. Основную долю валютных депозитов, а именно 92,1% составляют вклады населения. Таким образом, при размещении денежных средств на депозиты, большая часть населения предпочитает тенговые счета, так как уровень реальной доходности по тенговым депозитам (10,5%) выше, чем уровень доходности по валютным депозитам (6,5%).

Росту депозитов физических лиц способствовали изменения, внесенные Постановлением Правления Национального Банка от 04.07.2003г. №201 по гарантированию (страхованию) вкладов физических лиц в банках второго уровня, согласно которых обязательному гарантированию (страхованию) помимо срочных депозитов подлежат вклады до востребования, а также остатки денег на карт-счетах.

Политика банков второго уровня в отношении выплат вознаграждения по вкладам строится в зависимости от сроков вложения, суммы вклада, а также исходя из потребностей банка в дополнительных ресурсах. Так, с начала текущего года среднегодовая ставка вознаграждения по депозитам в тенге повысилась на 0,4 процентных пункта, а в иностранной валюте понизилась на 1,25 процентных пункта.

Снижение процентных ставок вознаграждения в иностранной валюте произошло на фоне снижения темпов инфляции и низкой ставки рефинансирования установленной Национальным Банком, что повлияло на изменение предельных величин, установленных Казахстанским фондом гарантирования (страхования) вкладов (депозитов) физических лиц.

По состоянию на 1 октября 2004 года на каждого жителя Павлодарской области приходится по 20077 тенге остатка депозитных вкладов, что по сравнению с 01.01.2004г. выше на 5283 тенге.

Рост депозитов свидетельствует о повышении уровня доверия хозяйствующих субъектов и населения как к банкам второго уровня, так и политике Национального Банка.

Так, например, когда в соответствии с постановлением Правления Национального Банка от 08.12.2001г. № 527 была отозвана лицензия на проведение банковских операций ОАО «Комирбанк». Национальный Банк, чтобы защитить вклады физических лиц в сумме 1,8 млрд. тенге при застрахованной сумме в Фонде гарантирования и страхования физических лиц 600 млн. тенге, принял решение выдать банку-агенту (ОАО «Народный Банк Казахстана») кредит для выплаты вкладов физических лиц, и все обязательства перед физическими лицами были исполнены.

Одним из объективных факторов развития депозитного рынка является реализация оптимальной депозитной политики, важной задачей которого яв-

табылатын оңтайлы депозиттік саясатты іске асыру депозиттік нарықты дамытудың объективті факторларының бірі болып табылады. Тартымды депозиттік бағдарлама, салымшылардың қаражатын салудың пайдалы жағдайларын жасау банктің бәсекелестік қабілетін арттырады, сондай-ақ банктің кредиттік саясатын жандандыруға ықпал етеді.

Депозиттік саясатты ұйымдастыру тиімді депозиттік портфель қалыптастыру қағидаттарына негізделеді. Нарық жағдайында депозиттік портфельдің банкті дамытудың жалпы стратегиясында орны мен ролі едәуір өседі, бұл көрсетілетін қызметтің саны мен сапасының артуына және депозиттердің әр түрінің өсуіне себеп болады.

Қазіргі уақытта банктер салымшыларды тарту бойынша түрлі қызмет көрсетулердің кең аясын ұсынады. Салымшылардың қызығушылығын арттыру үшін салымдарды индексстеу механизмін жетілдіру қажет.

Егер клиент салымдарды қабылдаудың автоматтандырылған жүйесіне қосылған болса банктің клиентке үйде телефон бойынша, автомобиледе немесе почта бойынша қызмет көрсету мүмкіндігі үшін салымдарды тарту процесін толық компьютерлендірген жөн және бұл салымшының уақытын үнемдеуге мүмкіндік береді.

Депозиттік сертификаттардың алуан түрін жетілдіру, атап айтқанда, берілетін депозиттік сертификаттарды шығаруды қолдану қажет, бұл банктерге ірі инвесторлардың ресурстарын жұмылдыруға мүмкіндік береді.

Белгілі бір соманы апта сайын банкке салу практикасын ынталандыруға арналған мерекелік, демалыс клубтарын қоса алғанда, мерзімді салымдарды тартудың қосалқы әдістерін қолдану керек, бұл мерекеде немесе демалыс уақытында шығыстарды төлеуге жеткілікті қаражатты келісілген уақыт аралығы арқылы жинақтауға әкеледі. Банктер үшін ақша қаражатын жұмылдырудың мұндай әдістері депозиттердің өсуіне ықпал ететіндіктен және салымшылардың ұқыптылығын ынталандыратындықтан қажет.

Депозиттердің өсуі олардың нарықтық қатынастағы ең қарқынды қаржы нарығының сегменті екенін көрсетеді. Айтарлықтай өсуге қарамастан, депозиттік қызмет көрсету нарығының одан әрі өсу үшін елеулі әлуеті бар.

лается создание необходимых условий для увеличения депозитной базы банка. Привлекательная депозитная программа, создание выгодных условий вложения средств вкладчиков повышает конкурентоспособность банка, также способствует активизации кредитной политики банка.

Организация депозитной политики строится на принципах формирования эффективного депозитного портфеля. В условиях рынка место и роль депозитного портфеля в общей стратегии развития банка значительно возрастает, что обуславливается увеличением количества и качества предлагаемых услуг и ростом различных видов депозитов.

В настоящее время банки предлагают широкий спектр разнообразных услуг по привлечению вкладчиков. Для повышения заинтересованности вкладчиков необходимо совершенствовать механизм индексации вкладов.

Процесс привлечения вкладов желательнее полностью компьютеризировать для того, чтобы у банка была возможность обслужить клиента дома по телефону, прямо в автомобиле или по почте, если клиент подключен к автоматизированной системе приема вкладов и которая могла бы позволить сэкономить время вкладчика.

Необходимо совершенствовать разновидности депозитных сертификатов, в частности, практиковать выпуск передаваемых депозитных сертификатов, что могло бы позволить банкам мобилизовать ресурсы крупных инвесторов.

Практиковать второстепенные методы привлечения срочных вкладов, включая праздничные, отпускные клубы, которые призваны стимулировать практику еженедельного внесения в банк определенной суммы, что приводит к накоплению через обусловленный промежуток времени средств, достаточных для оплаты расходов в праздники или во время отпуска. Для банков такие методы мобилизации денежных средств желательны, так как способствуют росту депозитов и стимулируют бережливость вкладчиков.

Рост депозитов показывает, что это самый динамичный в рыночном отношении сегмент финансового рынка. Несмотря на мощный рост, рынок депозитных услуг имеет существенный потенциал для дальнейшего роста.

Қарағанды облысындағы ипотекалық кредиттеудің ағымдағы жай-күйі, проблемалары және даму перспективалары

Спатаева Н., Араева Е.

Ұлттық Банктің Қарағанды филиалы

Осы мақалада Қарағанды облысындағы тұрғын үй құрылысын дамыту мәселелерін, кездесіп отырған проблемаларды және орташа табысы бар тұрғындардың тұрғын үй проблемаларын шешу мәселелерін қарау ұсынылады.

Экономикасы дамыған елдердің тәжірибесі тұрғын үй саласына инвестицияларды тартудың ең тиімді тәсілдерінің бірі нарықтық жағдайдағы тұрғын үй ипотекасы болып табылатынын растап отыр. Тұрғын үй ұзақ пайдаланылатын қымбат тауар болып табылады, оны тұрғындардың ағымдағы кірістері туралы айтпағанда, олардың жинақталған ақшасы есебінен сатып алуға үнемі мүмкіндік бола бермейді.

Осыған байланысты Республикадағы тұрғын үй құрылысын дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасы әзірленді. Бағдарламаның негізгі мақсаты – халықтың ауқымды тобының қолы жететін тұрғын үй салу, бұл азаматтардың жеңілдік берілген санаттарына: жас отбасыларға, бюджет саласының қызметкерлеріне және мемлекеттік қызметшілерге қатысты, яғни орташа қамтамасыз етілген тұрғындарға есептелген.

Азаматтардың осы санаттарын тұрғын үймен қамтамасыз ету проблемасын шешу үшін Қарағанды облысында бекітілген тұрғын үй бағдарламасына сәйкес 2005-2007 жылдар кезеңінде республикалық бюджет есебінен жыл сайын 8,1 мың шаршы метрден коммуналдық тұрғын үй салу жоспарланып отыр. Бұл үшін республикалық бюджеттен 1181,3 млн. теңге бөлінеді. Ипотекалық кредиттеу жүйесі бойынша қайтарымды республикалық кредит есебінен жыл сайын 2526,6 млн. теңгеге 25,6 мың шаршы метрден тұрғын үй салу жоспарлануда.

Қарағанды облысында жеке капиталдың инвестицияларын, кәсіпорындар мен ұйымдардың қаражатын тарту есебінен 155,2 мың шаршы метр тұрғын үйді тапсыру жоспарлануда, облыстың банктік жүйесінің ипотекалық кредиттеуі есебінен 87 мың шаршы метр тұрғын үйді беру болжануда, жеке құрылыс жүргізушілердің қаражаты есебінен 177,8 мың шаршы метр тұрғын үй салынады.

Тұтастай алғанда 2004 жылдан 2007 жылға дейін

Текущее состояние, проблемы и перспективы развития ипотечного кредитования в Карагандинской области

Спатаева Н., Араева Е.

Карагандинский филиал Национального Банка

В данной статье предлагается рассмотреть вопросы развития жилищного строительства в Карагандинской области, имеющиеся проблемы и решение жилищных проблем населения, располагающего средними доходами.

Опыт экономически развитых стран свидетельствует, что одним из самых эффективных способов привлечения инвестиций в жилищную сферу является ипотека жилья в рыночных условиях. Жилье является дорогостоящим товаром длительного пользования, его приобретение не всегда может производиться за счет имеющихся накоплений у населения, не говоря уже о текущих доходах.

В связи с чем разработана Программа развития жилищного строительства в республике на 2005-2007 годы. Основная цель программы – строительство жилья, доступного широким слоям населения, это относится к льготным категориям граждан: молодым семьям, работникам бюджетной сферы и госслужащим, т.е. рассчитана на среднеобеспеченное население.

Для решения проблемы обеспечения жильем данных категорий граждан в период 2005-2007 годов за счет средств республиканского бюджета в Карагандинской области согласно утвержденной жилищной программы планируется введение ежегодно по 8,1 тыс. квадратных метров коммунального жилья. Для этого из республиканского бюджета будет выделяться 1181,3 млн. тенге. По системе ипотечного кредитования за счет возвратного республиканского кредита намечается строительство ежегодно по 25,6 тыс. квадратных метров жилья на 2526,6 млн. тенге.

В Карагандинской области за счет привлечения инвестиций частного капитала, средств предприятий и организаций планируется сдать 155,2 тыс. квадратных метров жилья, за счет ипотечного кредитования банковской системой области предполагается введение 87 тыс. квадратных метров, за счет средств частных застройщиков будет построено 177,8 тыс. квадратных метров.

В целом с 2004 по 2007 годы планируется за счет всех источников построить 552,3 тыс. квадратных

барлық қайнар көздер есебінен 552,3 мың шаршы метр жаңа тұрғын үй салу жоспарлануда. «Ордабасы-Құрылыс» ЖШС, «Абсолют Казахстана» ААҚ, «Қарағанды құрылыс компаниясы» ААҚ, «Спецпромстрой» ЖШС және басқа құрылыс салушылар тұрғын үй құрылысына белсенді қатысуда.

2004 жылғы 9 айдың қорытындысы бойынша инвестициялардың жалпы көлемінен 1211,2 млн. теңге (6,4%) тұрғын үй құрылысына арналған негізгі капиталға жұмсалды, бұл өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 13,8 есе көп. Тұрғын үй құрылысына инвестициялардың көп бөлігі Қарағанды қаласында (47%) және Сәтбаев қаласында (24%) игерілді.

2004 жылдың 9 айында жалпы алаңы 115,8 мың шаршы метр болатын 958 пәтер берілді, бұл 2003 жылдың 9 айында берілген тұрғын үй көлемінен 4,4 есе көп.

2004 жылдың 9 айындағы тұрғын үй көлемінің аса көп бөлігін (65%) жеке құрылыс салушылар берді. 9 айда берілген тұрғын үйдің негізгі үлесі Қарағанды қаласына (40,7%), Теміртау қаласына (27,0%) тиесілі болып отыр.

Облыста түрлі құрылыс материалдарын шығаратын 62 құрылыс өнеркәсібі кәсіпорны жұмыс істейді. Олардың ішіндегі неғұрлым ірілері «Қарағанды асбоцемент бұйымдары зауыты» ЖШС, «Имстальком», ААҚ металлоконструкция зауыты, «Central Asia Cement» ААҚ, «Уралдомнаремонт» ААҚ және басқалары, дегенмен бұл Қарағанды облысы сияқты ірі өнеркәсіп аймағы үшін жеткіліксіз.

Тұрғын үйге деген өсіп отырған барлық сұранысты қанағаттандыру үшін жергілікті құрылыс өндірісінің әлуетін дамыту қажет – құрылыс өнімін өндіруді ұлғайту, оның ассортиментін кеңейту және құрылыс материалдарының құнын төмендету өте маңызды.

Қазіргі уақытта облыстың жергілікті құрылыс өндірісінде құрылыс көлемі және оның сапасы жөнінде проблемалар бар. Облыстың құрылысшыларына шыны, линолеум, сұрыпталған прокатты металл, қабырға материалдары, кірпіш, төбеге жабатын темірбетон плиталары жетіспейді. Тапшылықтың орнын толтыру жаңа өндірістер ашу есебінен жоспарланып отыр. Осылайша Қарағандыда, Теміртауда және Осакаров ауданында жалпы қуаты 70 млн. дана болатын кірпіш шығаратын үш зауытты іске қосу жоспарланып отыр. «КЦАЦИ» ЖШС граниттен жасалған бұйымдар және қаптау кірпіштерін шығаруға ниет білдіруде, «Техол» АҚ-да негізі базальттан жасалған жылытқышы бар панельдерді өндіру жөніндегі желі іске қосылды және ұнтақпен қаптап жабу жүргізілетін қуаттар іске қосылды. Ақтау кентіндегі цемент зауытында еуропа стандарттарына сай келетін, цемент өндірудің жаңа технологиясын ендіру бойынша жұмыс басталды.

метров нового жилья. Активное участие в строительстве жилья принимают ТОО «Орда-басы-Құрылыс», ОАО «Абсолют Казахстана», «Қарагандинская строительная компания», ТОО «Спецпромстрой» и другие застройщики.

По итогам 9 месяцев 2004 года из общего объема инвестиций в основной капитал на жилищное строительство направлено 1211,2 млн. тенге (6,4%), что в 13,8 раз больше объема соответствующего периода прошлого года. Большая часть инвестиций в жилищное строительство освоена в г. Караганде (47%) и г. Сатпаеве (24%).

За 9 месяцев 2004 года введено 958 квартир общей площадью 115,8 тыс. квадратных метров, что в 4,4 раза больше объема жилья, введенного за 9 месяцев 2003 года.

Наибольшая часть объема жилья за 9 месяцев 2004 года (65%) введена индивидуальными застройщиками. Основная доля введенного за 9 месяцев жилья приходится на г. Караганду (40,7%), г. Темиртау (27,0%).

В области действуют 62 предприятия стройиндустрии, выпускающие различные строительные материалы. Наиболее крупные из них ТОО «Қарагандинский завод асбоцементных изделий», завод металлоконструкций ОАО «Имстальком», ОАО «Central Asia Cement», ОАО «Уралдомнаремонт» и другие, однако этого недостаточно для такого крупного промышленного региона как Карагандинская область.

Для удовлетворения все возрастающего спроса на жилье необходимо развивать потенциал местной стройиндустрии – увеличивать производство строительной продукции, расширять ее ассортимент, и что очень важно, снижать стоимость строительных материалов.

В настоящее время в местной стройиндустрии области существуют проблемы по объему строительства и его качества. Строителям области не хватает стекла, линолеума, сортопрокатного металла, стеновых материалов, кирпича, железобетонных плит перекрытия. Восполнить дефицит планируется за счет открытия новых производств. Так, намечается ввод трех заводов по выпуску кирпича в Караганде, Темиртау и Осакаровском районе с общей мощностью 70 млн. штук. ТОО «КЦАЦИ» намерен выпускать изделия из гранита и облицовочного кирпича, на АО «Техол» введена линия по производству панелей с утеплителем на базальтовой основе и введены мощности по нанесению порошкового покрытия. На цементном заводе в поселке Актау начата работа по внедрению новой технологии производства цемента, отвечающей европейским стандартам.

В целом реализация жилищной программы даст новый импульс развитию строительной индустрии,

Тұтастай алғанда тұрғын үй бағдарламасын жүзеге асыру құрылыс өндірісін дамытуға жаңа серпін, жұмыс істеп тұрған өндіріс қуаттарын барынша пайдалануға мүмкіндік береді.

Жаңа тұрғын үй саясатын жүзеге асырудағы маңызды роль Қазақстан ипотекалық компаниясының (КИК) және Қазақстанның тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің қаражатымен ұсынылған ипотекалық кредиттеу жүйесіне және құрылыс жинақ ақшасы жүйесіне жүктеледі.

КИК қызметі банктер арасындағы бәсекелестікті дамытуға және ипотекалық кредиттеу талаптарын жеңілдетуге ықпал етеді. Мысалы, 2001 жылдың басында кредиттер 3 жылдан аспайтын мерзімге берілді, ал кредиттер бойынша сыйақы ставкалары жылдық 28%-ға дейін жетті. 2003 жылдың соңында кредиттеу мерзімдері 20 жылға дейін ұзартылды, ал сыйақы ставкалары жылдық 12%-ға дейін төмендеді, бұл ипотекалық кредит алу мүмкіндігін ұлғайтуға жағдай жасады.

Қарағанды облысында қазіргі уақытта 8 банктің: «Казкоммерцбанк» АҚ-ның, «Қазақстан Халық Банкі» АҚ-ның, «ТұранӘлем Банкі» АҚ-ның, «ЦентрКредит Банкі» АҚ-ның, «АТФ банк» АҚ-ның, «Нұрбанк» ААҚ-ның, «Темірбанк» АҚ-ның және «Альянс банк» АҚ-ның 16 аймақтық филиалдары ипотекалық кредиттеу жөнінде қызмет көрсетеді. Аталған банктерден басқа осы қызмет түрін «ТӘБ Ипотека» АҚ-ның өкілдігі де көрсетеді.

Бүгінгі күні «ТұранӘлем Банкі» АҚ, «Альянс банк» АҚ, «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «ЦентрКредит Банкі» АҚ банктерінің филиалдары кредит берудің ең жоғарғы мерзімін 20 жылға дейін ұзартты және ипотекалық кредиттеу кезінде қолданылатын сыйақы ставкалары орташа алғанда жылдық 12-15% құрайды. «Қазақстан Халық Банкі» АҚ-да 15 жылға дейінгі кредиттеу мерзімі және жылдық 7-11% сыйақы ставкалары бар жаңа «Ипотека-Lights» бағдарламасын әзірлеп, ендірді.

Облыс банктері берген ипотекалық кредиттердің жалпы сомасы 2004 жылғы 1 қазанға 3547,0 млн. теңгені құрады.

Қарағанды облысында 2003 жылдың желтоқсан айынан бастап «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі» АҚ өз қызметін бастады, ол қызметін «Қазпошта» ААҚ пошта-жинақ жүйесі арқылы жүзеге асырады. Дегенмен бүгінгі күні небәрі 20 адам банктің клиенті болып табылады, кредиттер беру 2006 жылдан басталады.

Елбасының тапсырмасы бойынша, бірінші кезекте, ипотекамен жұмыс істейтін жастар мен мемлекеттік қызметшілер қамтылуы тиіс. Сонымен қатар облыстың ипотекалық нарығы халық табысының төмен, тұрғын үй мен ипотекалық кредит құнының жоғары болуы тұрғысында дамуда.

Мысалы, ірі және орташа кәсіпорынның, сон-

возможность максимально использовать действующие производственные мощности.

Важнейшая роль в реализации новой жилищной политики возлагается на систему ипотечного кредитования и систему строительных сбережений, которые представлены средствами Казахской ипотечной компании (КИК) и Жилищного строительного сберегательного банка Казахстана.

Деятельность КИК способствует развитию конкуренции между банками и смягчению условий ипотечного кредитования. Так, на начало 2001 года кредиты предоставлялись на срок не более 3 лет, а ставки вознаграждения по кредитам в тенге достигали 28% годовых. К концу 2003 года сроки кредитования увеличились до 20 лет, а ставки вознаграждения снизились до 12% годовых, что способствовало увеличению возможности в получении ипотечных кредитов.

В настоящее время в Карагандинской области услуги по ипотечному кредитованию оказывают 16 региональных филиалов 8 банков: АО «Казкоммерцбанк», АО «Народный Банк Казахстана», АО «Банк ТуранАлем», АО «Банк ЦентрКредит», АО «АТФ банк», ОАО «Нурбанк», АО «Темірбанк» и АО «Альянс банк». Кроме перечисленных банков, данный вид услуг оказывает и представительство АО «БТА Ипотека».

На сегодняшний день филиалами банков АО «ТуранАлем», АО «Альянс банк», АО «Народный банк Казахстана», АО «Банк ЦентрКредит» максимальный срок предоставления кредитов увеличен до 20 лет и действующие ставки вознаграждения при ипотечном кредитовании в среднем составляют от 12 до 15% годовых. В АО «Народном банке Казахстана» разработана и внедрена новая программа «Ипотека-Lights» со сроком кредитования до 15 лет и ставками вознаграждения от 7 до 11% годовых.

Общая сумма выданных ипотечных кредитов банками области на 1 октября 2004 года составила 3547,0 млн. тенге.

С декабря 2003 года в Карагандинской области начал свою деятельность АО «Жилищный строительный сберегательный банк», который осуществляет свою деятельность через почтово-сберегательную систему ОАО «Казпочта». Однако на сегодняшний день клиентами банка являются всего 20 человек, предоставление кредитов начнется с 2006 года.

По поручению главы государства ипотекой, в первую очередь, должны быть охвачены работающая молодежь и госслужащие. Вместе с тем ипотечный рынок области развивается на фоне низких доходов населения, высокой стоимости жилья и ипотечного кредита.

Так, среднемесячная номинальная заработная плата одного работника крупных и средних предприятий, а также малых предприятий, не занимаю-

дай-ақ кәсіпкерлік қызметпен айналыспайтын шағын кәсіпорындардың бір қызметкерінің орташа айлық номиналды жалақысы облыс бойынша 2004 жылғы тамыз айында 25179 теңге болды.

Салалар бойынша орташа айлық номиналды жалақы былайша сипатталады: мемлекеттік басқару – 21932 теңге, білім беру – 15380 теңге, денсаулық сақтау және әлеуметтік қызмет көрсету – 14208 теңге, осындай жағдайда екі бөлмелі пәтер сатып алған кезде ай сайынғы төлем орташа алғанда 20000 – 27000 теңге болады (10 жылға дейінгі мерзіммен).

Жұмыс істейтін жастарға келетін болсақ, Қарағандыда 16 мың жас отбасы бар, олардың басым көпшілігі тұрғын үйге мұқтаж және осы проблеманы, егер тиімді және тартымды болса, ипотека шешеді. Егер жастар жақсы жалақы төленетін жұмыспен қамтамасыз етілсе, ипотека тиімді болады, ал кредиттеу ставкасы төмендеген кезде тартымды болады.

Облыстық статистика басқармасының іріктелген зерттеу деректері бойынша жұмыссыздық деңгейі 7,2%, ал жастар арасындағы жұмыссыздық 13% құрады. Жұмысшылар мен қызметшілерге жалақы төлеу бойынша мерзімі өткен берешек 2004 жылғы 1 қыркүйекке 765,0 млн. теңгені құрады (жалақы төлеу бойынша жалпы берешектің 14,2%), 3 айдан асқан борышқа мерзімі өткен берешектің 43%-ы келеді.

Тұрғын үй құрылысы саясатын табысты жүзеге асыру үшін міндеттерді шешудің кешенді тәсілі – бастапқы жарнаны, кредиттеу ставкаларын төмендету және жергілікті құрылыс өндірісінің әлуетін дамыту қажет.

шихся предпринимательской деятельностью, за август 2004 года в области составила 25179 тенге.

В разрезе отраслей среднемесячная номинальная заработная плата характеризуется следующим: государственное управление – 21932 тенге, образование – 15380 тенге, здравоохранение и социальные услуги – 14208 тенге, тогда как при покупке двухкомнатной квартиры ежемесячный платеж составляет в среднем 20000 – 27000 тенге (со сроком до 10 лет).

Что касается работающей молодежи, то в Караганде 16 тысяч молодых семей, значительная часть которых нуждается в жилье, и эту проблему может решить ипотека, если она будет выгодной и привлекательной. Выгодной ипотека будет в случае, если молодежь будет обеспечена хорошо оплачиваемой работой, а привлекательной станет тогда, когда снизятся ставки кредитования.

По данным выборочного обследования областного управления статистики уровень безработицы составил 7,2%, а уровень молодежной безработицы – 13%. Просроченная задолженность по заработной плате рабочим и служащим на 1 сентября 2004 года составила 765,0 млн. тенге (14,2% от общей задолженности по заработной плате), на долги свыше 3 месяцев приходится 43% просроченной задолженности.

Для успешной реализации политики жилищного строительства необходим комплексный подход в решении задач – снижение первоначального взноса, ставок кредитования и развитие потенциала местной строительной индустрии.

Атырау облысының шағын бизнесінің жағдайы

Сағынбаева А.

Ұлттық Банктің Атырау филиалының экономикалық талдау және статистика бөлімінің бас маманы-экономисі

Шағын бизнестің дамуы жаңа жұмыс орындарының құрылуына ықпал етеді және аймақтың бюджеттік қаражатын толықтырудың тұрақты көзі болып табылады. Облыстың шағын кәсіпкерлік субъектілерінің өндірген өнімдері көлемінің өсу қарқыны экономиканың бұл секторының тиімді дамуының куәсі болып отыр.

Нарықтық экономикаға көшумен бірге шағын бизнес желісі белсенді түрде дамып келеді. Кәсіпкерлік құрылымдарға қаржылық қолдау көрсетудің арқасында облыста жаңа жұмыс орындары құрылып, жұмыссыздар санының төмендеуіне себін тигізді. Бағалау бойынша, өткен жылдың қаңтар-қазанымен салыстырғанда жұмыссыздардың саны 4503 адамға жетіп, 25%-ға төмендеді. Жұмыссыздық деңгейі ресми деректер бойынша ағымдағы жылдың қазанында экономикалық жағынан белсенді тұрғындардың 2%-ын құрады.

Аймақ бойынша үш мыңнан астам шағын бизнес кәсіпорындары тіркелді, олардың 88%-ы – жұмыс істеп тұрғандары. Шағын бизнес кәсіпорындары санының ең көбі құрылыс, (33,4%), сауда, автомобильдер және тұрмыста пайдаланатын бұйымдар жөндеу (29,1%), өнеркәсіп (11,3%), жалдау және кәсіпорындарға қызмет көрсету (10,3%) саласына тиесілі. Олар шығарған өнімдердің көлемі 23530,1 млн. теңгеге жетіп, 28,9%-ға өсті. Бұл секторда еңбек ететіндердің саны 21,7%-ға артып, 41,5 мың адам болды. Шағын бизнес субъектілері жыл басынан бері бюджетке 4799,8 млн. теңге төледі, бұл 2003 жылдың өткен кезеңіне қарағанда 35%-ға артық.

Облыста индустриялық-инновациялық дамудың аймақтық бағдарламасы әзірленді және жүзеге асырылып жатыр. Ғылыми-техникалық кеңес құрылды, оған жобалар мен бағдарламалар ұсынылады. Қазіргі сәтте болашаққа арналған бірнеше жоба бар, пластикалық құбырлар, металл шатырлар, кірпіш өндіретін, ет өңдейтін зауыттар жұмыс істеп тұр. Облыс кәсіпкерлерінің күшімен облыста 3 өндірістік кәсіпорын, 1 тігін цехы, 5 жаңа қонақ үйі, 3 бизнес-орталық, 343 мейрамхана, кафе және тұрмыстық қызмет көрсететін кәсіпорын салынды және пайдалануға берілді.

Состояние малого бизнеса Атырауской области

Сагинбаева А.

Главный специалист-экономист отдела экономического анализа и статистики Атырауского филиала Национального Банка

Развитие малого бизнеса способствует созданию новых рабочих мест и является стабильным источником пополнения бюджетных средств региона. Темпы роста объемов произведенной продукции субъектами малого предпринимательства области свидетельствуют об эффективном развитии этого сектора экономики.

С переходом к рыночной экономике идет активное развитие сети малого бизнеса. Благодаря оказанию финансовой поддержки предпринимательским структурам в области создаются новые рабочие места, что позволило снизить численность безработных. По сравнению с январем-октябрем прошлого года численность безработных по оценке снизилась на 25%, достигнув 4503 человек. Уровень безработицы по официальным данным в октябре текущего года составил 2% от экономически активного населения.

По региону зарегистрировано более трех тысяч предприятий малого бизнеса, из которых 88% - действующие. Наибольшее количество предприятий малого бизнеса приходится на сферу строительства (33,4%), торговли, ремонт автомобилей и изделий домашнего пользования (29,1%), промышленности (11,3%), аренду и услуги предприятиям (10,3%). Объем выпущенной ими продукции возрос на 28,9% до 23530,1 млн. тенге. Численность занятых в этом секторе увеличилась на 21,7% и составила 41,5 тыс. человек. С начала года субъекты малого предпринимательства уплатили в бюджет 4799,8 млн. тенге, что на 35% больше соответствующего периода 2003 года.

В области разработана и осуществляется региональная программа индустриально-инновационного развития. Создан научно-технический совет, которому предлагаются проекты и программы. На данный момент имеется несколько перспективных проектов, действуют заводы по производству пластиковых труб, металлочерепицы, кирпича, переработки мяса. Силами предпринимателей области построены и введены в эксплуатацию 3 производственных предприятия, 1 швейный цех, 5 новых гостиниц, 3 бизнес-центра, 343 ресторана, кафе и предприятий бытового сервиса.

В рамках региональной программы развития и

Кәсіпкерлікті дамыту мен қолдаудың аймақтық бағдарламасы шеңберінде жыл басынан бері шағын кәсіпкерлік субъектілерінің жалпы сомасы 21,2 млн. теңге болатын 4 бизнес жобасы қаржыландырылды.

Шағын кәсіпкерлікті дамытуға «Теңізшевройл» ЖШС біршама көмегін тигізеді, ол ағымдағы жылы 100 мың АҚШ долларына экономиканың осы сегментінің жобаларын қаржыландырды.

Екінші деңгейдегі банктердің кәсіпкерлікті қолдау мақсатында беретін кредиттік қаражатының көлемі өсіп келеді. Олардың негізгі бөлігі ауыл шаруашылығына, өндірісті дамытуға және ауыл шаруашылығы өнімдерін (ұн, нан, макарон бұйымдарын, өсімдік майын және мал майын, ет, шұжықтар, тоқыма бұйымдарын) өңдеуге бағытталған. Екінші деңгейдегі банктердің шағын кәсіпкерлікті кредиттеуді арттыруы есебінен оларды облыстық және жергілікті бюджеттерден қаржыландырудың қысқару үрдісі байқалады. Екінші деңгейдегі банктердің филиалдары жыл басынан бері 8,8 млрд. теңгеге кредит бөлді, бұл 2003 жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 10,2% артық. Бұрын қаражат тек сауда-сатып алу қызметіне ғана бағытталса, қазіргі кезде кредиттердің басым бөлігінің тауар өндірушілерді қолдауға бағыттала-тыны да қуантады.

Облыста шағын бизнесті дамытудың оң факторларына көлік-транзит әлуетін, шикізатқа және энергия тасымалдағыштарға және т.б. ішкі қажеттіліктердің басым бөлігін қанағаттандыруға ықпал ететін экспортқа бағытталған өндірістердің болуын, бай табиғи ресурстарды жатқызуға болады.

Сонымен қатар, шағын кәсіпкерлік субъектілерінің өндірістік базасы мен өнімдерінің төмен дәрежедегі бәсекелестік қабілеті, шағын бизнеске және ақпарат қолдауға арналған мамандар дайындау жүйесінің тарлығы, бастауыш капитал мен меншікті айналым қаражатының жетіспеуі, үй-жайлар сатып алуға және жалдауға байланысты қиыншылықтар әжептәуір кедергі болып табылады.

Кәсіпкерлікті қолдаудың аймақтық бағдарламаларының көпшілігі негізінен қысқа мерзімді сипатта, сондықтан да шағын бизнестің проблемаларын тиімді және толық көлемде шешуге қабілеті жете бермейді. Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау салық салудың икемді жүйесінен басқа тікелей қаржылық қолдау және шағын кәсіпорындарға “бастау” сатысынан “пысықтау” және “кеңейту” сатыларына біртіндеп өтуге мүмкіндік беретін басқа да шараларды қоса алғанда, кешенді болуға тиіс.

Дегенмен, кәсіпкерлік облыста экономиканың дамуына және халықтың әл-ауқатын көтеруге үлесін қосатын нақты күшке айналып отырғанын атап өтуге болады. Сондықтан да мемлекет тарапынан да, жергілікті билік органдары тарапынан да оны дамы-

поддержки предпринимательства с начала года профинансировано 4 бизнес-проекта субъектов малого предпринимательства на общую сумму 21,2 млн. тенге.

Немалую помощь развитию малого предпринимательства оказывает ТОО «Тенгизшевройл», которым в текущем году профинансировано на 100 тыс. долларов США проектов данного сегмента экономики.

Растет объем кредитных средств, предоставляемых банками второго уровня в целях поддержки предпринимательства. Из них основная часть направлена в сельское хозяйство, развитие производства и переработки сельскохозяйственной продукции (муки, хлеба, макаронных изделий, масла растительного и животного, мяса, колбас, текстильных изделий). Наблюдается тенденция сокращения финансирования малого предпринимательства из областного и местного бюджетов за счет увеличения их кредитования банками второго уровня. С начала года филиалами банков второго уровня выделено кредитов на 8,8 млрд. тенге на 10,2% больше соответствующего периода 2003 года. Радует и то, что если раньше средства направлялись исключительно на торгово-закупочную деятельность, то на данном этапе большая часть кредитов направляется на поддержку товаропроизводителей.

К положительным факторам развития малого бизнеса области можно отнести транспортно-транзитный потенциал, наличие экспортоориентированных производств, богатые природные ресурсы, способствующие удовлетворять подавляющую часть внутренних потребностей в сырье и энергоносителях и т.д.

В то же время низкая конкурентоспособность производственной базы и продукции субъектов малого предпринимательства, узость системы подготовки кадров для малого бизнеса и информационной поддержки, нехватка стартового капитала и собственных оборотных средств, сложности с приобретением и арендой помещений являются серьезным препятствием.

Большинство региональных программ поддержки предпринимательства имеют в основном краткосрочный характер и потому не способны эффективно и в полном объеме решать проблемы малого бизнеса. Государственная поддержка малого предпринимательства должна быть комплексной, включая в себя, кроме гибкой системы налогообложения, прямую финансовую поддержку и другие меры, позволяющие малым предприятиям последовательно перейти из фазы «старта» в фазы «закрепления» и «расширения».

Все же можно отметить, что предпринимательство в области становится реальной силой, способствующей развитию экономики и повышению благосостояния населения. Поэтому его развитию должно быть уделено должное внимание как со сторо-

туға тиісті көңіл бөлінуі тиіс. Шағын кәсіпкерлікті дамыту экономиканы тұрақтандыруға ғана жәрдемін тигізіп қоймайды, сонымен қатар әлеуметтік мәселелерді де шешетін болады.

Мемлекет тарапынан шағын бизнестің дамуына жәрдемін тигізетін, кедергі келтірмейтін шешімдер қабылдау оның артықшылықтарын нақты пайдалануға көмектеседі.

ны государства, так и со стороны местных органов власти. Развитие малого предпринимательства способствует не только стабилизации экономики, но и будет решать ряд социальных вопросов.

Принятие со стороны государства таких решений, которые будут помогать, а не препятствовать развитию малого бизнеса поможет реально использовать его преимущества.



Қолма-қол ақша пайдаланылған төлемдер және аударымдар туралы

Құлжанова Н.К.

Ұлттық Банктің Алматы қалалық филиалының бас маманы-заң кеңесшісі

“Ақша төлемі мен аударымы туралы” Заңның 7-бабында айқындалғандай Қазақстанда ақша төлемдері мен аударымдарын жүзеге асыру тәсілдерінің бірі қолма-қол ақшаны беру болып табылады.

Қолма-қол ақшаны пайдалана отырып жасалған төлемдер заңды төлем құралы болып табылатын банкноттар және (немесе) монеталар түріндегі қолма-қол ақшаны беру арқылы жүргізіледі. Қолма-қол ақша арқылы төлем жасау тұлғаның алдында төлеушінің заңнаманың нормаларымен және соттың шешімдерімен азаматтық-құқықтық мәмілелердің күшіне енуімен туындаған міндеттемелері бар болса банкноттарды (монеталарды) беру арқылы жасалады. Қолма-қол ақша арқылы төлем жасау ақшалай міндеттеме орындалатын тұлға үшін тікелей немесе делдал арқылы жасалады.

Сонымен қатар, көрсетілген Заң қолма-қол ақшаны төлем құралы ретінде пайдалануға белгілі шектеулер енгізді. Мәселен, 21-баптың 4-1-тармағы заңды тұлғалар арасындағы сомасы 4000 айлық есептік көрсеткіштен асатын мәміле бойынша төлемдердің қолма-қол жасалмайтын тәртіппен ғана жүзеге асырылатындығын белгілейді.

Валюталық реттеу саласындағы заңнамада сондай-ақ экспорттық-импорттық операцияларды жүзеге асыру кезінде қолма-қол ақшаны пайдалануға байланысты бірнеше шектеулер көзделген.

Ұлттық Банк Басқармасының 2001 жылғы 20 сәуіріндегі № 115 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында валюта операцияларын жүргізу ережесінің 10-тармағына сәйкес резиденттер мен резидент еместер арасындағы операциялар бойынша ақша төлемдері мен аударымдары нормативтік құқықтық актілерде көзделген жағдайларды қоспағанда, олардың банктік шоттары арқылы ғана жүзеге асырылады.

Бұл қандай ерекше жағдайлар және мұндай жағдайлар бар ма?

Ұлттық Банк Басқармасының 2001 жылғы 5 қыркүйектегі № 343 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында экспорт-импорт валюта бақылауын ұйымдастыру туралы нұсқаулықтың 5-тармағы экспорттық-импорттық операцияларға қатысы бойынша қолма-қол есеп айырысуларға шектеулердің шегін тарылтады: «Резиденттер мен резидент еместер арасында *мәмілелер паспорты ресімделетін*,

О платежах и переводах с использованием наличных денег

Кульжанова Н.К.

Главный специалист-юриисконсульт Алматинского городского филиала Национального Банка

Как определено статьей 7 Закона «О платежах и переводах денег» одним из способов осуществления платежей и переводов денег в Казахстане является передача наличных денег.

Платежи с использованием наличных денег производятся путем передачи наличных денег в виде банкнот и (или) монет, являющихся законным платежным средством. Платеж наличными деньгами заключается в физической передаче банкнот (монет) плательщиком лицу, перед которым плательщик имеет обязательства, возникшие в силу гражданско-правовых сделок нормами законодательства и решениями судов. Платеж наличными деньгами может производиться лицом, перед которым исполняется денежное обязательство, непосредственно или через посредника.

Одновременно с этим указанный Закон ввел определенные ограничения в использовании наличных денег как средства платежа. Так, пункт 4-1 статьи 21 устанавливает, что платежи между юридическими лицами по сделке, сумма которой превышает 4000 месячных расчетных показателей, осуществляются только в безналичном порядке.

Законодательством в области валютного регулирования также предусмотрено несколько ограничений, связанных с использованием наличных денег при осуществлении экспортно-импортных операций.

В соответствии с пунктом 10 Правил проведения валютных операций в Республике Казахстан, утвержденных постановлением Правления Национального Банка от 20.04.2001г. №115, платежи и переводы денег по операциям между резидентами и нерезидентами осуществляются только через их банковские счета за исключением случаев, предусмотренных нормативными правовыми актами.

Какие же это исключительные случаи, имеются ли они?

Пункт 5 Инструкции об организации экспортно-импортного контроля в Республике Казахстан, утвержденной постановлением Правления Национального Банка от 05.09.2001г. №343, сужает пределы ограничения наличных расчетов по отношению к экспортно-импортным операциям: «Платежи и переводы по операциям между резидентом и нерезидентом в иностранной валюте и тенге, по кото-

шетел валютасымен және теңгемен операциялар бойынша төлемдер мен аударымдар олардың банктік шоттары арқылы ғана жүзеге асырылады. Резиденттер мен резидент еместер арасында мәмілелер паспорты ресімделетін, шетел валютасымен және теңгемен төлемдер мен аударымдарды карт-шоттарды пайдалана отырып не қолма-қол ақшаны банктік шотқа салу арқылы жүзеге асыруға тыйым салынады».

Егер мәміле паспортын ресімдеуге қажеттілік болмаған жағдайда осыдан резидент пен резидент емес арасында экспорттық-импорттық операциялар бойынша қолма-қол ақша төлемдері мен аударымдарына рұқсат беріледі.

Экспорт-импорт валюта бақылауын ұйымдастыру туралы нұсқаулықтың 63-тармағы экспорттық-импорттық келісім-шарттар жасау кезінде экспорттық немесе импорттық келісім-шарттың сомасы оны жасау күніне баламасы 10 000 АҚШ доллардан аспайтын болса мәміле паспортының ресімделмейтіндігін белгілейді. Осылайша, тараптардың импорттық немесе экспорттық келісім-шарттарды жасаған кезде оның сомасы 10 000 АҚШ долларынан аспайтын баламадағы есебі қолма-қол ақшамен жүргізілуі мүмкін.

Экспорттық операцияларға қатысты тағы бір қосымша талап бар. Валюта операцияларын жүргізу ережесінің 14-1-тармағында «баламасы 10 000 АҚШ долларынан аспайтын сомадағы тауар экспортына байланысты мәмілелер бойынша резидент заңды тұлғаның республикадан тыс алған экспорттық валюталық түсімін уәкілетті банктегі банктік шотқа есептеуге жол беріледі. Бұл ретте күнтізбелік айдың ішінде бір уәкілетті банктегі банктік шотқа есептелетін экспорттық валюта түсімінің сомасы баламасы 10 000 АҚШ долларынан аспауы тиіс. Резидент заңды тұлға қолма-қол шетел валютасын уәкілетті банктегі өзінің банктік шотына есептеу үшін резидент заңды тұлғаның республикадан тауарды әкетуін және қолма-қол шетел валютасын республикаға әкелуін растайтын кедендік құжаттарды ұсынуы қажет екендігі» баяндалады.

Өкінішке орай, тармақтың тұжырымдамасы анық емес. Бірінші сөйлемде шамамен алғанда қолма-қол экспорттық түсім туралы әңгіме болып отыр, бірақ онда «қолма-қол» сөзі жоқ.

Дегенмен резидент-экспортер экспорттық операциялар бойынша бір күнтізбелік айдың ішінде бір уәкілетті банктегі өзінің банктік шотына баламасы 10 000 АҚШ долларынан аспайтын сомадағы қолма-қол экспорттық түсімді осы тұлғаның экспортер ретінде Қазақстаннан тауар әкеткенін және экспортталған тауарға ақы төлеуге қолма-қол валюта әкелгенін растайтын кедендік құжаттар берген кезде есептеуге құқылы екендігіне қорытынды жасауға болады.

рым оформляются паспорта сделок, осуществляются исключительно через их банковские счета. Запрещается осуществление платежей и переводов между резидентами и нерезидентами в иностранной валюте и тенге, по которым оформляются паспорта сделок, с использованием карт-счетов либо путем внесения наличных денег на банковский счет».

Отсюда разрешены платежи и переводы наличными деньгами между резидентом и нерезидентом по экспортно-импортным операциям, если отсутствует необходимость в оформлении паспорта сделки.

Пункт 63 Инструкции об организации экспортно-импортного контроля устанавливает, что паспорт сделки при экспортно-импортных контрактах не оформляется, если сумма экспортного или импортного контракта на момент его заключения не превышала эквивалент 10 000 долларов США. Таким образом, расчеты сторон по импортному или экспортному контракту, сумма которого на момент его заключения не превышала эквивалента 10 000 тысяч долларов США, могут производиться наличными деньгами.

В отношении экспортных операций имеется еще одно дополнительное требование. Пункт 14-1 Правил проведения валютных операций излагает, что «по сделкам, связанным с экспортом товаров, сумма которых не превышает эквивалент 10 000 долларов США, допускается зачисление полученной юридическим лицом-резидентом за пределами республики экспортной валютной выручки на банковский счет в уполномоченном банке. При этом сумма зачисляемой на банковский счет в одном уполномоченном банке в течение календарного месяца экспортной валютной выручки не должна превышать эквивалент 10 000 долларов США. Для зачисления юридическим лицом-резидентом наличной иностранной валюты на свой банковский счет в уполномоченном банке необходимо представление таможенных документов, подтверждающих вывоз юридическим лицом-резидентом товара из республики и ввоз им наличной иностранной валюты в республику».

К сожалению, формулировка пункта не совсем точна. В первом предложении предположительно речь идет о наличной экспортной выручке, но слово «наличной» отсутствует.

Тем не менее можно заключить, что по экспортным операциям резидент-экспортер вправе зачислять наличную экспортную выручку на свой банковский счет в одном уполномоченном банке в течение одного календарного месяца в сумме, не превышающей эквивалента 10 000 долларов США, при представлении таможенных документов, подтверждающих вывоз этим лицом как экспортером из Казахстана товара и последующий ввоз им наличной валюты в оплату экспортированного товара.

Рұқсат етілген қолма-қол төлемдердің басқа түрі - жеке тұлғалардың аударымдары. Қазақстанның аумағында жеке тұлғалардың теңгемен қолма-қол ақшасын банктік шот ашпай уәкілетті банктер арқылы бір жолғы аударым жасауларына шек қойылмайды. Қазақстаннан немесе Қазақстанға жіберілетін мұндай аударымдарға келетін болсақ, олар баламасы 10 000 АҚШ долларынан аспайтын мөлшерде бір операциялық күн ішінде бір реттен аспайтын бір уәкілетті банк арқылы және бұл аударымдарға кәсіпкерлік қызметті, инвестицияларды жүзеге асыруға, жылжымайтын мүлікке құқықтарды сатып алуға, капитал қозғалысымен байланысты өзге операцияларды жүргізуге, сондай-ақ заңды тұлғалар арасындағы келісім-шарттарға үшінші тұлға ретінде ақы төлеуге байланысты болмаған жағдайда (Қазақстан Республикасындағы валюта операцияларын жүргізу ережесінің 40, 41-тармақтары) рұқсат етіледі.

Осылайша, Қазақстанда азаматтық-құқықтық қатынастардың субъектілері жүзеге асыратын қолма-қол ақша төлемдері мен аударымдарына қатысты мынадай талаптар қойылады:

- заңды тұлғалар арасында сомасы 4000 айлық есептік көрсеткіштен аспайтын мәміле бойынша қолма-қол төлемдерге рұқсат беріледі;

- мәміле паспортын ресімдеуді қажет етпейтін импорттық операциялар бойынша қолма-қол ақы төлеуге рұқсат беріледі;

- баламасы 10 000 АҚШ долларынан аспайтын сомадағы экспорттық операциялар бойынша растайтын құжаттарды ұсына отырып, бір айдың ішінде бір уәкілетті банкте 10 000 АҚШ долларынан аспайтын сомада қолма-қол түсімді банктік шотқа есептеуге рұқсат беріледі;

- Қазақстанның аумағында жеке тұлғалардың теңгемен қолма-қол ақшасын банктік шот ашпай уәкілетті банктер арқылы бір жолғы аударым жасауына рұқсат беріледі; жеке тұлғалар Қазақстаннан немесе Қазақстанға бір реттен аспайтын, бір операциялық күн ішінде коммерциялық емес мақсатта баламасы 10 000 АҚШ долларынан аспайтын мөлшердегі қолма-қол ақшаны банктік шот ашпай-ақ аудары алады.

Другой вид разрешенных наличных платежей – это переводы физических лиц. На территории Казахстана не ограничиваются разовые переводы наличных денег физическими лицами в тенге через уполномоченные банки без открытия банковского счета. Что касается таких переводов из Казахстана или в Казахстан, то они также разрешены, но в размере, не превышающем эквивалент 10 000 долларов США через один уполномоченный банк не более одного раза в течение одного операционного дня, и при условии, что эти переводы не связаны с осуществлением предпринимательской деятельности, инвестиций, приобретением прав на недвижимость, проведением иных операций, связанных с движением капитала, а также оплатой контрактов между юридическими лицами в качестве третьего лица (пункты 40, 41 Правил проведения валютных операций в Республике Казахстан).

Таким образом, по отношению к наличным платежам и переводам, осуществляемым субъектами гражданско-правовых отношений в Казахстане, требования будут следующими:

- разрешаются наличные платежи между юридическими лицами по сделке, сумма которой не превышает 4000 месячных расчетных показателей;

- допускается наличная оплата по импортным операциям, не требующим оформления паспорта сделки;

- по экспортным операциям, сумма которых не превышает эквивалент 10 000 долларов, допускается зачисление на банковский счет наличной выручки в сумме не более 10 000 долларов США в течение одного месяца в одном уполномоченном банке при представлении подтверждающих документов;

- разрешаются на территории Казахстана разовые переводы наличных денег физическими лицами в тенге без ограничения суммы через уполномоченные банки без открытия банковского счета; из Казахстана или в Казахстан физические лица могут переводить без открытия банковского счета наличные деньги в размере, не превышающем эквивалент 10 000 долларов США через один уполномоченный банк не более одного раза в течение одного операционного дня, в некоммерческих целях.

Қазақстан қор нарығы – дамуының маңызды кезеңдері

Шалғымбаева Г. Н.

Ұлттық Банк Төрағасының Кеңесшісі

Осы жұмыс – қор нарығының елдің тұтастай алғанда қаржы нарығының дамуы тұрғысынан алғанда елдегі өткен және болып отырған даму процесін жүйелендірудің және жетілдірудің басы. Автордың пікірінше жұмыста отандық қор нарығы қалыптасуының тек ең маңызды кезеңдері ғана көрсетілген. Көп жұмыс істелді, қоғамдастық мойындаған, ТМД бойынша біздің көршілеріміз теңесетін Қазақстандық қор нарығының үлгісі ең басынан бастап құрылып, жұмыс істеуде, бірақ алда әлі де көптеген жұмыстар күтіп тұр. Қор нарығы қалыптасуының алғашқы 13 жылының қомақты тәжірибесіне сүйене отырып, қор нарығында қалыптасқан дәстүрлердің лайықты түрде жалғасатынына, жинақталған білім мен тәжірибенің жоғалмайтынына және жаңа шыңдарға қол жететініне сенгіміз келеді. Мұның өте қиын және жауапты екенін білемін. Бірақ, Льюис Кэрролл айтқандай: “Бір орында тұрып қалмас үшін өте тез жүгіру керек. Ал алға қарай жылжу үшін – кемінде екі есе шапшаң жүгіру керек”.

1991 жыл

Қазақ КСР Қаржы министрлігінің құрылымында жаңа құрылымның – Жаңа шаруашылық жүргізу нысандары, ақша және бағалы қағаздар айналымы бөлімінің құрылуы.

16 сәуірде – “Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы” Заңы – Ұлттық Банк өзінің қаржы-кредиттік, ақша жүйесін, алтын қорын, алмас және валюта қорларын құру құқығын алды.

Қазақ КСР нормативтік актілерін қабылдау:

11 маусымда – “Қазақ КСР-ғы бағалы қағаздар айналысы және қор биржасы туралы” Заң;

24 маусымда – “Шаруашылық серіктестіктер туралы” Заң;

13 қарашада – Қазақ КСР Министрлер кабинетінің “Бағалы қағаздар туралы ережені” бекіткен қаулысы (өзгерістер мен толықтырулар 1993 жылғы 30 шілдеде енгізілді);

24 желтоқсанда – “Бағалы қағаздармен операцияларға салықтар туралы” Заң.

Нормативтік база құрылады.

Алғашқы акционерлік қоғам – КТК-нің (Коммерциялық телевизиялық арна) эмиссиясы тіркелді.

Бағалы қағаздар нарығының алғашқы кәсіби

Казахстанский фондовый рынок – важнейшие этапы развития

Шалғымбаева Г. Н.

Советник Председателя Национального Банка

Данная работа – начало систематизации прошедших и происходящих в стране процессов развития и совершенствования фондового рынка в контексте развития всего финансового рынка страны. В работе отражены лишь самые значимые, по мнению автора, вехи становления отечественного фондового рынка. Сделано очень много, с нуля построена и действует признанная обществом Казахская модель фондового рынка, на которую равняются наши соседи по СНГ, но предстоит сделать еще больше. Хочется верить, что, опираясь на солидный опыт первых 13 лет становления фондового рынка, будут достойно продолжены сложившиеся на фондовом рынке традиции, не растеряются накопленные знания и опыт, и будут достигнуты новые высоты. Знаю, что это очень и очень трудно и ответственно. Но, как сказал Льюис Кэрролл: «Надо очень быстро бежать, чтобы просто оставаться на одном месте. А чтобы двигаться вперед – надо бежать, по крайней мере, в два раза быстрее».

1991 год

Создание в структуре Министерства финансов Казахской ССР нового структурного подразделения – Отдела новых форм хозяйствования, денежного обращения и ценных бумаг.

16 апреля – Закон Казахской ССР «О государственной независимости Казахстана» – Национальный Банк получил право создать свою финансово-кредитную, денежную системы, золотой запас, алмазный и валютный фонды.

Принятие нормативных актов Казахской ССР:

11 июня – Закона «Об обращении ценных бумаг и фондовой бирже в Казахской ССР»;

24 июня – Закона «О хозяйственных товариществах»;

13 ноября – постановления Кабинета Министров Казахской ССР, утвердившего «Положение о ценных бумагах» (изменения и дополнения внесены 30 июля 1993 года);

24 декабря – Закона «О налоге на операции с ценными бумагами».

Создается нормативная база.

Регистрация эмиссии первого акционерного общества – КТК (Коммерческий телевизионный канал).

катысушылары – брокерлер-дилерлердің пайда болуы.

Алғашқы Қазақстан (Алматы) қор биржасының құрылуы, алғашқы сауда-саттықты жүргізу.

1992 жыл

Мемлекет иелігінен алудың және жекешелендірудің ұлттық (мемлекеттік) бағдарламасын қабылдау және кәсіпорындарды акционерлендірудің басталуы.

Президенттің “Материалдық өндіріс салаларындағы меншікті мемлекет иелігінен алу және жекешелендіру бойынша жұмысты жандандыру жөніндегі шаралар туралы” 28 сәуірдегі Жарлығы.

“Қысқа мерзімді қазынашылық вексельдерді айналысқа шығару тәртібі мен талаптары туралы” Қаржы министрлігінің және Ұлттық Банктің ережесі.

Қаржы министрлігінің алқасы наурыз айында мыналарды бекітті:

“Акционерлік қоғамдардың бағалы қағаздар эмиссиясын тіркеу тәртібі туралы уақытша нұсқаулық”;

“Бағалы қағаздар нарығындағы кәсіби қызметті лицензиялау тәртібі туралы уақытша нұсқаулық”;

Мемлекеттік ішкі ұтыс заемының мемлекеттік міндеттемелерін (бондарын) айналысқа шығару.

Мемлекеттік қысқа мерзімді (айналыс мерзімі 3 айдан аспайтын) қазынашылық міндеттемелерді орналастыру бойынша жүйелі аукциондар өткізудің басталуы.

1993 жыл

Бөлімнің базасында Мемлекеттік бағалы қағаздар және қаржы нарығы басқармасын құру.

Қазақ КСР-ның Мемлекеттік жекешелендіру қорын құру (Қазақ КСР Министрлер Кабинетінің 1993 жылғы 9 шілдедегі № 582 қаулысы).

Мемлекет иелігінен алудың және жекешелендірудің ұлттық (мемлекеттік) бағдарламасын жүзеге асыру үшін жеке инвестициялық-жекешелендіру қорларын құру.

Елде 230 екінші деңгейдегі коммерциялық банктер жұмыс істейді.

12 қарашада – Президенттің “Ұлттық валютаны енгізу туралы” Жарлығы – елдің орталық банкі – Ұлттық Банк ақша-кредит саласының жұмысына жауап береді және Президентке есеп береді.

17 қарашада – Ұлттық Банк және Қазақстанның 23 жетекші коммерциялық банкі Ұлттық Банктің Банкаралық валюта операциялары орталығы (Валюта биржасы) негізінде валюта биржасын (“Қазақстан банкаралық валюта биржасы” ЖАҚ) құруға шешім қабылдады.

19 қарашада – АҚШ долларымен алғашқы сауда-

Появление первых профессиональных участников рынка ценных бумаг – брокеров-дилеров.

Создание первой Казахстанской (Алма-Атинской) фондовой биржи, проведение первых торгов.

1992 год

Принятие Национальной (Государственной) Программы разгосударствления и приватизации и начало процесса акционирования предприятий.

Указ Президента от 28 апреля «О мерах по активизации работы по разгосударствлению и приватизации собственности в отраслях материального производства».

Положение Министерства финансов и Национального Банка «О порядке и условиях выпуска в обращение краткосрочных казначейских векселей».

Коллегией Министерства финансов в марте утверждены:

«Временная инструкция о порядке регистрации эмиссии ценных бумаг акционерными обществами»;

«Временная инструкция о порядке лицензирования профессиональной деятельности на рынке ценных бумаг»;

Выпуск в обращение государственных обязательств (бондов) Государственного внутреннего выигрышного займа.

Начало проведения регулярных аукционов по размещению государственных краткосрочных (срок обращения не более 3-х месяцев) казначейских обязательств.

1993 год

Создание на базе Отдела Управления государственных ценных бумаг и финансового рынка.

Создание Государственного приватизационного фонда Казахской ССР (постановление Кабинета Министров Казахской ССР от 9 июля 1993 года № 582).

Создание частных инвестиционно-приватизационных фондов для реализации Национальной (Государственной) Программы разгосударствления и приватизации.

В стране работают 230 коммерческих банков второго уровня.

12 ноября – Указ Президента «О введении национальной валюты» – Национальный Банк – центральный банк страны – отвечает за функционирование денежно-кредитной сферы и подотчетен Президенту.

17 ноября – Национальный Банк и 23 ведущих казахстанских коммерческих банка приняли решение создать валютную биржу (ЗАО «Казахстанская межбанковская валютная биржа») на основе Центра межбанковских валютных операций (Валютной биржи) Национального банка.

саттық (бағамы 4,68);

26 қарашада – Ресей рублімен алғашқы сауда-саттық (бағамы 3,84).

1994 жыл

Орталық Азия қор биржасының құрылуы.

20 наурызда – Президенттің “Бағалы қағаздар нарығын қалыптастыру жөніндегі шаралар туралы” және “Бағалы қағаздармен жасалатын операцияларға салынатын салық туралы” Жарлықтары қабылданды.

Сәуір – мемлекеттік қысқа мерзімді (айналыс мерзімі 3 айдан аспайтын) қазынашылық міндеттемелерді орналастыру бойынша жүйелі аукциондар өткізудің басталуы – эмитенті Қаржы министрлігі, қаржы агенті – Ұлттық Банк.

30 сәуірде – 30 кәсіпорынның акциялар пакетін қоя отырып алғашқы купондық аукционды өткізу.

24 желтоқсанда – Азаматтық кодекстің қабылдануы (өзгерістерімен және толықтыруларымен).

27 желтоқсанда – “Шетелдік инвестициялар туралы” Заңның қабылдануы (өзгерістерімен және толықтыруларымен).

1995 жыл

11 қаңтарда – Бағалы қағаздар жөніндегі ұлттық комиссияны (БҚҰК) құру.

Президенттің Заң күші бар Жарлықтарын қабылдау:

17 сәуірде – “Лицензиялау туралы”, “Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы”.

21 сәуірде – “Бағалы қағаздар және қор биржасы туралы” – БҚҰК-ның құқықтық мәртебесі, оның функциялары және өкілеттіктері белгіленді;

24 сәуірде – “Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы”;

2 мамырда – “Шаруашылық серіктестіктер туралы” – ашық және жабық АҚ жарғылық капиталының ең төменгі мөлшеріне қойылатын талаптар белгіленді.

6 айлық айналыс мерзімі бар МҚО эмиссиясы.

Маусым – Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарды орналастыруды бастауы. Бюджет тапшылығын инфляциялық емес өтеуге көшуге әрекет жасау.

19 маусымда – Президенттің “Мемлекеттік кәсіпорын туралы” Заң күші бар Жарлығы – бұрын мемлекеттік санатына жатқызылған, бірақ Үкіметтің қаулысымен әзірленген және бекітілген мемлекеттік кәсіпорындардың тізбесіне енгізілмеген кәсіпорындар осы Жарлықтың 2-бабына сәйкес басқа ұйымдық-құқықтық нысанға қайта ұйымдастырылуы тиіс.

30 маусымда – “Қазақстан банкаралық валюта биржасы” ЖАҚ-ы “Қазақстан банкаралық валюта-қор биржасы” болып атала басталды, биржаның SWIFT кіруі.

19 ноября – первые торги долларом США (курс 4,68);

26 ноября – первые торги российским рублем (курс 3,84).

1994 год

Образование Центрально-Азиатской фондовой биржи.

20 марта – принятие Указов Президента «О мерах по формированию рынка ценных бумаг» и «О налогообложении операций с ценными бумагами».

Апрель – начало проведения регулярных аукционов по размещению государственных краткосрочных (срок обращения не более 3-х месяцев) казначейских обязательств – эмитент Министерство финансов, финансовый агент – Национальный Банк.

30 апреля – проведение первого купонного аукциона с выставлением на него пакетов акций 30 предприятий.

24 декабря – принятие Гражданского Кодекса (с изменениями и дополнениями).

27 декабря – принятие Закона «Об иностранных инвестициях» (с изменениями и дополнениями).

1995 год

11 января – создание Национальной Комиссии по ценным бумагам (НКЦБ).

Принятие Указов Президента, имеющих силу Закона:

17 апреля – «О лицензировании», «О государственной регистрации юридических лиц».

21 апреля – «О ценных бумагах и фондовой бирже» – определен правовой статус НКЦБ, ее функции и полномочия;

24 апреля – «О налогах и других обязательных платежах в бюджет»;

2 мая – «О хозяйственных товариществах» – установлены требования к минимальному размеру уставного капитала открытого и закрытого АО.

Эмиссия ГКО со сроком обращения 6 месяцев.

Июнь – начало размещения Национальным Банком краткосрочных нот. Попытка перехода на неинфляционное покрытие дефицита бюджета.

19 июня – Указ Президента, имеющий силу Закона «О государственном предприятии» – предприятия, относимые ранее к категории государственных, но не включенные в перечень государственных предприятий, разработанный и утвержденный постановлением Правительства в соответствии со статьей 2 данного указа, должны преобразоваться в другую организационно-правовую форму.

30 июня – ЗАО «Казахстанская межбанковская валютная биржа» стала называться «Казахстанская межбанковская валютно-фондовая биржа», вступление биржи в SWIFT.

31 тамызда – Президенттің “Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы” Заң күші бар Жарлығы.

2 қазанда – “Қазақстан банкаралық валюта-қор биржасы” Бағалы қағаздар жөніндегі ұлттық комиссиядан бағалы қағаздар нарығында биржалық қызметті жүзеге асыруға № 1 лицензия алды (шектеулі сауда-саттық құқығымен – тек МБҚ ғана).

29 қыркүйекте – биржадағы МБҚ-мен алғашқы сауда-саттық.

3 желтоқсанда – “Жекешелендіру туралы”. Мемлекет иелігінен алудың және жекешелендірудің ұлттық (мемлекеттік) бағдарламасын жүзеге асырудың екінші кезеңі – жаппай жекешелендірудің басталуы.

1996 жыл

6 ақпанда – Брокерлер-дилерлер қауымдастығы (БДҚ) құрылды.

Үкіметтің қаулысымен мыналар бекітілді:

28 наурызда – БҚҰК туралы ереже (№ 370);

12 сәуірде – “Қазақстан банкаралық валюта-қор биржасының” атауы “Қазақстан қор биржасы” болып өзгерді;

15 мамырда – ҚБВҚБ-да АҚШ долларына фьючерстермен алғашқы сауда-саттық.

Үкіметтің қаулысымен мыналар бекітілді:

17 мамырда – Қазақстан Республикасында бағалы қағаздар нарығын дамытудың 1996-1998 жылдарға арналған бағдарламасы (№ 608);

Орталық Депозитарий туралы;

Бағалы қағаздарды ұстаушылардың тізілімін жүргізу туралы;

Кастодиандық қызмет туралы ережелер (барлығы № 944 қаулымен бекітілді).

12 айлық айналыс мерзімі бар МҚО-дың алғашқы эмиссиясы.

1 тамызда – “Жекешелендірілген кәсіпорындардың акцияларының мемлекеттік пакетін қор биржасында сату туралы”.

Қараша – Ұлттық Банктің құрамында жаңа құрылымдық бөлімше – Мемлекеттік бағалы қағаздардың депозитарий басқармасы құрылды. Ол жасалған мәмілелер бойынша нақты уақыт режимінде автоматты түрде есеп айырысуды жүзеге асыру үшін ҚБЕО-ның ірі төлемдер жүйесіне қосылды.

13 қарашада – ҚБВҚБ-да биржалық қызметті жүзеге асыру үшін БҚҰК-ның толық лицензиясын алуы.

15 қарашада – № 1391 “Заңды тұлғалардың бағалы қағаздар рыногында кәсіби қызметті жүзеге асыруға құқығын лицензиялау кезінде қойылатын біліктілік талаптарын бекіту туралы”.

Қараша – Экономикалық дамудың мынадай үш саланы: жекешелендіру жүргізуді, капитал нарықтарын дамытуды және зейнетақы реформасын қамтитын стратегиясы мақұлданды.

31 августа – Указ Президента, имеющий силу Закона «О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан».

2 октября – Казахстанская межбанковская валютно-фондовая биржа получила от Национальной комиссии по ценным бумагам лицензию № 1 на осуществление биржевой деятельности на рынке ценных бумаг (с ограниченным правом торгов – только ГЦБ).

29 сентября – первые торги на бирже ГЦБ.

3 декабря – «О приватизации». Начало второго этапа реализации Национальной (Государственной) Программы разгосударствления и приватизации – массовой приватизации.

1996 год

6 февраля – создана Ассоциация Брокеров-дилеров (АБД).

Постановлением Правительства утверждено:

28 марта – Положение о НКЦБ (№ 370);

12 апреля – Казахстанская межбанковская валютно-фондовая биржа была переименована в «Казахстанская фондовая биржа»;

15 мая – первые торги фьючерсами на доллар США на КМВФБ.

Постановлениями Правительства утверждены:

17 мая – Программа развития рынка ценных бумаг в Республике Казахстан на 1996-1998 годы (№ 608);

Положения: О Центральном Депозитарии;

О ведении реестра держателей ценных бумаг;

О кастодиальной деятельности (все за № 944).

Первая эмиссия ГКО со сроком обращения 12 месяцев.

1 августа – «О продаже государственного пакета акций приватизируемых предприятий на фондовой бирже».

Ноябрь – в составе Национального Банка создано новое структурное подразделение – Управление депозитария государственных ценных бумаг. Оно было подключено к системе крупных платежей КЦМР для осуществления автоматических расчетов по проводимым сделкам в режиме реального времени.

13 ноября – получение полной лицензии НКЦБ КФБ на осуществление биржевой деятельности на РЦБ.

15 ноября № 1391 – «Об утверждении квалификационных требований при лицензировании юридических лиц на право осуществления профессиональной деятельности на рынке ценных бумаг».

Ноябрь – одобрена триединая стратегия экономического развития, которая включает проведение приватизации, развитие рынков капитала и пенсионную реформу.

14 желтоқсанда – “Бағалы қағаздармен биржалық сауда жасауды жетілдіру жөніндегі шаралар туралы” (№1538).

24 желтоқсанда – “Валюталық реттеу туралы” Заңның қабылдануы.

Қазақстан және Халықаралық Қазақстан қор биржаларының Биржалық Кеңестері бірігуі туралы бірлескен шешім қабылдады.

31 желтоқсанда – Үкіметтің “Мемлекеттік акциялар пакетінің бір бөлігі қор биржасында сатылатын шаруашылық жүргізуші субъектілердің тізбесін бекіту туралы” № 1716 қаулысы – бірінші кезектегі 32 кәсіпорын және екінші кезектегі 24 кәсіпорын белгіленді, үлгі қор биржасын айқындау жөнінде 14 желтоқсанда жарияланған тендердің қорытындысы шығарылды. Қазақстан және Халықаралық Қазақстан қор биржаларының бірлестігі жеңімпаз болып танылады.

1997 жыл

Мынадай Заңдар қабылданды:

“Бағалы қағаздар рыногы туралы”;

“Қазақстан Республикасында Бағалы қағаздармен жасалған мәмілелерді тіркеу туралы”;

“Қазақстан Республикасындағы инвестициялық қорлар туралы”;

5 сәуірде – “Экономиканың тікелей отандық және шетелдік инвестицияларды тартуға арналған басым секторларының тізбесін бекіту туралы”;

10 сәуірде – “Сыртқы қарыз алу және сыртқы борышты басқару туралы”.

16 мамырда ЖАҚ нысанындағы құрылтайшылар жиналысының шешімімен Ұлттық Банктің мемлекеттік бағалы қағаздар депозитарийі басқармасының базасында Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі (22 банк және 7 брокерлік компания құрған, жарғылық капиталы жалпы сомасы 5 800 000 теңге, номиналы 200 000 теңге болатын 29 акциядан тұратын коммерциялық емес ұйым) құрылды. ОД құру және оның Ережелер жиынтығын бекіту кезінде Отыздық тобының ұсыныстары ескерілді.

Мамыр – 13 тәуелсіз тіркеуші Тіркеушілер одағына біріктірілді.

6 маусымда – Үкіметтің “Мемлекеттік акциялар пакетінің бір бөлігі қор биржасында сатылатын, шаруашылық жүргізуші субъектілер тізбесіне енгізілген кәсіпорындардың мемлекеттік акциялар пакетінің көлемін айқындау туралы” № 936 қаулысы.

20 маусымда – “Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы”.

30 шілдеде – шетел валютасымен және шетел валютасына мерзімді келісім-шарттармен сауда-саттықтың мамандандырылған ұйымдастырушы ретінде “Алматы қаржы құралдарының биржасы” ЖАҚ-ның (AFINEX) биржадан бөлінуі тіркелді.

14 декабрь – «О мерах по активизации биржевой торговли ценными бумагами» (№1538).

24 декабря – принятие Закона «О валютном регулировании».

Биржевые Советы Казахской и Международной казахской фондовых бирж приняли совместное решение об их объединении.

31 декабря – постановление Правительства №1716 – «Об утверждении перечней хозяйствующих субъектов, часть государственного пакета акций которых будет реализована на фондовой бирже» – определены 32 предприятия первого и 24 предприятия второго эшелона, подведены итоги объявленного 14 декабря тендера по определению модельной фондовой биржи. Победителем было признано объединение Казахской и Международной казахской фондовых бирж.

1997 год

Принятие Законов:

«О рынке ценных бумаг»;

«О регистрации сделок с ценными бумагами»;

«Об инвестиционных фондах в Республике Казахстан»;

5 апреля – «Об утверждении перечня приоритетных секторов экономики для привлечения прямых отечественных и иностранных инвестиций»;

10 апреля – «О внешнем заимствовании и управлении внешним долгом».

16 мая решением собрания учредителей в форме ЗАО на базе Управления депозитария государственных ценных бумаг Национального Банка создан Центральный депозитарий ценных бумаг (некоммерческая организация, созданная 22 банками и 7 брокерскими компаниями, уставный капитал состоит из 29 акций номиналом 200 000 тенге на общую сумму 5 800 000 тенге). При создании ЦД и утверждении его Свода правил учтены рекомендации Группы тридцати.

Май – объединение 13-ти независимых регистраторов в Союз регистраторов.

6 июня – постановление Правительства №936 «Об определении величины государственного пакета акций предприятий, вошедших в перечень хозяйствующих субъектов, часть государственного пакета акций которых будет реализована на фондовой бирже».

20 июня – «О пенсионном обеспечении в Республике Казахстан».

30 июля – зарегистрировано выделение из биржи ЗАО «Алматинская биржа финансовых инструментов» (AFINEX) как специализированный организатор торгов иностранными валютами и срочными контрактами на иностранные валюты.

1 тамызда – Үкіметтің Инвестициялық жекешелендіру қорларының мәселелері № 1208 қаулысы (Инвестициялық жекешелендіру қорлары акционерлерінің жалпы жиналысын әзірлеудің және өткізудің ерекшеліктері туралы ереже).

1 қыркүйектен бастап Қазақстан қор биржасы заңды түрде Қазақстан қор биржасы (KASE) және Алматы қаржы құралдарының биржасы (AFINEX) болып екіге бөлінді.

24 қыркүйекте Үкіметтің қаулысымен “Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қоры” ЖАҚ құрылды (№1372).

30 қыркүйекте – Үкіметтің “Жинақтаушы зейнетақы қорларының зейнетақы жарналарын тарту және зейнетақы төлемдерін жүзеге асыру жөніндегі қызметін лицензиялау туралы ережені бекіту туралы” № 1396 қаулысы.

2 қазанда – Үкіметтің “Зейнетақы активтерін инвестициялық басқару жөніндегі қызметті лицензиялау туралы ережені бекіту туралы” № 1402 қаулысы.

4 қарашада БҚҰК Президенттері комитетінің халықаралық конференциясында Қазақстан Республикасы Бағалы қағаздар жөніндегі комиссиялардың халықаралық ұйымына (IOSCO) қабылданды.

5 қарашада – жаппай жекешелендіру шеңберінде акциялардың мемлекеттік пакеттерін сату жөніндегі алғашқы сауда-саттық.

13 қарашада – Президенттің Жарлығымен Бағалы қағаздар жөніндегі ұлттық комиссия туралы ереже бекітілді (№ 3755).

18 қарашада – листингі жоқ компаниялардың бағалы қағаздарымен KASE-гі алғашқы сауда-саттық.

1998 жыл

Жыл шын мәнінде зейнетақымен қамсыздандырудың бірлескен жүйесінен жинақтаушы жүйесіне өту көзделетін зейнетақы реформасын жүзеге асырудан басталды.

Қаңтар – Зейнетақы қорлары қауымдастығының құрылуы, KASE бірінші сайтының ашылуы.

14 ақпанда Премьер-министрдің № 40-р өкімімен алғашқы “көгілдір фишкалар” – “Ақтөбемұнайгаз”, “Маңғыстаумұнайгаз”, “Қазақтелеком”, “Өскемен титан-магний комбинаты” және “Қазақмыс Корпорациясы” (бұрынғы “Жезқазғантүстіметалл” АҚ) АҚ-ның акцияларының мемлекеттік пакеттерін орналастыру жөніндегі инвестициялық тендердің жеңімпаздарымен келіссөздер жүргізу жөніндегі жұмыс комиссиясы құрылды.

Наурыздан бастап бағалы қағаздар нарығы кәсіби қатысушыларының және бағалы қағаздармен сауда-саттық ұйымдастырушылардың жасалған мәмілелер туралы жүйелі және жедел есеп беру практикасы ендірілді.

1 августа – постановление Правительства № 1208 Вопросы инвестиционных приватизационных фондов (Положение об особенностях подготовки и проведения общих собраний акционеров инвестиционных приватизационных фондов).

С 1 сентября Казахская фондовая биржа юридически разделась на две части – Казахстанскую фондовую биржу (KASE) и Алматинскую биржу финансовых инструментов (AFINEX).

24 сентября постановлением Правительства создано ЗАО «Государственный накопительный пенсионный фонд» (№1372).

30 сентября – постановление Правительства №1396 «Об утверждении Положения о лицензировании деятельности накопительных пенсионных фондов по привлечению пенсионных взносов и осуществлению пенсионных выплат»

2 октября – постановление Правительства №1402 «Об утверждении Положения о лицензировании деятельности по инвестиционному управлению пенсионными активами».

4 ноября на международной конференции Комитета Президентов НКЦБ Республика Казахстан принята в Международную организацию комиссий по ценным бумагам (IOSCO).

5 ноября – первые торги по продаже государственных пакетов акций в рамках массовой приватизации.

13 ноября – Указом Президента утверждено Положение о Национальной комиссии по ценным бумагам (№ 3755).

18 ноября – первые торги на KASE ценными бумагами нелистинговых компаний.

1998 год

Год начался практической реализации пенсионной реформы, предусматривающей переход от солидарной системы пенсионного обеспечения к накопительной системе.

Январь – образование Ассоциации пенсионных фондов, открытие первого сайта KASE.

14 февраля распоряжением Премьер-министра № 40-р сформирована Рабочая комиссия по проведению переговоров с победителями инвестиционного тендера по размещению государственных пакетов акций первых «голубых фишек» – АО “Актюбемұнайгаз”, “Мангистаумұнайгаз”, “Қазақтелеком”, “Усть-Каменогорский титано-магниевого комбинат” и “Корпорация Қазақмыс” (бывшее АО “Жезқазғанцветмет”).

С марта внедрена практика регулярной и оперативной отчетности профессиональных участников рынка ценных бумаг и организаторов торгов ценными бумагами о заключенных сделках.

21 марта принято постановление Правительства

21 наурызда Үкіметтің “Ақпарат алмасуды қамтамасыз ету және мемлекеттік меншік жөніндегі деректердің ақпараттық базасын жүргізу жөніндегі шаралар туралы” № 246 қаулысы қабылданды.

8 маусымда – Әділет министрлігінде Қазақстан тізілім ұстаушыларының қауымдастығы (ҚТҰК) тіркелді.

18 маусымда – Үкіметтің “Қазақстан Акционерлік Халықтық Жинақ Банкінің мәселелері” № 559 қаулысы – 1998 жылдың 3 тоқсанның соңына дейін қор нарығында банктің 10% мөлшердегі акциялар пакетінің бір бөлігін сату көзделді. Бұл шешім жүзеге асырылған жоқ және 6 желтоқсанда Үкіметтің № 1247 қаулысымен бұл шешімнің күші жойылды.

19 маусымда – Үкіметтің “Қазақстан Республикасында мемлекет активтерін тиімді басқару мен оларға билік жасауды қамтамасыз ету жөніндегі 1998-1999 жылдарға арналған шаралар туралы” № 575 қаулысымен акцияларының мемлекеттік пакеті халықаралық және ішкі қор нарығында сату жоспарланған акционерлік қоғамдардың тізімі бекітілді.

10 шілдеде – “Акционерлік қоғамдар туралы” Заң қабылданды.

29 шілдеде – Үкіметтің “Қор нарықтарында акциялардың мемлекеттік пакеттерін бастапқы орналастыру жөнінде инвестициялық банкермен және компаниялармен келіссөз жүргізудің қорытынды кезеңінің нәтижелері туралы” № 716 қаулысы – “Өскемен ТМК”, “Қазақмыс”, “Манғыстаумұнайгаз” АҚ мемпакеттерін орналастыру жөніндегі келісімдердің шарттары мақұлданды.

19 қазанда – KASE-гі халықаралық бағалы қағаздар – еурооблигациялармен алғашқы биржалық сауда-саттық.

6 қарашада Үкіметтің қаулысымен “Мемлекетке тиесілі акцияларды бағалы қағаздардың ұйымдастырылған рыногы арқылы сатудың ережесі” бекітілді, онымен акциялардың мемлекеттік пакетін ұйымдастырған нарыққа шығару тәртібі айқындалады. 1998 жылғы 25 қарашадан 31 желтоқсанға дейін “екінші кезеңдегі” кәсіпорындар акцияларының мемлекеттік пакетін ұйымдастырған қор нарығына шығаруды жүзеге асыру шеңберінде сату үшін KASE-ке 38 АҚ акцияларының мемпакеті қойылды.

1999 жыл

1 сәуірден бастап KASE және AFINEX жалпы атауы KASE болып біріктірілді.

15 қаңтарда – KASE-ге еуромен сауда-саттық ашылды.

5 сәуірде – Қазақстанның ұлттық валютасы – теңгенің еркін өзгермелі айырбас бағамы режиміне өтуі. Ұлттық Банк валюта нарығында валюта сатушы ретіндегі өктемдігін тоқтатты және негізінен оны сатып алушы бола бастады. Жеке тұлғалардың елдің банкеріндегі депозиттері мен салымдары 400 млн. АҚШ долларына жуық.

№ 246 “О мерах по обеспечению информационного обмера и ведения информационной базы данных по государственной собственности”.

8 июня – в Министерстве юстиции зарегистрирована Казахстанская ассоциация реестродержателей (КАРД).

18 июня – постановление Правительства №559 “Вопросы Акционерного Народного Сберегательного Банка Казахстана” – до конца 3 кв. 1998 года предусматривалось продать на фондовом рынке часть госпакета акций банка в размере 10%. Это решение не было реализовано и 6 декабря своим постановлением № 1247 отменило это решение.

19 июня – постановлением Правительства №575 “Об утверждении плана мероприятий по эффективному управлению государственной собственностью” утвержден список акционерных обществ, государственный пакет акций которых предполагалось реализовать на международном и внутреннем фондовом рынке.

10 июля – принятие Закона “Об акционерных обществах”.

29 июля – постановление Правительства №716 “О результатах заключительного этапа переговоров с инвестиционными банками и компаниями по первичному размещению государственных пакетов акций на фондовых рынках” – одобрены условия Соглашений по размещению госпакетов АО “УКТМК”, “Казахмыс”, “Мангистаумунайгаз”.

19 октября – первые биржевые торги на KASE международными ценными бумагами – еврооблигациями.

6 ноября постановлением Правительства утверждены “Правила продажи акций, принадлежащих государству, через организованный фондовый рынок”, которыми определяется порядок вывода на организованный рынок государственных пакетов акций. С 25 ноября по 31 декабря 1998 года в рамках реализации вывода на организованный фондовый рынок госпакетов акций предприятий “второго эшелона” на KASE выставались для продажи госпакеты акций 38 АО.

1999 год

1 апреля – KASE и AFINEX слились под общим названием KASE.

15 января – открытие торгов на KASE евро.

5 апреля – переход к режиму свободно плавающего обменного курса национальной валюты Казахстана – тенге. Национальный Банк прекратил интервенции на валютном рынке в качестве продавца валюты и стал выступать в основном как ее покупатель. Депозиты и вклады физических лиц в банках страны составляют около 400 млн. долларов США.

13 сәуірде Алматыда ҚР және ҚР қор нарықта-рын интеграциялауға бағытталған шараларды жүзе-ге асыру жөніндегі бірлескен Қазақстан-Қырғызстан жұмыс тобын құру туралы келісімге қол қойылды.

14-15 сәуірде Алматыда Белгіленген кірісі бар қаржы құралдары жөніндегі бірінші Орталық Азия конференциясы өтті.

Зейнетақы активтерінің жалпы көлемі 555 млн. USD жуық болды.

27 мамырда Үкіметтің “Қазақстан Республика-сында бағалы қағаздар рыногын дамытудың мәсе-лелері” № 658 қаулысы қабылданды, онымен Қазақ-стан Республикасында Бағалы қағаздар рыногын дамытудың 1999-2000 жылдарға арналған бағдарла-масы және Үкіметтің 1996 жылғы 17 мамырдағы № 608 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республика-сында Бағалы қағаздар рыногын дамыту бағдарла-масының орындалуы туралы есеп бекітілді.

28 мамырда – Ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың қатысуымен Қазақстан қаржыгерлерінің I Конгресі өтті. Ұйымдастыру комитеті Жинақ ақшаны қорғау және ынталандыру бағдарламасын әзірледі және ол Конгресте талқылау үшін негіз болды. Бағдарлама-ның стратегиялық мақсаты – жинақ ақша дәстүрлерін жасау, елдің қаржы жүйесіне халықтың жасырын жинақталған қаражатын тарту, отандық экономиканы қаржы нарығының инфрақұрылымы арқылы орнықты ұлттық инвестициялық база құру арқылы дамыту, сыртқы қарыз алу көзіне және ин-вестицияларға тәуелді болуды азайту. Қазақстан Қар-жыгерлерінің қауымдастығын құру туралы шешім қабылданды.

1 маусымда – Үкіметтің № 683 қаулысымен Мем-лекеттік мүлікті жекешелендірудің және басқарудың тиімділігін арттырудың 1999-2000 жылдарға арнал-ған бағдарламасы бекітілді. Бағдарламада Үкіметтің ірі кәсіпорындар – “көгілдір фишкалардың” Қазақ-стан қор биржасының “А” листингінің талаптарын орындауы үшін олардың менеджментіне әсер ету ниеті жарияланды.

21-25 маусымда – Алматыда “Қазақстанның зей-нетақы реформасы: нәтижесі, проблемалары, пер-спективалары” атты бірінші Қазақстандық Халықа-ралық конференция өтті. Конференцияның жұмы-сына ТМД, Балтық және алыс шетелдің Ресей, Қазақ-стан, Қырғызстан, Молдова, Өзбекстан, Латвия, Лит-ва, Чили, Перу, Сальвадор, АҚШ, Финляндия, Авст-ралия, Швейцария, Чехия сияқты 15 мемлекетінің өкілдері қатысты.

БҚН-да мүлдем жаңа қаржы құралы – Маңғыс-тау облысының жылдық муниципалдық облигация-лары пайда болды.

29 маусымда – Маңғыстау облысының жергілікті атқарушы органының алғашқы муниципалдық об-лигацияларын KASE айналысқа жіберу.

1 шілдеге 71 банк тіркелді.

13 апреля в Алматы подписано Соглашение о создании совместной Казахстанско-Кыргызской ра-бочей группы по реализации мер, направленных на интеграцию фондовых рынков РК и КР.

14-15 апреля в Алматы состоялась первая Цент-рально-азиатская конференция по финансовым ин-струментам с фиксированным доходом.

Общий объем пенсионных активов составил око-ло 555 млн. USD.

27 мая принято постановление Правительства №658 “Вопросы развития рынка ценных бумаг”, которым утверждены Программа развития рынка ценных бумаг на 1999 – 2000 годы и Отчет о выпол-нении Программы развития рынка ценных бумаг, утвержденной постановлением Правительства от 17 мая 1996 г. № 608.

28 мая – проведение I Конгресса финансистов Казахстана с участием Президента страны Назарба-ева Н.А. Оргкомитетом разработана Программа защиты и стимулирования сбережений, которая и стала основой для обсуждения на Конгрессе. Стра-тегическая цель Программы – создание традиций сбережений, вовлечение в финансовую систему страны скрытых накоплений населения, развитие отечественной экономики посредством создания устойчивой национальной инвестиционной базы через инфраструктуру финансового рынка, умень-шения зависимости от внешних источников заим-ствований и инвестиций. Принято решение о созда-нии Ассоциации финансистов Казахстана.

1 июня – постановлением Правительства № 683 утверждена Программа приватизации и повышения эффективности управления государственным иму-ществом на 1999-2000 годы. В Программе продек-ларировано намерение Правительства воспользо-ваться на менеджмент крупнейших предприятий – “го-лубых фишек” в выполнении ими требований лис-тинга “А” Казахстанской фондовой биржи.

21-25 июня – в Алматы проходила первая Казах-станская Международная конференция “Пенсион-ная реформа Казахстана: итоги, проблемы, перспек-тивы”. В работе конференции приняли участие пред-ставители 15 государств СНГ, Балтии и дальнего за-рубежья – такие как Россия, Казахстан, Кыргызстан, Молдова, Узбекистан, Латвия, Литва, Чили, Перу, Сальвадор, США, Финляндия, Австралия, Швейца-рия, Чехия.

На РЦБ появился принципиально новый финан-совый инструмент – годовые муниципальные об-лигации Мангистауской области.

29 июня – допуск к обращению на KASE первых муниципальных облигаций – местного исполни-тельного органа Мангистауской области.

На 1 июля зарегистрировано 71 банк.

5 июля – открытие сектора операций РЕПО на KASE.

5 шілдеде – KASE-те РЕПО операцияларының секторы ашылды.

2 қарашада KASE Басқармасының № 129/0 шешімімен “МЖЗҚ” ЖАҚ-на және Казкоммерцбанкке теңгенің еркін өзгермелі айырбас бағамына өтуі кезінде шығарылған бес жылдық мемлекеттік міндеттемелер бойынша маркет-мейкер мәртебесі берілді – Қазақстан БҚН-да алғашқы ресми маркет-мейкерлер пайда болды.

13 қарашада БҚҰК Директоратының №№ 482 және 483 қаулыларымен ӨРҰ ретінде қызметін жүзеге асыру үшін “Қазақстан Тізілім ұстаушыларының Қауымдастығы” заңды тұлғалар бірлестігіне және “Активтерді Басқарушылар Қауымдастығы” қауымдастық нысанындағы заңды тұлғалар бірлестігіне лицензиялар берілді.

15 қарашада – Ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың қапысуымен Қазақстан Қаржыгерлерінің II Конгресі өтті.

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру ставкасы – 18%. Экспорттық түсімнің 50%-ын міндетті түрде сату жойылды. Жеке тұлғалардың мерзімді салымдарын міндетті ұжымдық сақтандыру жүйесі құрылды. Елде 58 банк жұмыс істейді, оның ішінде 24 банк шетелдік қатысумен.

Жинақтаушы зейнетақы жүйесі жұмыс істеген толық емес екі жыл ішінде қорлар 56 млрд. теңгеден астам (ЖІӨ-нің 3% астам) жинақтады.

Биржа алаңдарында 1999 жылы жалпы сомасы 442 млрд. теңгеге немесе 3 534 млн. USD мәмілелер жасалды.

2000 жыл

1 қаңтарға жинақтаушы зейнетақы жүйесінің 64, 5 млрд. теңге (460 млн. АҚШ \$ жуық) зейнетақы активтері болды.

18 ақпанда – “Көмірбанк” ААҚ-ның корпоративтік облигациялары – міндеттемелерін бастапқы орналастыру бойынша KASE-те бірінші аукцион өтті.

Сәуір айында оқу орталықтарының өкілдері жиналысының шешімімен “Оқу орталықтарының қауымдастығы” коммерциялық емес ұйымы құрылды.

8 маусымда Үкіметтің “Қазақстан Республикасының Үкіметтік қарыз алуын және жергілікті атқарушы органдарының қарыз алуын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы” № 874 қаулысы қабылданды.

3 шілдеде KASE бөлшек инвесторларға биржаның сауда жүйесінде МБҚ-мен операцияларды жүзеге асыру мүмкіндігін беру мақсатында Ұсақ лоттар секторындағы сауда іске қосылды, яғни Internet арқылы сауда.

17 шілдеде Үкіметтің “Жергілікті атқарушы органдардың қарыз алуы есебінен қаржыландырылатын аймақтық инвестициялық бағдарламаларды Қазақстан Республикасының Үкіметімен келісу рәсімі жөніндегі ережені бекіту туралы” № 1082 қаулысы қабылданды.

2 ноябрь решением Правления KASE № 129/0 ЗАО “ГНПФ” присвоен статус маркет-мейкера по пятилетним государственным обязательствам, выпущенным при переходе к свободно плавающему обменному курсу тенге и Казкоммерцбанку – на РЦБ Казахстана появились первые официальные маркет-мейкеры.

13 ноября постановлением Директората НКЦБ №№ 482 и 483 выданы лицензии на осуществление деятельности в качестве СРО Объединению юридических лиц “Казахстанская Ассоциация Реестродержателей” и Объединению юридических лиц в форме Ассоциации “Ассоциация Управляющих активами”

15 ноября – проведение II Конгресса финансистов Казахстана с участием Президента страны Назарбаева Н.А.

Ставка рефинансирования Национального Банка – 18%. Отменена обязательная продажа 50% экспортной выручки. Создается система обязательного коллективного страхования срочных вкладов физических лиц. В стране работают 58 банков, в том числе 24 банка с иностранным участием.

За неполные два года существования накопительной пенсионной системы фонды накопили более 56 млрд. тенге (более 3% ВВП).

На биржевых площадках в 1999 году проведено сделок на общую сумму 442 млрд. тенге или 3 534, 6 млн. USD.

2000 год

На 1 января накопительная пенсионная система имеет 64, 5 млрд. тенге пенсионных активов (около 460 млн. \$ США).

18 февраля – первый аукцион на KASE по первичному размещению корпоративных облигаций – обязательств ОАО “Комирбанк”.

В апреле решением собрания представителей учебных центров учреждена некоммерческая организация “Ассоциация Учебных центров”.

8 июня принято постановлением Правительства № 874 “Об утверждении Правил осуществления правительственного заимствования и заимствования местными исполнительными органами”.

3 июля KASE запущена торговля в Секторе мелких лотов в целях предоставления возможности розничным инвесторам осуществления операций с ГЦБ в торговой системе биржи, т.е. торговля через Internet.

17 июля № 1082 “Об утверждении Правил по процедуре согласования с Правительством региональных инвестиционных программ, финансируемых за счет заимствования местных исполнительных органов”.

18 тамызда – Үкіметтің “Жинақ ақшаларды қорғау және ынталандыру жөніндегі іс-шаралар туралы” № 1277 қаулысы қабылданды.

24-27 тамызда Ыстықкөлде ТМД елдерінің БҚН кәсіби қатысушыларының бірінші халықаралық семинары өтті.

19 қазанда Бағалы қағаздар жөніндегі комиссиялардың халықаралық ұйымы (IOSCO) Атқарушы комитетінің отырысында ҚР БҚҰК-ын Азия Тынық мұхит аймақтық комитетінен IOSCO-ның Еуропа аймақтық комитетіне ауыстыру туралы шешім қабылдады.

1-3 қарашада Алматыда ТМД елдері қатысушы мемлекеттерінің “Бағалы қағаздар рыногы туралы” үлгі заңын дайындау жөніндегі жұмыс тобының пленарлық сессиясы өтті, оны ТМД Жеке құқықтар ғылыми-консультациялық орталығы ЕҚДБ-мен бірлесіп, Халықаралық құқықтық ынтымақтастық орталығы (Нидерланд), Неміс техникалық ынтымақтастық жөніндегі қоғамы (Германия) және Қазақ мемлекеттік заң академиясының жеке құқық орталығы ұйымдастырды.

28 қарашада Үкіметтің қаулысымен Тұрғын үй құрылысын ұзақ мерзімді қаржыландырудың және ипотекалық несие беру жүйесін дамытудың бағдарламасы бекітілді.

7-8 желтоқсанда Варшавада “Орталық және Шығыс Еуропа елдерінің зейнетақы реформасы” халықаралық конференциясы өтті.

14 желтоқсанда Мәскеуде “Ресейдегі зейнетақы реформасы және мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыруды дамыту” Екінші Халықаралық конференция өтті, оның жұмысына Қазақстан Зейнетақы қорлары қауымдастығының өкілдері қатысты.

2001 жыл

5 қаңтарда – Президенттің “Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу туралы” 1995 жылғы 17 сәуірдегі Заң күші бар Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы” Заң қабылданды.

23 қаңтарда – “Салық және бюджетке төленетін басқа да төлемдер туралы” 1995 жылғы 24 сәуірдегі Заңға өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы” Заң қабылданды.

30 қаңтарда “Әкімшілік құқық бұзушылық туралы” кодекс қабылданды.

2 ақпанда – халықаралық қаржы ұйымының (ХҚҰ) облигацияларымен KASE-гі алғашқы сауда-саттық.

28 ақпанда Үкіметтің “Кейбір акционерлік қоғамдар мен республикалық мемлекеттік кәсіпорындардың (ұлттық компаниялардың) қызметін тиімді басқару мен бақылауды ұйымдастыру жөніндегі шаралар туралы” № 290 қаулысы қабылданды.

2 наурызда – “Кейбір заң актілеріне банк қыз-

18 августа – постановлением Правительства принято постановление № 1277 “О мероприятиях по защите и стимулированию сбережений”.

24-27 августа на Иссык-Куле состоялся первый международный семинар профессиональных участников РЦБ стран СНГ.

19 октября на заседании Исполнительного комитета Международной организации комиссий по ценным бумагам (IOSCO) принято решение о переводе НКЦБ РК из Азиатско-Тихоокеанского в Европейский региональный комитет IOSCO.

1-3 ноября в Алматы прошла пленарная сессия рабочей группы по подготовке модельного закона “О рынке ценных бумаг” государств-участников стран СНГ, организованная Научно-консультативным центром частного права СНГ совместно с ЕБРР, Центром международного правового сотрудничества (Нидерланды), Немецким обществом по техническому сотрудничеству (Германия) и Центром частного права Казахской государственной юридической академии.

28 ноября постановлением Правительства утверждена Программа долгосрочного финансирования жилищного строительства и развития системы ипотечного кредитования.

7-8 декабря в Варшаве состоялась Международная конференция “Пенсионные реформы в странах Центральной и Восточной Европы”.

14 декабря в Москве прошла Вторая Международная конференция “Пенсионная реформа и развитие негосударственного пенсионного обеспечения в России”, в работе которых принимали участие представители казахстанской Ассоциации пенсионных фондов.

2001 год

5 января – принятие Закона “О внесении изменений и дополнений в Указ Президента, имеющий силу Закона “О государственной регистрации юридических лиц” от 17 апреля 1995 года.

23 января – принятие Закона “О внесении изменений и дополнений в закон “О налогах и других обязательных платежах в бюджет” от 24 апреля 1995 года.

30 января – принятие Кодекса “Об административных правонарушениях”.

2 февраля – первые торги на KASE облигациями международных финансовых организаций (МФО).

28 февраля принято постановление Правительства № 290 “О мерах организации эффективного управления и контроля за деятельностью некоторых АО и республиканских государственных предприятий (национальных компаний)”.

2 марта – принятие Закона “О внесении измене-

меті мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы” Заң қабылданды.

Наурыз – KASE-те қор индекстері сериясының есебі іске қосылды.

12 маусымда “Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы” кодекс (Салық кодексі) қабылданды.

11 шілдеде Президенттің “Қаржы нарығын мемлекеттік реттеудің бірыңғай жүйесін ұйымдастыру жөніндегі шаралар туралы” № 654 Жарлығы қабылданды, оған сәйкес БҚҰК функциялары Ұлттық Банкке беріле отырып таратылды.

11 шілдеде Президент “Кейбір заң актілеріне бағалы қағаздар рыногы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы” Заңға қол қойды.

1 тамызда – Ұлттық Банктің құрылымында Бағалы қағаздар нарығын реттеу департаменті жұмыс істей бастады.

KASE-те автоматты РЕПО секторы ашылды.

6 тамызда – Ұлттық Банк Басқармасы “Бағалы қағаздар рыногын мемлекеттік реттеуді жүзеге асырудың кейбір мәселелері туралы” № 302 қаулыны қабылдады.

27 қыркүйекте Ұлттық Банк Директорлар кеңесінің № 526 қаулысымен Ұлттық Банктің Бағалы қағаздар нарығын реттеу департаменті туралы ереже бекітілді.

2 қарашада – KASE тарихында тұңғыш рет барлық операциялардың көлемі 2001 жылы 1 триллион теңгеден асты.

29 қарашада Ұлттық Банк Төрағасының № 272 бұйрығымен Ұлттық Банк жанындағы бағалы қағаздар нарығының мәселелері жөніндегі сараптама кеңесі туралы ереже бекітілді.

6 желтоқсанда Ұлттық Банк Төрағасының № 281 бұйрығымен Ұлттық Банк жанындағы бағалы қағаздар нарығының мәселелері жөніндегі сараптама кеңесінің құрамы бекітілді.

2002 жыл

1 наурыздан бастап KASE Листинг ережесіне “қаржы консультанты” ұғымын енгізді.

14 мамырда Алматыда “Қазақстандағы корпоративтік басқару негіздерін дамыту” халықаралық конференциясы өтті.

17 мамырда Президенттің “Қазақстан Республикасының қаржы рыногын мемлекеттік реттеудің бірыңғай жүйесін ұйымдастыру мәселелері” Жарлығы қабылданды.

15-18 тамызда Ыстықкөл жағалауында бағалы қағаздар нарығы кәсіби қатысушыларының үшінші халықаралық конференциясы өтті. Әзірбайжанның, Қырғызстанның, Ресейдің, Украинаның, Өзбекстанның өкілдері қонақ болды.

Маусым – VI Петербург экономикалық форумын-

ний и дополнений в некоторые законодательные акты по вопросам банковской деятельности”.

Март – запуск на KASE расчета серии фондовых индексов.

12 июня принят Кодекс “О налогах и других обязательных платежах в бюджет” (Налоговый Кодекс).

11 июля подписан Указ Президента № 654 “О мерах по организации единой системы государственного регулирования финансового рынка”, согласно которому НКЦБ упраздняется с передачей своих функций Национальному Банку.

11 июля Президентом подписан Закон “О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты по вопросам рынка ценных бумаг”.

1 августа – в структуре Национального Банка начинает работать Департамент регулирования рынка ценных бумаг.

Открытие на KASE сектора автоматического РЕПО.

6 августа – постановлением Правления Национального Банка № 302 утверждено постановление “О некоторых вопросах осуществления государственного регулирования рынка ценных бумаг”.

27 сентября постановлением Совета Директоров Национального Банка № 526 утверждено Положение о Департаменте регулирования рынка ценных бумаг Национального Банка.

2 ноября – впервые в истории KASE объем всех операций в 2001 году превысил 1 триллион тенге.

29 ноября приказом Председателя Национального Банка № 272 утверждено Положение об Экспертном Совете при Национальном Банке по вопросам рынка ценных бумаг.

6 декабря приказом Председателя Национального Банка № 281 утвержден состав Экспертного Совета при Национальном Банке по вопросам рынка ценных бумаг.

2002 год

С 1 марта KASE ввела в Листинговые правила понятие “финансовый консультант”.

14 мая в Алматы состоялась международная конференция “Развитие основ корпоративного управления в Казахстане”.

17 мая принят Указ Президента “Вопросы организации единой системы государственного регулирования финансового рынка”.

15-18 августа на побережье Иссык-Куля состоялась третья международная конференция профессиональных участников рынка ценных бумаг. Гости – представители Азербайджана, Киргизии, России, Украины, Узбекистана.

Июнь – на VI Петербургском экономическом форуме принято решение об инициировании об-

да ТМД қатысушы мемлекеттерінің бағалы қағаздар нарығын реттеу жөніндегі мемлекеттік органдары басшыларының кеңесін құру мәселесін талқылауға бастамашы болуы туралы шешім қабылданды.

24 қыркүйекте Бағалы қағаздар нарығының мәселесі жөніндегі сараптама кеңесінің шешімімен (№ 19 хаттама) Қазақстандық АҚ-ды корпоративтік басқару принциптерін қолдану жөніндегі ұсынымдар және Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар нарығы кәсіби қатысушыларының және білікті мамандарының этика нормалары бекітілді.

25 қыркүйекте – Ұлттық Банк құрылымының өзгеруіне байланысты БҚН мемлекеттік реттеу функцияларын Қаржылық қадағалау департаменті жүзеге асырады.

2002 жылғы 17-19 қазанда Санкт-Петербургте бағалы қағаздар нарығы кәсіби қатысушыларының “Экономикалық өсу және халықтың әл-ауқатының жақсаруына арналған қор нарығы” атты V бүкілресейлік конференциясы өтті.

24 қазанда Ұлттық Банк Басқармасының қаулысымен Қазақстан депозитарлық қолхаттары (ҚДҚ) туынды бағалы қағаздар болып танылды.

6 желтоқсанда “Депозитарлық жүйелерді интеграциялау – халықаралық бағалы қағаздар нарығындағы тиімді өзара іс-қимыл жасау негізі” атты II Халықаралық семинар өтті (бірінші семинар 2001 жылғы желтоқсанда Өзбекстан Республикасы Мемлекеттік орталық депозитарийінің бастамасы бойынша Ташкентте өтті).

2003 жыл

Қаңтар – елдің барлық қаржылық ұйымдарының қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттарына өтуі.

24 қаңтарда Ұлттық Банктің Директорлар кеңесінің № 25 қаулысымен Ұлттық Банктің Қаржылық қадағалау департаменті туралы ереже бекітілді.

Мынадай Заңдар қабылданды:

“ҚР зейнетақымен қамсыздандыру туралы” ҚР Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы” – МЖЗҚ-ның шарт жасамайтын қор ретіндегі мәртебесі жойылды;

“Электрондық құжат және электрондық цифрлық қолтаңба туралы”.

14 ақпанда – Қазақстан Қаржыгерлерінің III Конгресі өтті.

16 сәуірде Үкіметтің қаулысымен Тұрғын үй құрылысы банкі құру туралы шешім қабылданды.

Мамыр – “Міндетті әлеуметтік сақтандыру туралы” Заң қабылданды.

13 мамырда – “Акционерлік қоғамдар туралы” Заң – АҚ-ды капиталдандыру және олардың қызметінің айқындылығын арттыру.

суждения вопроса создания Совета руководителей государственных органов по регулированию рынков ценных бумаг государств-участников СНГ.

24 сентября решением Экспертного Совета по вопросам рынка ценных бумаг (протокол № 19) утверждены Рекомендации по применению принципов корпоративного управления казахстанскими АО и Нормы этики профессиональных участников и квалифицированных специалистов рынка ценных бумаг Республики Казахстан.

25 сентября – в связи с изменением структуры Национального Банка функции государственного регулирования РЦБ осуществляет Департамент финансового надзора.

17-19 октября 2002 года в Санкт-Петербурге состоялась V всероссийская конференция профессиональных участников рынка ценных бумаг “Фондовый рынок для экономического роста и благосостояния населения”.

24 октября постановлением Правления Национального Банка казахстанские депозитарные расписки (КДР) признаны производными ценными бумагами.

6 декабря в Алматы прошел II Международный семинар “Интеграция депозитарных систем – основа эффективного взаимодействия на международном рынке ценных бумаг” (первый семинар состоялся в декабре 2001 года в Ташкенте по инициативе Государственного центрального депозитария Республики Узбекистан).

2003 год

Январь – переход всех финансовых организаций страны на международные стандарты финансовой отчетности.

24 января постановлением Совета Директоров Национального Банка № 25 утверждено Положение о Департаменте финансового надзора Национального Банка.

Приняты Законы:

«О внесении изменений и дополнений в закон РК “О пенсионном обеспечении в РК” – упразднен статус ГНПФ как фонда по умолчанию;

“Об электронном документе и электронной цифровой подписи”.

14 февраля – состоялся III Конгресс финансистов Казахстана.

16 апреля постановлением Правительства принято решение о создании Жилстройбанка.

Май – принят закон “Об обязательном социальном страховании”.

13 мая – закон “Об акционерных обществах” – капитализация АО и повышение прозрачности их деятельности.

Маусым – “Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры туралы” Заң”.

Жинақтаушы зейнетақы қорларының зейнетақы активтерін нарықтық бағалау әдісіне көшуі.

2 шілдеде – “Бағалы қағаздар рыногы туралы” Заң.

4 шілдеде – “Қаржы рыногы мен қаржылық ұйымдарды мемлекеттік реттеу және қадағалау туралы” Заң – Ұлттық Банктен қаржы нарығындағы қадағалау және реттеу органының бөлініп шығуы.

Тамыз – Тұрғын үй құрылысы банкі қызметінің басталуы.

7-8 қазанда – ТМД Парламентаралық Ассамблеясының ТМД елдерінің қаржы нарықтарының жұмысы саласындағы заңнамаларды үйлестіру жөнінде ұсыныстар әзірлеу бойынша жұмыс тобының отырысы.

28 қазанда – ЕурАзЭО қатысушылары мемлекеттер үкіметтерінің басшылары ЕурАзЭО мүшелері елдердің бағалы қағаздар нарығы саласындағы ынтымақтастығы туралы келісімді мақұлдады.

15 қараша – Ұлттық валюта – теңгеге 10 жыл.
– KASE-ке 10 жыл.

2003 жыл ішінде KASE-гі операциялардың жалпы көлемі 33,7 млрд. АҚШ долларын құрады.

2004 жыл

1 қаңтардан бастап Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі жұмыс істей бастады. БҚН субъектілерін және жинақтаушы зейнетақы қорларын қадағалау департаменті.

22-23 сәуірде Алматыда ЕурАзЭО мүшелері елдердің бағалы қағаздар нарығын реттеу жөніндегі уәкілетті органдарының басшылары кеңесінің III отырысы өтті.

7 шілдеде – “Инвестициялық қорлар туралы” Заң.

15 қарашада – Қазақстан Қаржыгерлерінің IV Конгресі.

Июнь – закон “О фонде гарантирования страховых выплат”.

Переход накопительными пенсионными фондами на метод рыночной оценки пенсионных активов.

2 июля – закон “О рынке ценных бумаг”.

4 июля – закон “О государственном регулировании и надзоре финансового рынка и финансовых организаций” – выделение из Национального Банка надзорного и регулирующего органа на финансовом рынке с 1 января 2004 года.

Август – начало деятельности Жилстройбанка.

7-8 октября – Заседание рабочей группы Межпарламентской Ассамблеи СНГ по подготовке рекомендаций по гармонизации законодательства в сфере функционирования финансовых рынков стран СНГ.

28 октября – Главами правительств государств – участников ЕврАзЭС одобрено Соглашение о сотрудничестве стран-членов ЕврАзЭС в сфере рынков ценных бумаг.

15 ноября – 10 лет национальной валюты – тенге.
– 10 лет KASE.

За 2003 год общий объем операций на KASE составил 33,7 млрд. долларов США.

2004 год

С 1 января начинает работать Агентство по регулированию и надзору финансового рынка и финансовых организаций. Департамент надзора за субъектами РЦБ и накопительными пенсионными фондами.

22-23 апреля в Алматы состоялось III заседание Совета руководителей уполномоченных органов по регулированию рынков ценных бумаг государств-членов ЕврАзЭС.

7 июля – Закон “Об инвестиционных фондах”.

15 ноября – IV Конгресс финансистов Казахстана.

Филиалдың мұражай экспонаттарындағы тарихы

Шалунова Л.А.

Ұлттық Банктің Батыс Қазақстан филиалының қызметкерлермен жұмыс жүргізу жөніндегі бас маманы

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алған күннен бастап тағы бір жыл өтті. Қараида Қазақстан ұлттық валютасы – теңгенің енгізілгеніне он бір жыл толды. Өзінің ақша бірлігін енгізу Қазақстанның экономикалық егемендікті іске асыруы үшін негіз болып табылатыны баришаға мәлім.

Батыс Қазақстан облысының банк жүйесінің дамуына облыстың түрлі даму кезеңдерінде банк саласында жұмыс істеген адамдар зор үлес қосты. Олар жылдан жылға жинаған тәжірибені, дәстүрді, қол жеткен табыстарды, сүйікті ісіне деген адалдықты, отанға қызмет етудің және таңдап алған кәсібінің ең жақсы үлгілерін кейінгілерге беріп келеді. Банк жүйесіндегі жұмыс жоғары кәсібилікті, ниеттің тазалығын және азаматтық патриотизмді талап етеді. Сондықтан қайта құрудың және Қазақстан банк жүйесі қалыптасуының қиын кезеңдерінде басы-қасында болған, банк жүйесін басқарған және жұмыс істегендер туралы, бүгінгі күні даңқты дәстүрді жалғастырушылар туралы еске түсірмей кете алмаймыз. Олардың банк жүйесінде басшы қызметтерде жұмыс істегені де немесе елеусіз қызмет атқарғаны да басты мәселе емес, олардың бәрі де өз істерін адал атқарды. Негізінен олар сол жылдары облыстың алға қойылған міндеттерін шешкен, банк ісіне адал берілген адамдар, өз ісінің жоғары білікті, сауатты және аса қарапайым мамандары.

Сондықтан тағдырлары облыстағы банк жүйесін дамытуға байланысты адамдардың есімдерін зор мақтанышпен атаймыз және бүгінгі күні 1998 жылы, теңгенің 5 жылдығына орай және Батыс Қазақстанда банк жүйесінің құрылғанына 125 жыл толу қарсаңында ашылған мұражай соның куәсі болады. Мұражай Ұлттық Банктің облыстық филиалдарының ішінде әзірше жалғыз болып отыр.

Мұражай филиал директоры Б.І. Избасаровтың және Ұлттық Банк филиалы ұжымының бастамасымен ресімделіп, 1998 жылды тарих және ұлттық келісім жылы деп жариялау туралы Президенттің үндеуіне сәйкес аға буынға құрмет көрсету ретінде қайырымдылық қаражатынан құрылды. Мұражайдың негізгі бағыты банктің даму тарихын жасау, банк қызметіндегі жаңа қызғылықты фактілерді анықтау және сипаттау болып табылады. Негізгі қорды толықтыру үшін мұражайлық қызығушылық туғызатын ақша белгілерін және монеталарды, сондай-ақ банк жүйесі ардагер-

История филиала в экспонатах музея

Шалунова Л.А.

Главный специалист по работе с персоналом Западно-Казахстанского филиала Национального Банка

Наступила очередная годовщина со дня приобретения независимости Республики Казахстан. В ноябре же исполнилось одиннадцать лет, как была введена казахстанская национальная валюта – тенге. Всем известно, что введение собственной денежной единицы явилось базой для реализации Казахстаном экономического суверенитета.

В развитие банковской системы Западно-Казахстанской области огромный вклад внесли люди, работающие в банковской сфере в различные периоды развития области. Из года в год передают они опыт, традиции, достигнутые успехи, верность любимому делу, лучшие примеры служения родине и избранной профессии. Работа в банковской системе требует высокого профессионализма, чистоты помыслов и гражданского патриотизма. Поэтому не можем не вспомнить о тех, кто в трудные времена перестройки и становления банковской системы Казахстана стоял у истоков, руководил и работал в банковской системе, и о тех, кто продолжает славные традиции сегодня. И не важно, работали ли они на руководящих постах или занимали неприметные должности в банковской системе, все они честно делали свое дело. В основном это преданные банковскому делу люди, высококвалифицированные профессионалы, грамотные и очень скромные, которые решали поставленные в те годы областные задачи.

Поэтому с гордостью отмечаем имена, чьи судьбы были связаны с развитием банковской системы в области и сегодня тому свидетельствует музей, открытый в 1998 году к 5-летию тенге и накануне 125-летия образования банковской системы в Западном Казахстане. Музей пока был и остается единственным среди областных филиалов Национального Банка.

Музей оформлен и создан по инициативе директора филиала Избасарова Б.И. и коллектива филиала Национального Банка из средств пожертвований как дань уважения старшему поколению в соответствии с обращением Президента об объявлении 1998 года годом истории и национального согласия. Основным направлением музея является воссоздание истории развития банка, выявление и описание новых интересных фактов в дея-

лерінің қолжазбаларын, фотосуреттерін, монографияларын жинау жөнінде тұрақты жұмыс жүргізіледі. Мұражайдың ашылуы – ізбасарлардың аға буынға деген құрметі, еңбегін танып, бағалауы.

Мұндай мұражайдың болуы банк жүйесінің қалыптасуына және дамуына көп еңбек сіңірген адамдар туралы естеліктерді еске түсіреді. Банк қызметшілері жұмыс істеген Мембанк бүкіл батыс аймағы үшін бірнеше онжылдықтар бойы кадрлар даярлау орны болды. Олардың көпшілігі бұл өмірде жоқ... Ал мұражайда жүздеген қызметкерлердің есімдері есте сақталады және ақшаның бүкіл тарихы, біздің бүгінгі валютамыз – теңгенің жолы көрнекі түрде бақыланып отыратынын ешбір әсірелемей-ақ айтуға болады.

Мұражайдың есіктері Ұлы Жібек Жолының картасымен – Қытайдан Таяу Шығыс пен Еуропа елдеріне апаратын ежелгі керуен жолдарының жүйесімен ашылады. Бұл жолдың едәуір бөлігі Орта Азия мен Қазақстан аумағында жатыр. Жолдың бір бөлігі біз тұрған жер арқылы өткен. Жібек жолы – бұл ақша айналысының өзгеріске түсу және ақшаның пайда болу жолы.

Төрт-бес мың жыл бұрын адамдар ақшаны білмеген. Ол уақытта жер өңдейтін және мал бағатын тайпаларға бөлінген, қол өнері пайда болған. Адамдар қол өнері заттарын малға, астыққа, жануарлардың терісіне айырбастаған. Айырбастау кезінде бастапқыда құндылықтар жануарлардың терісі немесе мал болды. Айырбастаудың дамуына байланысты айырбастауға металл әлдеқайда ыңғайлы бола бастады. Алайда металдың салмағы ауыр болды. Кейіннен төлем жасау үшін қымбат металдар, әсіресе күміс қолданыла бастады. Ол қымбат еді, сондықтан да сауда мәмілелері үшін оның салыстырмалы түрде неғұрлым аз саны қажет болды. Салмақты ақша – белгілі бір салмақтағы құймалар мен сақиналар пайда болды. Ескі монеталар экономикалық және бірқатар жағдайларда өткен саяси өмірдің терең процестерінің куәсі болып табылады. Монетаны әлем елдерінің тауар-ақша қатынастарын және мәдениетін неғұрлым терең зерделеуге ықпал ететін маңызды тарихи дерек көзі ретінде қарастырады.

Жергілікті археологтар Орал маңында Ысқырғыштау аумағындағы алыстан көз тартатын қазба орындарынан шамамен алғанда XII-XIV ғасырларда шығарылған деп күні белгіленген көне монеталар тапқан. Жер бетінен әлдеқашан жойылып кеткен қалалар-мемлекеттер соққан осы көне монеталар ғасырлар өткеннен кейін бүгінгі күні біздің мұражайға қойылып отыр. Патшалық Ресей шығарған 1727 жылғы металл монеталар, Кеңес кезеңіндегі монеталар және бүгінгі күнгі монеталар сақталуда. 1993 жылғы тиындар да мұражайда сақталған және ол енді біздің тарихымызға айналды.

Қағаз ақша әлдеқайда кеш және ол да Қытайда пайда болды. Олардың таратылуы ұзаққа созылды, оған халықтың металл монеталарға дағдылануы әсер еткен

тельности банка. Проводится постоянная работа по сбору денежных знаков и монет, представляющих музейный интерес для пополнения основного фонда, а также рукописей, фотографий, монографий ветеранов банковской системы. Открытие музея – это благодарность приемников, признание, оценка труда старшего поколения.

Наличие такого музея навеивает воспоминания о тех, кто много сделал для становления и развития банковской системы. Кузницей кадров не одного десятилетия для всего западного региона был Госбанк, где работали банковские служащие. Многих уже нет в этом мире... А в музее без преувеличения можно сказать, что сотни и сотни имен работников сохраняются в памяти, и наглядно прослеживается вся история денег, путь к нашей сегодняшней валюте – тенге.

Двери музея открываются картой Великого Шелкового пути – системой древних караванных дорог, ведущих из Китая в страны Ближнего Востока и Европы. Значительная часть этого пути пролегла по территории Средней Азии и Казахстана. И часть дорог шла через нашу местность. Шелковый путь – это путь преобразования денежного обращения и возникновения денег.

Четыре – пять тысяч лет назад люди не знали еще денег. В то время существовало разделение на земледельческие и скотоводческие племена, появилось ремесло. Люди меняли предметы ремесла на скот, зерно, шкуры животных. Первоначально ценностями при обмене служили шкуры животных или скот. С развитием обмена наиболее удобным при обмене становится металл. Но металл был тяжел. Вскоре для платежа стали применяться драгоценные металлы, прежде всего серебро. Оно стоило дорого, и поэтому для торговых сделок нужны были сравнительно небольшие его количества. Появились весомые деньги – слитки или кольца определенного веса. За старой монетой кроются глубокие процессы экономической и в ряде случаев политической жизни прошлого. Монету рассматривают как важный исторический источник, содействующий более углубленному изучению товарно-денежных отношений и культуры стран мира.

Древние монеты, приблизительно датированные XII-XIV веками, обнаружены местными археологами в раскопках, открывающихся взору в окрестностях Уральска, в районе Свистун-горы. И сегодня спустя века эти вековые монеты, отчеканенные в давно исчезнувших с лица земли городах-государствах, представлены в нашем музее. Хранятся металлические монеты с 1727 года, выпущенные Царской Россией, монеты Советского периода и монеты сегодняшнего дня. Тыины 1993 года также сохранены в музее и остались уже нашей историей.

Бумажные деньги появились гораздо позже и тоже в Китае. Они распространялись долго, видно

сияқты. Ақша жыртылып қалуы, жанып кетуі, бірнеше дүркін пайдаланылғандықтан тозуы мүмкін және т.б. Ресейде басқаша болды. Мұнда 1769 жылы алғашқы ассигнациялар – II Екатерина императрицаның құрметіне атақты “катенькалар” пайда болды және еш кедергісіз қабылданды. Бүгінгі күні мұражайға осы ассигнациялар, кезінде құдіреті асқан Ресей империясының түрлі номинациядағы мемлекеттік билеттері қойылған.

Еуропа мен Азияның тоғысқан жерінде тұрған қазіргі Батыс Қазақстан облысы көшпенді өркениеттің отырықшылықпен қосылу аумағы болып табылады. XIX ғасырға дейін сауданың негізгі нысандары – айырбастау сарайлары болды. Олардың бірінің орнында Теректі ауданының Подстепное ауылы бар. 1806 жылы екі қазақ старшыны атақты Макар жәрмеңкесіне тауар жіберген. 1812 жылы қаржы министрі Гурьев Бөкей ханға өзінің қарамағындағы халқымен бірге Орал маңында айырбас саудасын өткізуге рұқсат берген. Жергілікті кеден 1827 жылдан бастап Орынбор генерал-губернаторы Эссеннің рұқсатымен сауда жасайтын қазақтарға жеңілдіктер берген. 1828 жылы оның нұсқауымен Бөкей хандығына ақша ұсақтау үшін және ордалықтарға таратып беру үшін 200 дана платина монеталары жіберілген. Сол кезде Бөкей хандығы деп аталатын немесе Бөкей Ордасы өзінің географиялық және саяси жағдайына байланысты Жәңгір ханның қызметінің арқасында қазақ хандарының ішінен алғашқы болып Ресей империясының құрылымына кірді. Білімді билеуші Жәңгір хан әлеуметтік және шаруашылық міндеттерді жүзеге асырумен қатар экономиканы және қаржы-салық саясатын басқару үшін мемлекеттік аппарат құрды. Мәселен, Бөкей Ордасында банк ісінің элементтері пайда болды. Мұражайға осы және сондай-ақ басқа да материалдар жиналған.

XIX ғасырдың екінші жартысында Қазақстанда тауар айналымы едәуір өсті, ол банк капиталының пайда болуымен және кредиттік мекемелердің құрылуымен жалғасты.

Жалпы алғанда, облыста революцияға дейінгі уақыттың өзінде-ақ Қазақстанның ақша-кредит жүйесінің дамуы бұрынғы КСРО-ның көптеген республикаларынан озық болғанын атап кеткен жөн. Мынадай фактіні келтірсе де жеткілікті: егер Ресей Мембанкі 1860 жылы құрылған болса, 1876 жылы оның бірінші бөлімшесі Қазақстан аумағында – Оралда ашылды. Филиалдың мұражайында сондай-ақ Батыс Қазақстан облысы банк жүйесінің қайта құрылуының бұдан кейінгі барлық кезеңдері бүгінгі күнге дейін жылдар бойынша бейнеленген.

Батыс Қазақстан облысында банк жүйесінің пайда болған бастапқы кезінде адал, білімді және құрметті адамдар жұмыс істеді. Мысалы, 1901 жылмен күні белгіленіп, мұражайға қойылған мына екі құжатты айтуға болады:

сказывались привычки населения к металлическим монетам. Бумага может разорваться, сгореть, просто обветшать от многократного употребления и т.д. Исключение, пожалуй, составила Россия. Здесь в 1769 году появились и были безропотно приняты первые ассигнации, знаменитые «катеньки», в честь императрицы Екатерины II. И сегодня эти ассигнации, государственные билеты некогда могучей Российской империи различной номинации представлены в музее.

Находясь на стыке Европы и Азии, территория нынешней Западно-Казахстанской области являлась зоной соединения кочевой цивилизации с оседлой. До XIX века главными формами торговли являлись меновые дворы. На месте одного из них находится село Подстепное Теректинского района. Еще в 1806 году два казахских старшин отправили товар на знаменитую Макарьевскую ярмарку. В 1812 году м-р финансов Гурьев разрешил хану Букею с подвластным народом проводить меновую торговлю под Уральском. С 1827 года по разрешению Оренбургского генерал-губернатора Эссена местной таможенной торгующим казахам предоставлялись льготы. В 1828 году по его же указанию в Букеевское ханство были присланы 200 штук платиновых монет для размена и раздачи ордынцам. Называвшееся в то время Букеевское ханство или Букеевская Орда в силу своего географического и политического положения первым из казахских ханств оказалось в структуре Российской империи благодаря деятельности Жангир-хана. Просвещенный монарх Жангир-хан наряду с претворением в жизнь социальных и хозяйственных задач создал государственный аппарат для руководства экономикой и налогово-финансовой политикой. Так, в Букеевской Орде зарождались элементы банковского дела. Эти и другие материалы также собраны в музее.

Во второй половине XIX века в Казахстане происходит заметный рост товарного обращения, который сопровождался возникновением банковского капитала и созданием кредитных учреждений.

Вообще, необходимо отметить: в области развития кредитно-денежной системы Казахстан еще с дореволюционных времен шло впереди многих республик бывшего СССР. Достаточно привести такой факт: если Госбанк России был основан в 1860 году, то уже в 1876 году на территории Казахстана открылось его первое отделение – в Уральске. Все последующие этапы преобразования банковской системы Западно-Казахстанской области по сегодняшний день по годам также запечатлены в музее филиала.

У истоков зарождения банковской системы Западно-Казахстанской области работали добросовестные, грамотные и уважаемые люди. Вот два документа, датированные 1901 годом, представлены в музее:

«СВИДЕТЕЛЬСТВО на звание личного почетного гражданина.

Правительствующий Сенат по выслушании Высочайшего повеления, предложенного 31 Октября 1900 года Министром Юстиции, в коем изображено, что Государь Император, согласно удостоению Комитета о службе чинов гражданского ведомства и о наградах к 6 дню Декабря 1900 года, Всемилостивейше соизволил пожаловать переводчика Уральского уезда киргиза Давлета Галия Сарсенбаева званием личного почетного гражданина – 15 февраля 1901 года заключил: личному почетному гражданину Давлету Галию Сарсенбаеву дать с прописанием оного Высочайшего повеления, сие свидетельство. Почему и дано ему сие за подписанием Правительствующего Сената с приложением печати В Санктпетербурге февраля 27 дня 1901 года».

«...Божиею милостию, Мы Николай Второй Император и Самодержец Всероссийский, Царь Польский, Великий князь Финляндский и прочая, и прочая, и прочая

Нашему Губернскому Секретарю, письменному переводчику при Уральском областном правлении Давлету Галию Сарсенбаеву

В воздаяние отлично усердной и ревностной службы и особых трудов ваших, Всемилостивейше пожаловали Мы вас Указом, в 13 день Марта 1912 года Капитулу данным Кавалером Императорского и Царского Ордена Нашего Святого Станислава третьей степени к 1 января 1912 года».

Сәрсенбаев Дәулет патшаға және отанға қызмет етіп, орденмен марапатталған және екі патшаның кезінде де құрметті азамат атағына ие болған, яғни мәртебелі императордың балдарына қатысып, атақты адамдармен танысқан. 90 жылға жуық уақыт өткен соң Д. Сәрсенбаевтың туыстары филиалдың мұражайында өздерінің аты аңызға айналған атасының құжаттарымен танысты.

30-40-жылдарға арналған стенд-бет аса күйінші пен мұңға бөлейді, сталиндік қуғын-сүргіннің от-жалынынан зардап шеккен банк ісі мамандарының кейбіреуі атылып кеткен. Міне, олардың біразының ғана есімдері: Я.К. Ален – ревизор, И.Г. Азовсков – аға инспектор, И.М. Васильев – бас бухгалтер, С.Л. Нагубнов – қалалық бөлімшенің бастығы, Т. Османов – кеңсе басқарушысы...

Төрбек Османов – 1935-1936 жылдары Мембанктің Орал кеңсесінің бұрынғы басқарушысы, өткен ғасырдың 20-шы жылдарында көшпенді және жартылай көшпенді шаруашылықтарға кредит беру теориясын әзірлеген, Қазақстандағы ауылшаруашылық және тұтыну кооперациясын ұйымдастырушылардың бірі. Ең алғашқы банкир-қазақтың қызы Зарима Төрбекқызы Османова әшкереленуден қорқып, барлық өмірін

« СВИДЕТЕЛЬСТВО на звание личного почетного гражданина.

Правительствующий Сенат по выслушании Высочайшего повеления, предложенного 31 Октября 1900 года Министром Юстиции, в коем изображено, что Государь Император, согласно удостоению Комитета о службе чинов гражданского ведомства и о наградах к 6 дню Декабря 1900 года, Всемилостивейше соизволил пожаловать переводчика Уральского уезда киргиза Давлета Галия Сарсенбаева званием личного почетного гражданина – 15 февраля 1901 года заключил: личному почетному гражданину Давлету Галию Сарсенбаеву дать с прописанием оного Высочайшего повеления, сие свидетельство. Почему и дано ему сие за подписанием Правительствующего Сената с приложением печати В Санктпетербурге февраля 27 дня 1901 года».

«...Божиею милостию, Мы Николай Второй Император и Самодержец Всероссийский, Царь Польский, Великий князь Финляндский и прочая, и прочая, и прочая

Нашему Губернскому Секретарю, письменному переводчику при Уральском областном правлении Давлету Галию Сарсенбаеву

В воздаяние отлично усердной и ревностной службы и особых трудов ваших, Всемилостивейше пожаловали Мы вас Указом, в 13 день Марта 1912 года Капитулу данным Кавалером Императорского и Царского Ордена Нашего Святого Станислава третьей степени к 1 января 1912 года».

Сарсенбаев Даулет, служив царю и отечеству, был награжден орденом и носил звание почетного гражданина при двух царях, а значит, посещал балы его императорского величества, водил знакомства с известными людьми. Спустя почти 90 лет родственники Сарсенбаева Д. встретились в музее филиала со своим легендарным предком.

Особую горечь и печаль вызывает стенд-страничка 30-40 годов, когда в горниле сталинских репрессий пострадали специалисты банковского дела, некоторые из них были расстреляны. Вот имена лишь немногих: Ален Я.К. – ревизор, Азовсков И.Г. – старший инспектор, Васильев И.М. – главный бухгалтер, Нагубнов С.Л. – начальник городского отделения, Османов Т. – управляющий конторой...

Тюрябек Османов – бывший управляющий Уральской конторой Госбанка в 1935-1936 годах, разработавший в 20-х годах прошлого века теорию кредитования кочевых и полукочевых хозяйств, один из организаторов сельхоз- и потребкооперации в Казахстане. Всю жизнь дочь первого банкира-казаха Зарима Тюрябековна Османова прожила под другим именем, боясь разоблачения. Она

жасырын атпен өткізген. Ол өзінің нақты туған күнін білген емес, тек 70 жасқа толғанға дейін бірнеше ай бұрын ғана ақталды және осы жылы оның әкесінің есімі ұмытылмаған және мәңгілікке сақталған біздің мұражайға келді.

Ұлы Отан соғысы жылдарында қарапайым банк қызметкерлері өзінің отандастарымен иық тіресіп “ажалды соғысқа” қарсы тұрды. 1941 жылғы 22 маусымдағы “Приуральская газета” стендінде КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының Төрағасы М. Калинин қол қойған “Әскерлерді әскери аймақтар бойынша... жұмылдыру туралы” КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының Жарлығымен бірге, 1945 жылғы 9 мамырдағы “Приуральская газета” – “Германия қарулы күштерінің сөзсіз тізе бүгуі туралы актіге қол қою”, 1941-1945 ж.ж. Жұмысшы-шаруа Қызыл Армиясы қатарына шақырылған Мембанк қызметкерлерінің тізімі, Ұлы Отан соғысына қатысушылардың фотосуреттері орналастырылған (Г.А. Абсатиров, Д.А. Арыштаев, В.М. Зленко және т.б.), соғыс жылдары тылда және одан кейін қираған шаруашылықты қалпына келтіру кезеңінде уақытпен санаспай және денсаулығына қарамастан жұмыс істеген адамдардың есімдері (Р.З. Форманюк, М.В. Вахитова, Е.Н. Применко және басқалар) жазылған. Иә, ел тағдыры адамдардың тағдырымен біртұтас.

Мұражайдағы экспонаттарға қарап, біздің облысымыздың банк ісін дамытуға қатысқан адамдардың есімдері ұмытылмайтындай етіп орналастырылғанын түсінесіз. Стендте 1922 жылдан бергі алғашқы басшылардың есімдері және олардың басшылықта болған кезеңдері жазылған. Облыстық кеңсенің алғашқы басшылары өз ісіне берілген адамдар болған. Партияның нұсқауымен банк жүйесіне келген, білімі аз, алайда қайсар, тәртіпті адамдар көбінесе өз интуициясына сүйене отырып, олар ең қажетті мекемелердің бірі ретіндегі Мембанкті нығайта алды, олай болмағанда аймақ экономикасының дұрыс жұмыс істеуі мүмкін емес еді. Кеше еңбек еткен және өзінің жанкешті еңбегімен даму негізін қалаған, рухы мықты, сүйікті ісіне берілген, жан дүниесі бай, туған жерін сүйетін банк қызметкерлері біздің өлкеміздің даңқын арттырды. Тарих олардың есімін ұмытпақ емес. 1922 жылдан бастап Мембанктің облыстық кеңсесінің басшылары болғандар – Ф.К. Доморацкий, И.С. Копылов, К.А. Зимон, Т. Османов, С.П. Боганов, Ф.В. Сычев, Мұқанов, Н.Қ. Қарасаев, А.С. Саршаев, Г.Т. Зверев, В.В. Плужникова, Е.Н. Применко, М.Г. Валишева, Г.В. Марченков, Б.И. Избасаров.

Мембанктің жүйесінде ұзақ уақыт және жемісті жұмыс істегені және жұмыстағы жоғары көрсеткіштері үшін “Еңбек Қызыл ту”, “Құрмет белгісі” ордендерімен, “Еңбектегі ерлігі үшін”, “Тың және тыңайған жерлерді игергені үшін” медальдарымен, “Қазақ КСР-інің еңбек сіңірген экономисі” атағы бар, “Мембанктің озаты”, “Ұлттық Банктің еңбек сіңірген қызметкері”

не знала подлинной даты своего рождения и лишь за несколько месяцев до 70-летия была реабилитирована и посетила в этом году наш музей, где не забыто и увековечено имя ее отца.

В годы Великой Отечественной войны скромные банковские работники плечом к плечу со своими согражданами встали на «смертный бой». На стенде «Приуральская газета» от 22 июня 1941 года с Указом Президиума Верховного Совета СССР «О мобилизации военных по ... военным округам», подписанные Председателем Президиума Верховного Совета СССР Калининым М., «Приуральская газета» от 9 мая 1945 года – «Подписание акта о безоговорочной капитуляции германских вооруженных сил» помещен список сотрудников Госбанка призванных в ряды РККА в 1941-1945гг., фотографии участников Великой Отечественной войны (Абсатиров Г.А., Арыштаев Д.А., Зленко В.М. и т.д.), имена тех, кто работал в годы войны в тылу и после, в период становления разрухи, не считаясь со временем и здоровьем (Форманюк Р.З., Вахитова М.В., Применко Е.Н. и др.). Да, судьба страны неотделима от судьбы людей.

В музее экспонаты выстроены таким образом, что видишь и понимаешь – люди, участвовавшие в развитии банковского дела нашей области, не забыты. На стенде имена первых руководителей и периоды их руководства с 1922 года. Первые руководители областной конторы были люди, преданные своему делу. Малообразованные, пришедшие на работу в банковскую систему по разверстке партии, благодаря самоотверженности, самодисциплине, зачастую опираясь только на собственную интуицию, они смогли утвердить Госбанк как одно из необходимейших учреждений, без которого невозможно нормальное функционирование экономики региона. Банковцы, работавшие вчера и создававшие базу развития самоотверженным трудом, крепким духом, преданностью любимому делу, богатством души, любовью к родной земле, прославляли наш край. Недаром история хранит их имена. Вот руководители областной конторы Госбанка с 1922 года – Доморацкий Ф.К., Копылов И.С., Зимон К.А., Османов Т., Боганов С.П., Сычев Ф.В., Муканов, Карасаев Н.К., Саршаев А.С., Зверев Г.Т., Плужникова В.В., Применко Е.Н., Валишева М.Г., Марченков Г.В., Избасаров Б.И.

За долголетнюю и плодотворную работу в системе Госбанка и высокие показатели в работе увековечены имена награжденных орденами «Трудового красного знамени», «Знак почета», медалями «За трудовое отличие», «За трудовую доблесть», «За освоение целинных и залежных земель», имена имеющих звание «Заслуженный эко-

төске тағатын белгілермен марапатталып, есімдері мәңгі есте қалдырылды.

Экономика және банк жүйесіне сіңірген қомақты еңбегі үшін Батыс Қазақстан облысында туып-өскен, КСРО Мембанкінің Қазақ республикалық кеңсесі басқарушысының орынбасары М.С. Сәниев қадірлеп, сыйқұрмет көрсетуге лайықты адам. Ол Қазақ КСР-інің еңбек сіңірген экономисі, табандылықпен қиындықтарды жеңе біліп, өмір университетінен өткен, өзі таңдап алған мамандығы бойынша қомақты да бай тәжірибе жинаған, оны мықты білімімен табысты түрде нығайта білді, ғылыми және қоғамдық ортада танылды. Экспозицияларда оның еңбектері, кітаптары, фотосуреттері бар. Биыл М.С. Сәниевтің зайыбы мен бауыры мұражайға оның бірқатар басылымдарын сыйға тартты.

Осы есімдерді айта келе және облыстың банк жүйесінің қалыптасу қиындықтары мен ерекшеліктерін біле отырып, филиал директоры Б.І. Избасаровтың және авторлар ұжымының басшылығымен “Батыс Қазақстанның банк жүйесінің қалыптасуы және дамуы” атты кітап жарық көрді, авторлар ұжымына Г.К. Сатыбалдина, К.Д. Хамзин, Л.С. Косарева, С.Я. Кульматова, Л.Л. Застрожникова, Л.А. Шалунова кірді. Кітаптың таралымы көп емес, алайда оған сұраныс көп. Ол көптеген адамдарға, әсіресе, колледждердің, институттардың, университеттердің студенттеріне қажет. Тиісті мамандықтар үшін ғана емес, өлкенің және мемлекеттің тарихын зерделейтіндердің бәріне қажет, өйткені ақша тарихы жалпы тарихты өте дәлелді түрде суреттеп береді.

Әр жылдардағы есептегіш және жинақтағыш машинкалардың алуан түрі назар аударуға тұрарлық. “Феликс” деп “қатаң” ат қойылған арифмометр және шоттар бәрімізді таң қалдырады. 40-60-шы жылдары банк қызметкерлерінің осы қарапайым заттарды қалай пайдаланғаны және кең көлемде операциялар жүргізуінің сыры біздің жаппай компьютерлендіру ғасырымызда біздерге беймәлім.

Филиалдың мұражайында XII-XIV ғасырлардағы көне монеталардан теңгеге өтудің барлық процесі қамтылып, көрнекі түрде көрсетілген.

Мұражайдың стендтерінде 1993 жылғы ақша реформасы және ұлттық валютаның енгізілуіне байланысты Президенттің үндеуімен және Президенттің Жарлығымен бірге ұлттық валютаның енгізілгені баяндалады. Теңге көрнекі түрде көрсетілген. Біздің валютамыз – Әл-Фараби, Абай, Шоқан Уәлиханов, Құрманғазы, Абылай-хан арқылы танылатын тарих. Тарихи күндерге, ғылым, мәдениет қайраткерлеріне, көне ескерткіштерге және т.б. арналған монеталардың коллекциялық өнімі жеке орналастырылған.

Тәуелсіз Қазақстанның Ұлттық Банкі төрағаларының – Б.Д. Рябовтың, Ғ.Б. Байназаровтың, Д.Х. Сембаевтың, О.Ә. Жандосовтың, Қ.Қ. Дамитовтың, Ғ.А. Марченконың, Ә.Ғ. Сәйденовтің портреттері мұражайдағы құрметті орынға орналастырылған.

номист Казахской ССР», нагрудным знаком «Отличник Госбанка», «Заслуженный работник Национального Банка» и другими знаками отличия.

Дань уважения и почтения за многочисленные заслуги в области экономики и банковской системы отдана уроженцу Западно-Казахстанской области, заместителю управляющему Казахской республиканской конторы Госбанка СССР Саниеву М.С. Он, заслуженный экономист КазССР, упорством осваивал нелегкие жизненные университеты, накопил солидный багаж практических навыков в избранной профессии, успешно подкрепил их добротными знаниями, добился научного и общественного признания. В экспозициях его труды, книги, фотографии. Его супруга и брат в этом году передали в дар музея ряд изданий Саниева М.С.

Перечисляя эти имена и зная трудности и особенности становления банковской системы области, вышла в свет книга «Становление и развитие банковской системы Западного Казахстана», изданная под руководством директора филиала Избасарова Б.И. и коллективом авторов, в который вошли Сатыбалдина Г.К., Хамзин К.Д., Косарева Л.С., Кульматова С.Я., Застрожникова Л.Л., Шалунова Л.А. Тираж книги не велик, но спрос на нее большой. Она нужна многим, особенно студентам колледжей, институтов, университетов. И не только соответствующих специальностей, но и всем кто изучает историю края и государства, ведь история денег очень доказательно иллюстрирует всеобщую историю.

Заслуживают внимания счетные и разного рода суммирующие машинки разных лет. Всех очаровывает арифмометр под «жестким» названием «Феликс» и счеты. В наш век повальной компьютеризации нам уже и невдомек как пользовались этими простейшими вещами банковские работники в 40-60 годы и проводили широкомасштабные операции.

В музее филиала наглядно продемонстрирован и охвачен весь процесс перехода от древних монет XII-XIV века к тенге.

Освещена на стендах музея денежная реформа 1993 года и ввод национальной валюты с обращением Президента и Указы Президента, касающиеся введения национальной валюты. Наглядно продемонстрирован тенге. Наша валюта – это история в лицах Аль-Фараби, Абая, Шокана Уалиханова, Курмангазы, Аблай-хана. Отдельно размещена коллекционная продукция монет, посвященная историческим датам, деятелям науки, культуры, памятникам старины и т.д.

Почетное место в музее занимают портреты председателей Национального Банка независимого Казахстана. – Рябов Б.Д., Байназаров Г.Б., Сем-

Мұражай екінші деңгейдегі банктер қызметінің түрлі кезеңдердегі қалыптасуын және дамуын қамтиды.

Филиалдың қызметкерлері ұлттық валютаның 10-жылдығына орай өз мұражайын едәуір толықтырып, экспозицияларын жаңартты. Облыстың әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерін, облыстың банк жүйесі мен қаржы нарықтарын көрсететін стендтер ресімделді.

Банк жүйесінің даму тарихын танып-білу мақсатында мұражайға студенттер, мектептің оқушылары, облыстың тұрғындары және қаланың қонақтары келеді. Сонымен бірге, біз мұражайдың құрметті қонақтарына арналған кітапқа мұражай туралы өздерінің жылы алғыс сөздері мен әсерлерін қалдырған көрнекті саяси қайраткерлердің, ғылым және мәдениет қайраткерлерінің есімдерін мақтанышпен атаймыз. Олар Ұлттық Банктің басшылары Ғ.Б. Байназаров, Г.А. Марченко, Б.Ш. Тәжіяқов, Н.Т. Шалғымбаева, Д.Т. Ғалиева, Н.Қ. Алтынсақа, А.С. Бәсібекова, Р.М. Махова, ҚазКСР-ның еңбек сіңірген экономисі М.В. Ютиш, Ұлттық Банк мұражайының директоры Дүкенбай Досжан. Астрахань қаласының мэрі П.И. Безрукавниковты, ауыл шаруашылығы вице-министрі Л. Мусинаны, облыс әкімі Қ.Е. Көшербаевты, республикамыздың ақыны А. Бақтыгерееваны, тарихшы-өлкетанушы, жазушы Ж. Ақбаевты және көптеген басқа да құрметті қонақтарды қарсы алдық.

Біздің еркімізден тыс өмір өз дегенін істейді. Барлығы да заңды және табиғи нәрсе, дей тұрсақ та біздің өміріміздің көпшілігі біртіндеп тарихқа айналатыны өкінішті-ақ. Ұлттық Банктің филиалы осы тарихты сақтау қажет екендігін түсіне білді. Сондықтан да біз алғашқы болып мұражай ұйымдастырдық. Қазір біздің үлгімізбен облыстың басқа ұйымдары да өздерінде осындай мұражай құруға кірісті.

баев Д.Х., Джандосов У.А., Дамитов К.К., Марченко Г.А., Сайденов А.Г.

Музей охватывает и деятельность банков второго уровня на различных этапах их становления и развития.

К 10-летию национальной валюты работники филиала значительно пополнили и обновили экспозиции своего музея. Оформлены стенды, отражающие социально-экономические показатели области, состояние банковской системы и финансовых рынков области.

В целях познания истории развития банковской системы музей посещают студенты, ученики школ, жители области и гости города. Кроме того, мы с гордостью отмечаем имена видных политических деятелей, деятелей науки и культуры, оставившие теплые слова благодарности и впечатления в книге почетных гостей о музее. Это и руководители Национального Банка Байназаров Г.Б., Марченко Г.А., Таджияков Б.Ш., Шалгимбаева Н.Т., Галиева Д.Т., Алтынсака Н.К., Басибеева А.С., Махова Р.М., заслуженный экономист КазССР Ютиш М.В., директор музея Национального Банка Дукенбай Досжан. Встречали мэра г. Астрахань Безрукавникова П.И., вице-министра сельского хозяйства Мусину Л., акима области Кушербаева К.Е., поэту республики Бахтыгерееву А., историка-краеведа, писателя Акбаева Ж. и многих других почетных гостей.

Хотим мы этого или не хотим, но жизнь берет свое. Все закономерно и естественно, но все-таки становится печально, что многое из нашей жизни постепенно становится историей. И в филиале Национального Банка понимают, что эту историю нужно хранить. Что мы и сделали. Мы были первыми. Сейчас уже по нашему примеру другие организации области тоже стали создавать подобные музеи у себя.

Алтын, күміс ақша – байлықтың, тарихтың, мәдениеттің көзі

Мираш Жұмашұлы Жұмашев
Ұлттық Банктің Қостанай филиалының директоры

Мемлекеттер қазіргі кезде тарихи оқиғаларын, мәдени ескерткіштерді, көрнекті қайраткерлерді есте қалдыру, мерейтой күндерін, мәдениет пен спорттағы жетістіктерді атап өту үшін коллекциялық және ескерткіш монеталарды шығаруда. Олар елдің өзіндік «таныстыру карточкасы» іспетті. Біздің мақаламызда Қазақстанның монеталары, оларды болашақта шығару, аймағымыздың нумизматтары және олармен бірлесіп жұмыс атқару жөнінде әңгімеленеді.

Егеменді еліміздің тәуелсіздігінің төл белгілерінің бірі - ұлттық валюта теңге болса, мемлекетімізде қаржылық саясатты дербес жүргізуге мүмкіндік беретін Теңге сарайының болуы үлкен бір ғанибет. Ұлттық валюта монеталарын әзірлейтін Қазақстанның теңге сарайында басылып шыға бастаған ақшамыз ерекше және тарихи дерек көзіне айналды. Құрылғаннан бергі аз уақыттың ішінде бұл кәсіпорын үлкен жетістіктерге жетті, бүгінгі күні Теңге сарайының өнімдері Республика ішінде кең танымал, сонымен қатар шетелдерде де жоғары бағаланды. Кәсіпорын әлемдегі танымал теңге сарайлары қатарында «proof» жоғары сапалы алтын мен күмістен коллекциялық монеталарын шығарады, кейінгі жетістіктердің бірі - салмағы бір килограммнан тұратын диаметрі 100 мм. күміс монетасын шығаруды меңгерді. Олар бізге зиялы тұлғалардың тұтас бір кескін-кейпін, сан алуан тарихи ескерткіштердің өшпес бейнесін жеткізді, аңыздарға арқау болып, халықтың тұрмыс-тіршілігін көз алдымызға елестетеді. Ол бір жағынан, шет мемлекеттерге төл мәдениетіміз бен оны жасаушы тұлғаларды таныстыру болса, екінші жағынан оның өскелең ұрпаққа тәрбиелік мәні де зор.

Осы мақсатта мемлекеттің тарихи оқиғаларын, мәдени ескерткіштерді, көрнекті қайраткерлерді есте қалдыру, мерейтой күндерін, мәдениет пен спорттағы жетістіктерді атап өту үшін әр түрлі металл ақшалар шығарылуда. Соның кейбіреулерін мысалға алсақ: Абай Құнанбайұлының 150 жылдығы құрметіне арналған ескерткіш күміс ақшалар басылып шығарылғанын айтуға болады, онда ұлы Абайдың Қазақстанның қоғамдық және әдеби өміріндегі аса көрнекті әдеби мұраларын бүкіл әлемге таныстыру мақсатында оның шығармаларына қатысты «Ана», «Медіресе», «Бүркітші», «Махаббат», «Көш» атты бес күміс ақша жарыққа шықты. Ол ақшалар 925 сынамды күмістен, диаметрі 37 мм, салмағы 24 грамм, сапасы «proof», таралымы алты мың дана.

«Қазақстанның Петроглифтері» сериясында біздің заманымызға ғасырлар қойнауынан жеткен жартастағы бейнелерге арналған «Көк тәңірі», «Ұмай», «Белгі», «Түркі әскері», «Ойшыл» - деп аталатын күміс ақшалар шықты.

«Қазақстанның қызыл кітабы» сериясында «Барыс», «Сайғақ», «Арқар», «Дуадақ», «Ителгі» - атты Қазақстанда сирек кездесетін және жойылып бара жатқан жануарларға арналған күміс ақшалар шықты.

«Қолданбалы өнер» сериясында «Нарқобыз», «Домбыра», «Аса таяқ», «Жетіген» сияқты қазақтың ежелгі ұлттық аспаптарын насихаттаушы, олардың қасиеттерін бүкіл әлемге танымал ететін күміс ақшалар жарық көрді.

«Архитектуралық және тарихи ескерткіштер» сериясында Түркістан қаласының 1500 жылдығына арналған номиналы 500 теңгелік, «proof» сапасымен мерейтойлық алтын монеталар, номиналы 100 теңгелік, «proof» сапасымен мерейтойлық күміс монеталар 2000 жылғы 1 қыркүйекте айналысқа шығарылды. Мұнда Қазақстанның ең көне қалаларының бірі Түркістан қаласы, онда өмір сүрген атақты ойшыл-теолог Қожа Ахмет Ясауидың кесенесі бейнеленген. Сонымен қатар «Бабажи-Хатун кесенесі», «Айша-бибі кесенесі», «Тас мүсіндер» бейнеленген ескерткіш күміс монеталары шығарылды.

Қазақстан монеталары жөнінде әңгімемізді жалғастыра отырып, тағы бір ғажайып коллекция жайлы айтып өткен жөн. Әңгіме инвестициялық монеталар жөнінде болмақшы. Бұл 1000, 2500, 5000 және 10 000 теңге құнындағы төрт алтын монетадан тұратын «Жібек жолы» жинақтамасы. Жібек жолы біздің мыңжылдығымыздың бірінші ғасырынан ХҮ ғасырға дейінгі ұлы сауда керуен жолының аты. Жібек жолы өзінің гүлдену кезеңінде көптеген елдерді: Рим, Византия, Араб халифаттары, Үндістан, Моңғолия, Қытайды жалғастырды және Қазақстан жерімен өтті. Ол осы елдердің ғылыми-экономикалық дамуында маңызды роль атқарды. Осы тарихи құбылысқа арналған жоғары сапалы саф алтыннан жасалған металл ақшаны тек Қазақстанда ғана емес, әлемнің басқа да елдерінде сатып алуға және сатуға болады. Бұл валюталық тұрақсыздықтан, қаржылық тәуелсіздіктен берік қорғайтын сенімді қор жинаудың бір түрі болып табылады. Инвестициялаудың бұл түрі Қазақстан рыногында жұмыс жасаушы шетелдіктерді де ерекше қызықтырады.

Сондай-ақ «Әйгілі алтын қазына» және «Әлемдегі ең кішкентай алтын монеталар» серияларында, сынамы 999/1000 алтын монеталар жарық көрді.

Ерекше айта кететін жай, инвестициялық алтын монеталарды осы уақытқа дейін Канада, Австрия, АҚШ, Австралия, Қытай шығарып келсе, 1996 жылдан бастап осы елдердің қатарына алтыншы болып Қазақстан Республикасы енді.

Мерейтойлық, ескерткіш және коллекциялық металл ақшалар көрсетілген құнына сәйкес төлем жасауға жарамды, бірақ олар негізінен мәдени-ағартушылық мақсатқа арналған. Әдетте, олар шектеулі таралыммен шығарылып, Қазақстан Республикасының аумағында және шет елдерде коллекциялық құны бойынша сатуға арналғанымен, қазіргі кезде олар көбінде үйлену, мерейтойлық жасқа жету тойларына да сый-сияпат ретінде кеңінен қолданылады.

Қазақстанның алтын, күміс монеталарын нумизматтар жан-жаққа тарату арқылы Қазақстанның тарихы, мәдениеті, өнері жөніндегі ақпаратты бүкіл әлемге танымал етуде.

Мерейтойлық, ескерткіш және коллекциялық монеталардың барлық түрін таратуға эксклюзивтік құқыққа біздің елде тек ҚР Ұлттық Банкі және оның облыс орталықтарындағы филиалдары ғана ие. Осы бағытта ҚР Ұлттық Банкінің Қостанай филиалы алтын және күміс монеталарды тарату және насихаттау бойынша белсенді жұмыс жүргізуде, филиалда облыс нумизматтарымен жұмыс жолға қойылған, олармен үнемі ақпарат алмасылады. Біздің монеталарымызды сатып алушылар арасында нумизматтардан басқа облыстың ірі коммерциялық кәсіпорындарының қызметкерлері, банкирлер, оқу орындарының оқытушылары, мемлекеттік және денсаулық сақтау мекемелерінің қызметкерлері бар. Мысалы, 1997 жылдан бастап филиал әр түрлі құндағы алтын ақшалардан 240, күміс ақшалардан 1600, коллекциялық жинақтар мен монеталардан 9000 астам даналарды таратты.

2004 жылғы қаңтарда Қостанай филиалында біздің аймақтың нумизматтарымен, теледидар қызметкерлерімен және осы хоббимен айналысатын филиал қызметкерлерінің арасында алғашқы ресми кездесуі өтті.

Бұл кездесу бәрінен бұрын нумизматтардың қызығушылығын анықтау, монетаның жаңа дизайнын әзірлеуде олардың тілектерін білу, әзірленген монеталық өнімдерге талдау жүргізу, жаңа адамдарды тарту мен нумизматтарды біріктіру мақсатында ұйымдастырылды. Нәтижесінде нумизматтар Қазақстанның ескерткіш және мерейтойлық монеталары өте ыңғайлы, шығарылған монеталардың дизайндары ешқандай келіспеушілікті тудырмайды деген пікірге келді. Кездесуде көрсетілген сәулелендірген шыны күмбездің астындағы коллекциялық монеталар оларға зор әсер қалдырады.

Кейбір коллекционерлер шетелде болғанда Қазақстанның монетасын шетелдік каталогтар тізімінде кездестіргенін мақтанышпен айтады. Нумизматтардың айтуынша олардың коллекциясында филиалға келіп түскен алтыннан және күмістен жасалған ескерткіш және мерейтойлық монеталар, сондай-ақ түссіз, ҚР Ұлттық Банкінің логотипімен көгілдір аспан түстес пластикалық футлярда өте сәтті ресімделген коллекциялық жинақтар, айналымдағы монеталар (ұсақтау) бар. Кездесу соңында нумизматтар мен филиалдың өкілдері бастаған істі бірлесіп жасауды жүйелендіру қажеттігіне және осындай кездесулерді кем дегенде жылына екі рет ұйымдастырып отыруға бір ауыздан ортақ пікірге келді.

«Proof» сапасымен соғылған, «Нейзильбер», «нибрасс» қорытпаларынан құйылған алтын, күміс монеталар – Ұлттық Банктің мақтанышы. Монеталарда бейнеленген Қазақстанның тарихы, флора мен фаунасы шетелдіктерді әрқашанда өзіне тартады, алыс және жақын шетелдің тұрғындарына сыйға тартылған монета еліміздің беделін сыртта өсіреді. Өздерінің тарихи Отандары – Ресейге, Германияға көшіп жатқан көптеген қостанайлықтар Қазақстанның коллекциялық монеталары мен жинақтарын өздерімен естелік ретінде алып кетіп жатыр.

Алтын, күміс ақшалардың сатылу бағасы арзан болғанымен өзінің құндылық дәрежесі зор, көптеген мерейтойларға, мерекелерге сыйға тартылатын асыл затқа айналды.

Сондай-ақ қор жинау ретінде де алтын, күміс ақшаларды жинақтау еліміздің ежелгі дәстүрі бойынша өз қасиетін әрі қарай жалғастыруда.

Болашақта монеталарды шығару жоспары туралы айтатын болсақ, «Архитектуралық және тарихи ескерткіштер», «Қазақстанның Петроглифтері», «Қазақстанның қызыл кітабы» және «Қолданбалы өнер» серияларында жаңадан мерекелік және ескерткіш монеталарын тематикаға сәйкес шығару жоспарлары бойынша монеталар шығарылуда, сондай-ақ жақын арада «Аса көрнекті оқиғалар және адамдар», «Спорт» сериясында жаңа монеталар шығару басталды.

ҚР Ұлттық Банкі 2003 жылы Швейцарияның Базель қаласында өткен Ақша жәрмеңкесіне қатысқанда, шетелдіктерді қатты қызықтырған Қазақстан монеталарының өңдеу технологиясы мен кәсіптік шеберлігі. Ұлттық дәстүрді сақтай отырып, оны дүниежүзілік стандартта дайындауда Қазақстан дизайнерлері шеберліктің шыңынан көрінді. Дегенмен де олар осы жетістіктерінде тоқтап қалмай, әлі де жаңа идеялар мен творчестволық ізденістер үстінде.

Ерекше мақтанышпен, әрі орынды айтатын мәселе – 2004 жылғы қаңтарда өткен Бүкіләлемдік ақша жәрмеңкесінде Қазақстанның 2004 жылы өтетін Олимпиада ойындарына және 2006 жылы өтетін Футбол кубогына спорт тематикасына арналған монеталар жасап шығаруға арнайы тапсырмаға ие болуы. Бұл отандастарымыз үшін ең жоғары баға, әрі биік мәртебе. Соған орай 2004 жылғы 31 шілдеде «Германиядағы футбол бойынша әлем чемпионаты FIFA 2006» және «Велоспорт. Олимпиадалық ойындар – 2004» «proof» сапасымен дайындалған күміс монеталары айналысқа шықты.

Қазақстан Республикасының өз жерінің табиғат қойнауынан алтын шығарып, онымен қымбат металдар рыногын ұйымдастыруға қатысуы - оған болашақта қызметін жаңа бағытта құруға маңызды бағыт-бағдар сілтейді.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, бүгінгі Ұлттық Банктің алтын, күміс ақшалары жасаң байлық, зерттесең тарих-мәдениет көзі, ал біреуге сыйласаң құнды сыйлық және басқа елдерге республикамызды таныстырып, атағын шығаратын құнды зат екенін айтқымыз келеді.